

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ - СКОПЈЕ

ФРАНЦУСКО - МАКЕДОНСКИ ЈАЗИЧНИ ПАРАЛЕЛИ

Маргарита Велевска
Мира Трајкова

Скопје, 2025

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
Филолошки Факултет „Блаже Конески“ - Скопје

Издавач:

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
Филолошки факултет „Блаже Конески“ - Скопје
Бул. Гоце Делчев бр. 9А, 1000 Скопје

За издавачот:

проф. д-р Владимир Мартиновски
декан на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“

Уредници:

Маргарита Велевска, Мира Трајкова

Рецензенти:

1. проф. д-р Катерина Велјановска
2. проф. д-р Јоана Хаци-Лега Христоска

Лектура на македонски јазик: проф. д-р Катерина Велјановска

Лектура на француски јазик: проф. д-р Јоана Хаци-Лега Христоска

Дизајн на корица: МАР-САЖ

Компјутерска изработка и печат: МАР-САЖ, Скопје

Тираж: 100

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

811.133.1'36:811.163.3
811.163.3'36:811.133.1

ВЕЛЕВСКА, Маргарита

Француско-македонски јазични паралели / Маргарита Велевска, Мира Трајкова. - Скопје : Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2025. - 205 стр. ; 25 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 203-205

ISBN 978-608-234-124-8

1. Трајкова, Мира [автор]

а) Француски јазик -- Граматика -- Компарација со македонски б)
Македонски јазик -- Граматика -- Компарација со француски

COBISS.MK-ID 65548805

Авторските права се заштитени. Забрането е умножување, фотокопирање и секаков вид репродукција без претходна согласност на издавачот и авторот.

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ - СКОПЈЕ

Маргарита Велевска

Мира Трајкова

ФРАНЦУСКО - МАКЕДОНСКИ ЈАЗИЧНИ ПАРАЛЕЛИ

Скопје, 2025

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	7
-----------------	---

Теми од областа на правописот

ИЗМЕНИ ВО ПРАВОПИСОТ НА ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК: <i>LA NOUVELLE ORTHOGRAPHE</i>	11
---	----

ПРОБЛЕМИ ПРИ ТРАНСКРИПЦИЈА НА ИМИЃАТА ПРИ ПРЕВЕДУВАЊЕ ОД МАКЕДОНСКИ НА ФРАНЦУСКИ ЈАЗИК И ОБРАТНО ...	19
---	----

Теми од областа на синтаксата

ПОЛИВАЛЕНТНАТА УПОТРЕБА НА <i>QUE</i> ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК И НЕГОВИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	33
--	----

УПОТРЕБАТА НА СУБЈУНКТИВОТ ВО СОВРЕМЕНИОТ ФРАНЦУСКИ ЈАЗИК И НЕГОВИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ	51
---	----

ВАРИЈАНТНОСТА КАЈ ДИРЕКТНИТЕ ПРАШАЛНИ КОНСТРУКЦИИ ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	69
---	----

CONSTRUCTIONS INTERROGATIVES DIRECTES : UN PARALLÈLE ENTRE LE FRANÇAIS ET LE MACÉDONIEN	81
--	----

Теми од областа на зборообразувањето

„ФЕМИНИЗИРАЊЕ“ НА ИМЕНКИТЕ ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК	95
---	----

ПРАШАЊЕТО НА ФЕМИНАТИВИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК: СПОНТАН ПРОЦЕС ИЛИ НАМЕТНАТИ РЕШЕНИЈА?	103
--	-----

LA FÉMINISATION DES NOMS DE MÉTIERS ET DE FONCTIONS EN FRANÇAIS : LE DÉBAT CONTINUE	121
--	-----

Теми од областа на фразеологијата

ПРЕВЕДУВАЊЕ НА ФРАЗЕОЛОШКИТЕ ИЗРАЗИ СО ГЛАГОЛОТ <i>METTRE</i> И ЛЕКСЕМАТА <i>TÊTE</i> ОД ФРАНЦУСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК	137
НЕПРЕВОДЛИВОТО ВО ПРЕВОДОТ: ФРАЗЕОЛОШКИ ИЗРАЗИ ВО НАСЛОВИ ОД ФРАНЦУСКИОТ ПЕЧАТ	149
ЗА НЕКОИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СО ОНОМАСТИЧКА КОМПОНЕНТА ВО ФРАНЦУСКИОТ, ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО СРПСКИОТ ЈАЗИК.....	163
ПАРАЛЕЛЕН КОРПУС НА ОНИМИСКИ ФРАНЦУСКИ – МАКЕДОНСКИ – СРПСКИ ФРАЗЕОЛОШКИ ИЗРАЗИ	173
ФРАЗЕМИ СО СОМАТСКАТА КОМПОНЕНТА <i>MAIN (РАКА)</i> ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК И НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	187

ПРЕДГОВОР

Книгата „Француско–македонски јазични паралели“ претставува резултат од повеќегодишни споредбени истражувања во областа на граматицата на францускиот и на македонскиот јазик, заеднички спроведени од страна на авторките.

Мотивот за издавање на оваа монографија произлезе од желбата да бидат собрани на едно место трудовите презентирани на научни конференции од национален и меѓународен карактер, објавени во различни зборници, со цел тие да станат достапни за студентите и истражувачите заинтересирани за обработените теми.

Книгата содржи четиринаест трудови организирани во четири тематски целини: правопис, синтакса, зборообразување и фразеологија.

Првиот дел, под наслов *Теми од областа на правописот*, опфаќа трудови кои ги обработуваат промените во правописот на францускиот јазик и транскрипцијата на имињата при преведување од македонски на француски јазик и обратно.

Втората тематска целина, под наслов *Теми од областа на синтаксата*, содржи четири статии, три на македонски и една на француски јазик, во кои се зборува за поливалентната употреба на зборот *que* во францускиот јазик и неговите еквиваленти во македонскиот јазик, за употребата на субјунктивот во современиот француски јазик и неговите еквиваленти во македонскиот, за варијантноста кај директните прашални конструкции во францускиот јазик и нивните еквиваленти во македонскиот јазик.

Делот насловен *Теми од областа на зборообразувањето* опфаќа два труда на македонски и еден на француски јазик, посветени на прашањата и проблемите поврзани со образувањето и употребата на феминативите во францускиот и во македонскиот јазик.

Четвртиот тематски блок, *Теми од областа на фразеологијата*, е посветен на споредбени истражувања кои ги опфаќаат францускиот, македонскиот и српскиот јазик. Трудовите обработуваат онимиски фразеолошки изрази, фраземи со соматската компонента 'main' (рака), фразеолошки изрази со глаголот *mettre* и лексемата *tête*, како и фразеолошки изрази во наслови од францускиот печат. Во овој дел е поместен и паралелен корпус на онимиски фразеолошки изрази во францускиот, македонскиот и српскиот јазик, кој не е претходно објавен.

Текстовите поместени во оваа монографија се објавени во зборници на трудови од национален и меѓународен карактер, меѓутоа напоменуваме дека во ова издание тие се изменети и доработени во поголема или помала мера. Референцата за секој објавен труд е дадена на крајот од соодветниот текст.

Теми од областа на правописот

ИЗМЕНИ ВО ПРАВОПИСОТ НА ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК: *LA NOUVELLE ORTHOGRAPHE*

Мошне распространето и општо познато е мислењето дека францускиот јазик е многу тежок за учење: бројни се правилата, а уште побројни се исклучоците од тие правила што треба да се почитуваат за правилно да се говори и да се пишува на француски јазик. Во рамките на светската карта на јазиците, неговата ортографија се смета за една од најсложените и покрај тоа што претрпела бројни промени во текот на времето. Но таа им создава тешкотии не само на оние коишто го изучуваат францускиот како странски јазик, туку и на сите франкофони, во поширока смисла на зборот, во земјите каде што францускиот е и службен јазик: Франција, Белгија, Швајцарија, Канада, итн.

Причините се разновидни, а ние ќе наведеме неколку од нив, нагласувајќи го фактот дека многубројни гласовни промени се случувале во текот на вековите: некои од нив биле забележени и прифатени и тоа довело до значајни разлики во формата на зборовите (тргнувајќи од латинскиот како појдовен јазик, преку старофранцускиот, па сè до современиот француски јазик). Некои од промените не оставиле траги во писмена форма, но останале во говорната форма на јазикот: резултат на тоа биле зборови со идентичен правопис, но различен изговор. Една од причините за оваа појава е „*етимолошкиот карактер на францускиот писмо кој не е секогаш доследен (на пр. латинскиот збор tempus го дал францускиот temps, додека пак од латинскиот campus настанал зборот champ)*“ (Гудурић, 2009: 191). Освен тоа, и многубројните правописни правила (како и исклучоците од тие правила!) во врска со правописот на формите за машки и женски род кај именките и придавките, сложените зборови, броевите, усогласувањето на партиципните форми, и друго, создаваат тешкотии за корисниците.

Францускиот, како и секој друг жив јазик, постојано се менува, се осовременува и се прилагодува на современите состојби во општеството. Кон крајот на минатиот век, по долготрајни дискусии водени околу потребата да се направи ревизија на францускиот правопис, од страна на *Високиот совет за француски јазик* (Conseil supérieur de la

langue française) била предложена листа зборови со нова ортографија. Француската Академија, од своја страна, дала согласност и одобрила извесен број промени во правописот. Усвоените промени се објавени во *Journal de la République française*, во декември 1990 година, со што станале и официјални. Сепак, иако официјално препорачани, овие промени не биле наметнати, имајќи го предвид фактот дека е потребен интервал од повеќе години за целосно и конечно имплементирање и почитување на истите. Од тој период до денес, паралелно се применуваат формите од стариот и оние од новиот правопис и ниту една од нив не смее да се смета за погрешна.

Целта на наведените промени е поедноставување на правописот преку отстранување на определени недоследности и неправилности. Ланжвен (Langevin) ја цитира Контан (Contant), специјалистка за новата ортографија од Квебек, која наведува дека еден речник за општа употреба, којшто има околу 60 000 зборови, содржи помалку од 5% зборови коишто ги засега ревидирањето на ортографијата, а според нејзината проценка, на секоја страница текст може да се појави барем по еден збор засегнат од промените (Langevin 2011: 38).

Измените во ортографијата опфаќаат околу 2000 зборови и се однесуваат главно на следниве категории:

- употреба на цртичка (trait d'union) и сложени зборови (soudure);
- акцент и трема;
- форми за еднина и множина кај сложените зборови и зборови од странско потекло;
- именки и глаголи што содржат двојни консонанти;
- поправки на недоследности во правописот на одредени зборови.

1. Употреба на цртичка

Според новите правила, кај сложените броеви се става цртичка помеѓу сите елементи што го сочинуваат бројот:

Традиционална ортографија	Нова ортографија
<i>vingt et un</i>	<i>vingt-et-un</i>

<i>deux cents</i>	<i>deux-cents</i>
<i>vingt-trois millions</i>	<i>vingt-trois-millions</i>
<i>deux mille trois cent cinquante-deux</i>	<i>deux-mille-trois-cent-cinquante-deux</i>
<i>trois cent quarante-cinq mille</i>	<i>trois-cent-quarante-cinq-mille</i>

2. Слевање на зборовите

Според новите правила, најголемиот број сложени именки се пишуваат слеано:

Традиционална ортографија	Нова ортографија
<i>entre-temps</i>	<i>entretemps</i>
<i>porte-monnaie</i>	<i>portemonnaie</i>
<i>haut-parleur</i>	<i>hautparleur</i>
<i>infra-son</i>	<i>infrason</i>
<i>auto-école</i>	<i>autoécole</i>

3. Акцент и трема

Акцентот *сирконфлекс* исчезнува кај буквите **i** и **u**, освен кај зборовите каде што служи за разликување на значењето на истите:

Традиционална ортографија	Нова ортографија
<i>août</i>	<i>aout</i>
<i>apparaître</i>	<i>apparaître</i>
<i>goût</i>	<i>gout</i>
<i>boîte</i>	<i>boite</i>

<i>brûler</i>	<i>bruler</i>
<i>dû</i>	<i>dû *</i>
<i>mûr</i>	<i>mûr</i>
<i>jeûne</i>	<i>jeûne</i>

* Партиципна форма од глаголот *devoir* која се разликува од слеаниот член *du*.

Грависои (accent grave) го заменува *осиურიои* акцент (accent aigu) кога изговорот го бара тоа (на пример, пред слог со немо е /ə/ кое не се изговара, се пишува è, наместо é). Од ова правило се изземени зборовите што почнуваат со префикси **dé-** и **pré-** (*dégeler, prévenir*), зборови кои почнуваат со **é-** (*élever*), како и зборовите *médecin, médecine*.

Традиционална ортографија	Нова ортографија
<i>événement</i>	<i>évènement</i>
<i>céderai</i>	<i>cèderai</i>

Зборовите од странско потекло се пишуваат според правилата на францускиот правопис, односно во согласност со нивниот изговор:

Традиционална ортографија	Нова ортографија
<i>referendum</i>	<i>réfèrendum</i>
<i>revolver</i>	<i>révolver</i>
<i>diesel</i>	<i>diésel</i>

Според новата ортографија, *и́рема* (*tréma*) се става врз гласот што треба да се изговори, за разлика од претходно важечките правила:

Традиционална ортографија	Нова ортографија
<i>aiguë</i>	<i>aigüe</i>
<i>ambiguë</i>	<i>ambigüe</i>
<i>arguer</i>	<i>argüer</i>

4. Форми за еднина и множина кај сложените зборови и зборови од странско потекло

Според традиционалната ортографија, сложените зборови составени од *глагол + именка/ ѝредлог + именка* остануваа во еднина и не добиваа флексија за множина. Според новата ортографија, и тие зборови добиваат ознака за множина:

Традиционална ортографија	Нова ортографија
<i>des gratte-ciel</i>	<i>des gratte-ciels</i>
<i>des abat-jour</i>	<i>des abat-jours</i>
<i>des brise-glace</i>	<i>des brise-glaces</i>
<i>des cure-ongle</i>	<i>des cure-ongles</i>
<i>des après-midi</i>	<i>des après-midis</i>
<i>des brise-glace</i>	<i>des brise-glaces</i>

Заемките од други јазици главно не добиваат флексија за множина. Во новата ортографија и на тие зборови им се додава -s за множина.

Традиционална ортографија	Нова ортографија
<i>des matches</i>	<i>des matchs</i>
<i>des maxima</i> (pl. latin de <i>maximum</i>)	<i>des maximums</i>
<i>des misses</i>	<i>des miss</i>
<i>des ravioli</i>	<i>des raviolis</i>
<i>des barmens</i> (pl. de <i>barman</i>)	<i>des barmans</i>

5. Именки и глаголи што содржат двојни консонанти

Промените во правописот се направени со цел да се постигне изедначување на формите што имаат иста коренска основа:

Традиционална ортографија	Нова ортографија
<i>bonhomie</i>	<i>bonhommie</i> (comme <i>bonhomme</i>)
<i>imbécillité</i>	<i>imbécilité</i> (comme <i>imbécile</i>)
<i>persifler</i>	<i>persiffler</i> (comme <i>siffler</i>)

6. Поправки на аномалии во правописот

Кај извесен број зборови отстранети се одредени неправилности во правописот:

Традиционална ортографија	Нова ортографија
<i>asseoir</i>	<i>assoir</i>
<i>oignon</i>	<i>ognon</i>
<i>nénuphar</i>	<i>nénufar</i>
<i>eczema</i>	<i>exéma</i> (comme <i>examen</i> , <i>exécuter</i>)
<i>douceâtre</i>	<i>douçâtre</i> (comme <i>forçat</i> , <i>commerçant</i>)

Од педагошки аспект, направените промени се добродојдени затоа што со нив е намален бројот на исклучоци кои го отежнуваат учењето на правилата. Времето што наставникот го посветува на објаснување на исклучоците, сега може да се употреби за други пофункционални цели. Ова најмногу се забележува кај промените внесени во образување на формите за множина на сложените именки, како и при спрегањето на глаголите што завршуваат на **–eler** и **–eter** (од типот на ***geler***, ***renouveler***, ***acheter***), кои речиси редовно создаваат двојба околу формата што треба да се избере.

Новата ортографија е применета во новите изданија на речниците, прирачниците, електронските речници, кои го прифаќаат новиот правопис или барем предлагаат паралелна примена на двете форми (*Le Petit Robert*, *le Dictionnaire Hachette*, *Le Bon Usage*, *le Dictionnaire Larousse Junior*, *le Dictionnaire du français usuel* (de Boeck), *Nouveau dictionnaire des*

difficultés du français moderne, Robert et Nathan orthographe, Grammaire du français actuel, Le Dictionnaire de l'Académie française, Vérificateur de poche du Robert Bescherelle, колекцијата Dicos d'Or, Le français correcte de Grevisse, итн.).

Автоматските информатички коректори на текст исто така ја содржат новата ортографија, како на пример *Antidote* или коректорот *OpenOffice.org*.

Новата ортографија се предава, повеќе години наназад, на часовите по француски јазик и граматика во Франција, Белгија, Швајцарија и Канада, бидејќи за промоцијата на промените во ортографијата главна улога треба да одигра едукативниот систем во тие земји. Сметаме дека е мошне важно наставниците соодветно да се информираат за да бидат во состојба промените да им ги пренесат на учениците.

На крајот, би се согласиле со зборовите на Контан: „*Новата ортографија го регулира ортографскиот систем на францускиот јазик и оштетува одредени неправилности: зборувајте за неа на вашиот работно место и применувајте ја во вашите текстови*“ (Contant, 2009).

Библиографија

- Contant, Ch. (2010). *Nouvelle orthographe, la liste simplifiée*. Toronto : Édition De Champlain.
- Contant, Ch. (2009). *Connaître et maîtriser la nouvelle orthographe*. Toronto : Édition De Champlain.
- Langevin, S. (2011). *Nouvelle orthographe : une évolution silencieuse, Français dans le monde*, n. 374. Paris : Clé International.
- Гудурић, С. (2009). *Основи фонетике с фонологијом француског језика*. Београд: Завод за уџбенике.

www.orthographe-recommandee.info
www.fltr.ucl.ac.be/FLTR/ROM/ess.html
www.ciip.ch/ciip/DLF/frames.htm
<http://www.gqmnf.org/NouvelleOrthographe>

* Текстот е објавен под наслов „Нова ортографија во францускиот јазик : особености и место во наставата по француски како странски јазик“. *Годишен зборник* на Филолошкиот факултет „Б. Конески“. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. Филолошки факултет „Б. Конески“, бр. 37, 2011, 145-153.

ПРОБЛЕМИ ПРИ ТРАНСКРИПЦИЈА НА ИМИЊАТА ПРИ ПРЕВЕДУВАЊЕ ОД МАКЕДОНСКИ НА ФРАНЦУСКИ ЈАЗИК И ОБРАТНО

„Ако оџвориме сѝисание, дневен весник, роман, есеј, рекламен ѝексѝ
... ќе најдеме лични имиња. Кој и да е исказ од секојдневниот живоѝ,
од ѝечайѝот или од лиѝературиѝа, може да ни овозможи да сѝа-
неме свесни за важностѝа на личниѝе имиња во јазикѝот. Тие се неиз-
бежен дел од него (...)“ (Leroy, 2004: 1).

Според тврдењето на Лероа, иако често се употребуваат, личните имиња не се соодветно застапени во стручната литература. Во општите речници главно не се застапени, но постојат посебни изданија, како на пример *Le Petit Robert des noms propres*. Во нив може да се провери како се изговараат имињата на познати личности и географски поими, но не, или многу ретко, вообичаени лични имиња или имиња на мали населени места. Токму поради ова преведувачите често наидуваат на проблем кога треба да се преведе лично име. Од друга страна, постојат бројни изда- нија кои ја третираат проблематиката на личните имиња, што укажува дека постои интерес кај лингвистите, особено во последниве децении.

И нашиот интерес во овој текст е насочен кон личните имиња, поточно кон проблемите поврзани со нивното преведување од францу- ски на македонски јазик, што главно се должи на разликите што постојат помеѓу фонетските системи на овие два јазика, особено кога станува збор за самогласките.

Вокалниот систем во францускиот јазик е многу сложен и содржи 16 самогласки наспроти 5 во македонскиот јазик, што само по себе укажува каде се можните проблеми при изговорот и транскрипцијата на фран- цуските зборови на македонски јазик. Од друга страна, македонските согласки **ќ, ѓ, ч, s, џ, х**, не постојат во францускиот јазик и тоа го отежнува изговорот и транскрипцијата на македонските зборови на француски

јазик. Освен тоа, во францускиот јазик постојат повеќе графии за една иста фонема што дополнително ја отежнува транскрипцијата. Секако дека знаците на *Меѓународната фонетска азбука* (Alphabet Phonétique Internationale) може да ја олеснат работата на преведувачот, исто како и правилата за читање на буквите и зборовите во францускиот јазик, но кога станува збор за личните имиња, чести се отстапувањата од тие правила. (На пример, *Christian Puren* [*kristjãpyrẽ] наместо [*kristjãpyrã] како што, според правилата, би се прочитало).

Во изминативе десетина години сведоци сме на сè поголем број литературни дела што се преведуваат од македонски на француски јазик и обратно, и тоа беше една од причините за нашиот интерес во однос на ова прашање. Би сакале да истакнеме дека веќе постојат понудени решенија за преведување и транскрипција на личните имиња во насоката француски-македонски јазик (*Правойис на македонскиот јазик; Сѝрански имиња во македонскиот јазик, Агајѝација и ѝранскриѝција*) но секогаш постојат примери кои создаваат проблеми и кои, на прв поглед, се чинат непреводливи. Проблемот што нам ни се чини недоволно истражуван е транскрипцијата на македонските имиња на француски јазик, имајќи предвид дека во досега преведените дела наоѓаме вистинско шаренило. Би сакале да нагласиме дека е од особена важност делата создавани на македонски јазик да им бидат достапни на франкофонските читатели бидејќи, реално, македонскиот се вбројува во т.н. „мали јазици“. А според нас, личните имиња секако претставуваат еден од знаците за препознатливост на еден јазик. Кај преведувачите постојано е присутно прашањето дали да се транскрибира, да се преведе или да се остави во оригинал едно лично име при преведувањето од еден на друг јазик.

Во научната литература се споменуваат два критериума што се клучни за категоријата лични имиња: според едниот, личните имиња немаат значење, а според другиот тие се ригидни односно непреводливи. Тврдењето дека имињата немаат значење го застапуваат Гардинер, Крипке, Мур, Клебер (Lecuit, Maurel, Vitas, 2011: 122). Одреден број лингвисти сметаат дека личните имиња не треба да се преведуваат и овој став го застапуваат Мур, Мил, Мунен, Делил и други (Ballard, 2001: 11). Меѓутоа, бројни се и авторите кои сметаат дека личните имиња се дел од текстот што се преведува и затоа би можеле да претрпат измени при нивното минување од текст на јазик-извор во текст на јазик-цел.

Таквите ставови ги среќаваме и во поновите студии на Балар (Ballard), Грас (Grass), Агафонов (Agafonov) и други, во кои се тврди дека кај личните имиња може да се применат бројни преведувачки постапки, исто како и кај општите именки.

Во македонскиот јазик се направени повеќе обиди за утврдување на правилата кои би претставувале основа за унифицирање и стандардизирање при преведувањето на имињата од странски на македонски јазик. Таквата регулатива има за цел да им помогне на преведувачите да изнајдат соодветни решенија и да придонесе да се одбегне импровизирањето и шареноликоста при преведувањето.

Најнапред ќе го спомнеме *Правойисои на македонскиот литературен јазик*, во кој глава 7 е посветена на *Транскрипцијата на туѓните имиња од класични, словенски и несловенски јазици*, меѓу кои и францускиот и во кој се вели : „*Туѓните имиња се пишуваат со наше писмо, по правило, онака како што се изговараат. При тоа нивните гласовни особености се прилагодуваат колку што е тоа можно кон гласовниот систем на нашиот јазик, т.е. гласовите што ги нема во нашиот јазик се предаваат со наши слични гласови.*“ (Димитровски, 1998:72). Сепак, авторите упатуваат и на фактот дека некои имиња се влезени во македонскиот јазик посредно, преку други јазици, што оставило траг врз нивниот изговор и за кое мора да се води сметка при нивното предавање : „*При пишување на француските имиња не водиме сметка за системот на самогласките во францускиот јазик, туку ги предаваме нив со соодветните наши самогласки*“ (Видоески, и др. 1998: 105).

Во изданието под наслов *Странски имиња во македонскиот јазик. Адаптација и транскрипција* (1998) на Лидија Арсова-Николиќ, третиот дел е посветен на транскрипцијата на француските имиња во македонскиот јазик, потоа во делот под наслов *Речник на географски имиња* поместени се поглавја кои ја опфаќаат Франција, Монако, Швајцарија (од франкофонските земји). Наведени се правилата за транскрипција на имињата и дадена е листа на географски имиња.

Најновото издание на *Правойисои на македонскиот литературен јазик* (2015) има посебен дел посветен на францускиот јазик. Автор е Јоана Хаџи-Лега Христоска (страница 268-275).

Секако, неизоставно треба да се спомнат и меѓународните стандарди за претворање на системите за пишување што се веќе воспоставени (Спироски, 2002: 163). Според овие стандарди, постојат две основни методи: *транслиџерација* (прикажување карактери од едно писмо во карактери од друго писмо) и *транскрипција* (гласовите од еден јазик се бележат со систем од знаци во другиот јазик), постапка најчесто применувана кај јазици во кои не се пишува како што се зборува. Во македонскиот јазик, овие две постапки се идентични и речиси нема разлика помеѓу нив (Спироски, 2002: 164). Во овој контекст треба да се спомне и *романизацијата*, односно претворањето на нелатиничниот систем во латиничен, независно со која од двете претходно наведени постапки. При тоа, има три различни нивоа на транслитерација: строго, упростено и популарно ниво, кои се одвиваат во согласност со меѓународни стандарди. Строгото ниво не дозволува никакви отстапки во однос на стандардот, упростеното ниво допушта локални и регионални варијанти, а популарното ниво не мора да ги почитува строгите меѓународни стандарди и често се користи во медиумите. Спироски објавува повеќе табели за еднословна и повеќесловна транслитерација на македонската кирилица во латиница, во зависност од соодветен меѓународен стандард, а ние ја преземаме табелата која нам ни изгледа најсоодветна. Тоа е табелата за модифицирана повеќесловна транслитерација на македонската кирилица во латиница според меѓународниот стандард ISO R9m-1968 (Спироски, 2002: 163).

Кирилица	Латиница	Примери	Примери
а А	a A	адреса	adresa
б Б	b B	баба	baba
в В	v V	вода	voda
г Г	g G	грџа	greda
д Д	d D	денови	denovi
ѓ Ѓ	gj Gj	ѓуѓум	gjugjum
е Е	e E	елек	elek
ж Ж	zh Zh	жаба	zhaba
з З	z Z	зелен	zelen

s S	dz Dz	свезда	dzvezda
и И	i I	игра	igrach
j J	j J	јајце	jajce
к К	k K	киклоп	kiklop
л Л	l L	липа	lipa
љ Љ	lj Lj	љубов	ljubov
м М	m M	метал	metal
н Н	n N	настан	nastan
њ Њ	nj Nj	коњ	konj
о О	o O	облека	obleka
п П	p P	пепел	pepel
р Р	r R	рерна	terna
с С	s S	сестра	sestra
т Т	t T	татнеж	tatnezh
ќ Ќ	k K	ќумур	kjumur
у У	u U	усукан	usukan
ф Ф	f F	филм	film
х Х	h H	хлор	hlor
ц Ц	c C	цинцар	cincar
ч Ч	ch Ch	чамец	chamec
џ Џ	dzh Dzh	џамлии	dzhamlii
ш Ш	sh Sh	шушти	shushti

Со оглед на тоа што нашиот интерес во овој труд повеќе е насочен кон проблемите при преведувањето од еден јазик на друг, неопходно е да ги наведеме преведувачките постапки што најчесто се користат.

При преведувањето на личните имиња вообичаено се применуваат следниве постапки:

1. Транслитерација односно еквиваленција или идентично преземање од еден во друг јазик при што не се губи ниту еден елемент од личното име, како во примерите *Dakar* / *Дакар* или *Philippe* / *Филип*.

2. Транскрипција односно ортографско адаптирање на фонетската форма на странскиот топоним во соодветна графичка форма на јазикот-цел. Оваа постапка овозможува поголема читливост и приближно точен изговор на оригиналното име. Се применува азбука која може да биде идентична на оригиналот или поинаква од него и најчесто не постојат строги норми за прецизна транскрипција: *Robert Galisson* / *Робер Галисон*, *Honfleur* / *Онфлер*, *Pierre* / *Пјер*.

3. Заемка, секогаш актуелна преведувачка постапка при којашто зборот се презема во оригинална форма, без каква и да е измена во неговата графика. Оваа постапка е честа во јазиците со исто писмо.

4. Преведување, при што може да се создаде *калка* или зборот да се адаптира.

а. *Калка* односно буквално преведување на топонимот, делумно или целосно (имиња на улици, институции: *Maison Blanche* / *Бела Кука*) при што може да се задржи лексичко-синтаксичката структура на зборот или да претрпи одредени промени, како на пример местото во структурата, во наведениот пример (*Кука Бела** во оригиналот, *Бела Кука* во преводот).

б. *Адаптирана форма*, која може да биде *фонетска* (кога се прават промени во графичкото претставување на фонетската слика за топонимот) односно топонимот се адаптира на јазикот-цел (*Paris* / *Париз*), и *семантичка* (кога референтниот збор или концептуалната структура на топонимот се менуваат) - поретко (*море* да се преведе со *езеро*).

5. Интратекстуално објаснување односно објаснување единствено кога зборот се спомнува за прв пат во даден текст и без да се поремети синтаксичката структура на зборот. Во научната литература, оригиналните имиња се употребуваат главно во забелешки (фусноти) при цитирање на странските автори. Може да се дозволи употреба на туѓи имиња во оригинал и во самиот текст на научното дело, но тие треба да стојат во заграда, само при првото спомнување на авторот и тоа откако неговото

име ќе биде транскрибирано на македонски јазик. (*Л.Тениер / L. Tesnière, A. Марџине / A. Martinet*).

6. Екстратекстуално толкување односно додавање на објаснување (дефиниција, објаснување на игра на зборови, библиографија, извор на информацијата и сл.) во форма на фуснота (на дното од страницата, на крајот од написот или книгата) или објаснување дадено во заграда во самиот текст, но ниту една од овие варијанти не е совршена поради неможноста да биде применета во секој контекст (на пример, при преведување филмови, при устен превод, во цртани филмови и сл.).

Во нашиот труд, со цел да се направи класификација на примерите од корпусот, се базираме на класификацијата на личните имиња понудена од Бауер, која ја адаптиравме во функција на нашето истражување (цитирана во статијата *Catégorisation des noms propres: une étude en corpus*) (Daille, Fourour, Morin, 2000: 119).

- *Анџројоними*: патроними, имиња на лица, имиња нагалено, етноними, партии, организации и сл.
- *Тојоними*: имиња на земји, градови, микротопоними, хидроними, ороними и сл.
- *Ергоними*: именување на предмети и производи, марки на производи, фирми, образовни и научни институции, наслови на книги, филмови, изданија, уметнички дела и сл.
- *Праксоними*: именување на историски факти, болести, културни настани и сл.
- *Феноними*: именување на климатски зони, свезди, планети, комети, урагани и сл.
- *Зооними*: имиња на животни.

Би сакале да ја спомнеме и базата на лични имиња PROLEX, која беше изработена во периодот 2004-2005 година, во рамките на научен проект кој опфати неколку университети и, во согласност со тоа, неколку

јазици, меѓу кои и францускиот, англискиот, германскиот, италијанскиот, а од балканските јазици беше вклучен српскиот. Базата на податоци на проектот PROLEX нуди 10 видови топоними кои делумно одговараат на лексичко-синтаксичките „класи на предмети“. Иако класификацијата што ја нуди овој проект е наменета, пред сè, за автоматски третман на јазиците, сметаме дека таа нуди многу соодветна класификација на топонимите (Grass, 2006: 660-670).

Корпусот истражуван за овој труд се состои од неколку дела на македонски автори кои се преведени на француски јазик: *Весџ Аусџ* од Божин Павловски, *Времеџо на козиџе* од Луан Старова, *Мојаџа рогнина Емилија* од Влада Урошевиќ, *ММЕ кој џрв џочна* од Дејан Дуковски, а тука го вклучивме и *Le Petit Futé*, туристички водич за Македонија изработен од група француски автори. Врз основа на примерите од корпусот, можеме да заклучиме дека се применуваат повеќе начини на преведување на личните имиња од македонски на француски јазик.

Кај некои видови топоними се почитува принципот на еквиваленција односно имињата на континенти, земји, региони, главни и поголеми градови, како и етнонимите кои од нив произлегуваат, главно веќе имаат еквивалентни преводни форми, добиени по пат на адаптација и востановени во секој одделен јазик во зависност од културно-историските фактори, и кои понекогаш постојат со векови. Некои од овие термини се многу блиски до оригиналот (*Евроџа/Europe*, *Африка/Afrique*, *Америка/Amérique*, *Франција/France*, *Иран/Iran*, *Егџеџ/Égypte*, *Турџија/Turquie*, *Рим/Rome*, *Париз/Paris*, *Виена/Vienne*, *Скоџје/Skopje*, *Македонџи/Macédoniens*), но некои се оддалечуваат од оригиналот (*Германија/Allemagne*, *Финска/Finlande*, *Евреџ/Juifs*, *Германџи/Allemands*).

Втората преведувачка постапка што може да се забележи од примерите е буквално, целосно или делумно преведување односно калка (име на коза *Мила/Douce*, *Сџалинка/Stalinette*, име на кафеана „Црно џрасе“/l’auberge “*Le Cochon noir*”, лично име *Мугран/Point du Jour*, *Грабливиоџи/Le Rapace*, *Северна Африка/Afrique du Nord*, *Јужна Евроџа/Europe du Sud*, *Cap de Bonne-Espérance/’Рџ на Добраџа Надеж*).

Присутна е и адаптацијата (*Емилија/Emilie*, *Наџалија/Nathalie*, исл.).

Транслитерацијата се среќава во помал број примери меѓу кои ќе ги наведеме следниве : *Робово/Robovo*, *Вардар/Vardar*, *Даме/Damé*, *Роска/Roska*, *Симон/Simon*, *Илина/Ilina*, *Титаник/Titanic*, *Хамлеј/Hamlet*, *Марс/Mars*, *Битола/Bitola*).

Транскрипцијата е присутна во голем број примери. (*Јашар/Yachar*, *Анѓа/Angja*, *Димче Ангелов/Dimtché Anguelov*, *Ѓорѓија Лазов/Georgia Lazov*, *Гоце Алиџин/Gotse Altin*, *Димитрија/Dimitria*, *Бурмали-Џамија/Bourmali-Djamiya*).

Во продолжение би сакале да укажеме на неколку примери кои укажуваат на потребата од дефинирање на правила кои би им помогнале на преведувачите при преведувањето од македонски на француски јазик, со цел имињата да бидат целосно препознатливи при изговарот.

Во примерот со името *Ѓорѓија Лазов/Georgia Lazov*, франкофонски говорител би го прочитал името како *Жорџија*. Дали би било подобро да се напише *Guiorguia*, *Gjorgjia*, *Guéorguia*? Ние би предложиле *Guiorguia*. Примерот *Гоце Алиџин/Gotse Altin* франкофон би го прочитал како *Гоц Алиџен*, а доколку би се напишало *Gotsé Altine*, зборот фонетски би бил прочитан како во оригиналот.

Името *Иконија/Ikonija* сметаме дека би било изговорено *Икониџа* бидејќи во францускиот јазик графемата *j* се чита како *ж*.

Кај примерот со зборот *Џими Змијаџа/Jimmy le Serpent*, преведувачот се одлучил да ја даде англиската варијанта на името, а прекарот да го преведе на француски. Сметаме дека правилно постапил бидејќи дејството се случува во Австралија, а преведениот прекар го пренесува значењето на зборот, што е карактеристично за литературни текстови.

Зборот *Кале* е преведен со *Château*, именка што вообичаено асоцира на именката *дворец*, а тоа, според нас, не е доволно препознатлив термин за франкофонскиот читател. *Кале* би требало да се преведе со дообјаснување, односно да се додаде зборот *forteresse* или *citadelle* пред транскрибируваниот збор *Kalé* бидејќи во суштина се работи за *тврдина*, односно локалитет кој е препознатлив по името *Кале*. На тој начин зборот би се доближил до франкофонскиот говорител.

Она што беше интересно е дека имињата на бродовите, на пример, и на компаниите, а ги има повеќе во романот *Besit Aysit* од Божин Павловски, во оригиналот на македонски беа напишани со транскрипција, додека во преводот на француски беа дадени оригиналните имиња на бродовите на англиски јазик, постапка што често ја наоѓаме во француската литература (*Koha Mary/Le Kohwa Maru, Kpistitun Brovig/Le Kristin Brovig, Mej Ski/Le May Sky, Karpudf Cititun/Le Cardiff City*), но е додаден определен член според практиката во францускиот јазик. И англиските лични имиња од оригиналното дело се напишани на оригинал, на англиски јазик (*Џими/Jimmy, Џони/Johnny*).

Кога станува збор за имињата на црквите, наидуваме на најразновидни решенија. На пример, црквата *Светии Пророк Илија* е преведена како *l'église du Saint Prophète Ilia* при што е применета постапка на преведување на синтагмата. *L'église Saint-Jean Kaneo* е превод на *Светии Јован Канео* (комбинација на превод и транслитерација) како и *l'église Sainte-Bogorodica, l'église de Staro Nagoričane, le monastère de Saint-Jean Bigorski, le monastère de Saint-Clément, le monastère de Saint-Panteleimon* (постои проблем при изговорот: *Пантиележмон*). Кај ваквите имиња се поставува прашањето дали е потребно преведување на имињата на светците или тие треба да останат во оригинална форма. Оние што по вероисповед се Христијани, претпоставуваме дека ќе ги препознаат и преведените имиња, што не би можело да се каже во случај кога имаме читатели од друга вероисповед, со исклучок на оние кои, поради општи културни познавања, ги познаваат и цивилизациските вредности врзани за еден јазик. Дилемите се многубројни, се случува да има повеќе можни решенија истовремено, и далеку сме од заклучоци кои би можеле да бидат дефинитивни. Ние, како и повеќето автори што пишуваат за оваа проблематика, загатнуваме серија проблеми кои би требало да поттикнат на тимска работа помеѓу стручњаци од македонистиката и оние од областа на странските јазици. Сепак, критериум што би требало да важи при изборот дали нешто треба да се остави во оригинал, да се преведе или да се транскрибира, а претпоставуваме дека со оваа констатација сите би се согласиле, би требало да биде разбирливоста на текстот и пораката да се пренесе најдобро што може.

На крајот ќе завршиме со зборовите на Вакслер: „*Да се верува во нејреводливоста на личните имиња значи да не се забележува хетерогеноста на класата на лични имиња која не смее да се ограничи само на айројоними и йојоними (имињата на йолиитичките йарјии*

или институциите најчесто се преведуваат), да се заборави хетерогеноста во преведувачката практика во зависност од временскиот период, јазикот, земјата (...), да се занемари хетерогеноста во зависност од литературните жанрови (во литературата за деца се среќаваат малку странски имиња, наспроти практиката во научните текстови) и, најпосле, взаимното влијание помеѓу сите овие елементи.“ (Vaxelaire 2011 : 27).

Библиографија

- Арсова-Николиќ, Л. (1998). *Странски имиња во македонскиот јазик, Адаптација и транскрипција*. Скопје: Матица македонска.
- Видоески, Б. Димитровски, Т. Конески К., Угринова-Скаловска, Р. (1998). *Правовисоци на македонскиот литературен јазик*. Скопје: Просветно дело.
- Правовис на македонскиот литературен јазик* (2015). Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“. Скопје: Култура.
- Никодиновска, Р. (2009). *Дидактика и евалуација на преведувањето од италијански јазик на македонски јазик и обратно*. Скопје: УКИМ, Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Спироски, М. (2002). *Да се најдеш и да се објави*. Скопје: Институт за имунобиологија и хумана генетика.
- Agafonov, C. Grass, T. Maurel, D. Rossi-Gensane Savary, N. (2006). La traduction multilingue des noms propres dans PROLEX. *Meta : journal des traducteurs / Meta : Translators' Journal*, vol. 51. n° 4, 622-636.
- Aleksoska-Chkatroska, M. (2011). Essai de méthodologie pour le traitement lexicographique français- macédonien du nom propre employé figurativement. *Translationes*, vol. 3 : 103-120.
- Ballard, M. (2001). *Le nom propre en traduction*. Paris : Ophrys.
- Daille, B., Fourour, N., Morin, E. (2000). Catégorisation des noms propres : une étude en corpus. *Cahiers de Grammaire*, 25 : 115-129.
- Grass, T. (2006). La traduction comme appropriation : le cas des toponymes étrangers. *Meta : journal des traducteurs/Meta : Translators' Journal*, vol. 51, 4 : 660-670.
- Lecuit, E., Maurel, D., Vitas D. (2011). Les noms propres se traduisent-ils ? Etude d'un corpus multilingue. *Translationes* : 3: 121-134.
- Grevisse, M. (1980). *Le Bon usage*, Paris : Duculot, Gembloux.
- Leroy S. (2004). *Le nom propre en français*. Paris : Ophrys-coll. L'essentiel.
- Vaxelaire, J.-L. (2011). De Mons à Bergen : De l'intraduisibilité des noms propres. *Translationes*, 3 : 13-28.

Корпус

Dukovski, Dejan, « *Quel est l'enfoiré qui a commencé le premier ? ou Comment se hâter lentement (Paranoïa)* », L'espace d'un instant, Paris, 2002 (Traduit du macédonien : Harita Wybrands).

Le Petit Futé de Macédoine, Ed.2005/2006

Pavlovski, Božin, *Western Australia*, Les Editeurs Français Réunis, Paris, 1979 (Traduit du macédonien : Maria Bejanovska).

Saint-Exupéry, Antoin de, *Terre des hommes*, Gallimard, 1939 (Folio 1971).

Starova, Luan, *Le temps des chèvres*, Fayard, 1997, Paris (traduit du macédonien par Clément d'Icartéguy).

Urošević, Vlada, *Ma cousine Émilie*, L'Age d'Homme, Lausanne, 2010 (Traduit du macédonien : Jeanne Delcroix-Angelovski).

Weyergans, François, *Trois jours chez ma mère*, Bernard Grasset, Paris, 2005.

Вејерганс, Франсоа, *Три дена кај мајка ми*. Конгресен сервисен центар, Микена, Макевеј, Скопје, 2014 (превод од француски: Маргарита Велевска).

Дуковски, Дејан, *ММЕ кој ѝрв ѝочна*. Скопје, 1996.

Павловски, Божин, *Весѝ Аусѝ*. АЕА, Мисла, Скопје, 2001.

Сент-Егзипери, Антоан де, *Земја на луѓето*. Детска радост, 1998 (превод од француски: Ѓорѓи Марјановиќ).

Старова, Луан, *Времето на козиите*. Мисла, 1993.

Урошевиќ, Влада, *Мојата рогнина Емилија*. Магор, 2014.

* Текстот е објавен под наслов „За некои проблеми при транскрипцијата на имињата при преведување од македонски на француски јазик и обратно“, XLII меѓународна научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура. Охрид, 27-28 јуни 2015. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 2016, 103-116.

Теми од областа на синтаксата

ПОЛИВАЛЕНТНАТА УПОТРЕБА НА *QUE* ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК И НЕГОВИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Францускиот збор *QUE* се вбројува во редот на зборовите што се одликуваат, од синтаксички аспект, со повеќеозначност и комплексност во нивната употреба. Оваа појава е резултат на повеќе фактори, а проблемите кои произлегуваат од тоа се засноваат на хомонимијата на зборовите кои, во основа, имаат сосема различна употреба, од функционален синтаксички аспект, и развиваат, секој од нив, сопствена специфика.

Целта на нашето истражување е да се задржиме на различните употреби на зборот *QUE* во францускиот јазик (сврзник, замена, прилог) и, преку примери, да укажеме на различните функции на овој збор во францускиот јазик и на формите што се јавуваат како соодветни во македонскиот јазик.

QUE е полисемично и може да припаѓа на различни граматички категории во зависност од неговата употреба во реченицата. Комплексноста на употребата на *QUE* се должи најнапред на хомонимијата : *QUE* замена (од латинското *quid* и *quod*) и *QUE* прилог (од латинското *quam*), а потоа и на различната употреба. Ваквата комплексност е карактеристична и за сите форми што започнуваат со *qu-*. Освен тоа, може да се забележат и случаи на неутрализација меѓу различните *QUE* форми, што укажува дека границите меѓу нив не се секогаш строго прецизни.

Според објаснението што го наоѓаме во речникот *Trésor de la langue française*, *QUE* може да биде „сврзник, прилог или замена, чија цел е синтаксички да ја номинализира или адјективизира една реченица“.

Во речникот на *Larousse*, *QUE* е најнапред претставено како сврзник, а потоа како релативна замена.

Главните особености на *QUE*, според Фернандез (Fernández, 1996: 215), се следниве:

1. Честата употреба на *QUE* го прави овој збор еден од најчесто применуваните јазични елементи во секаков контекст. Има мошне значајна

улога во јазикот, што го прави да биде интересен и од научно-истражувачки аспект;

2. Различните контексти во коишто се јавува му обезбедуваат место во граматиките, особено во делот на синтаксата.

Погоре споменатата авторка укажува и на проблемите што произлегуваат од овие констатации. Пред сè, разновидноста на контекстите во кои се среќава QUE, а тоа го отвора прашањето дали треба да се разликуваат повеќе различни зборовни класи или, пак, се работи за еден ист збор што има разновидна употреба. Во секој случај, се инсистира дека секој елемент во јазикот има свое значење и, според тоа, секое QUE има свое значење во зависност од контекстот, што укажува дека семантичкиот аспект не смее да се занемари.

Според Фернандез, голем број лингвисти (Бонар, Тогби, Моање, Гаде, Ле Гофик и други) тргнуваат од функциите што овој збор може да ги извршува и сметаат дека се работи за различни морфеми. Данскиот лингвист Тогби го застапува ставот дека QUE претставува истовремено прашална замена, релативна замена и сврзник за субординација, но тоа е секогаш истата форма QUE којашто има повеќе видови употреба и претставува семантички празна форма; францускиот граматичар Бонар прифаќа постоење на дури 18 различни употреби на QUE, секоја со свои специфики, а неговиот став го прифаќа и понатаму го разработува и познатиот француски лингвист Ле Гофик кој, за разлика од Тогби, инсистира дека оваа форма има нагласена семантичка вредност. (Fernández, 1996: 216).

Во повеќето граматики, QUE главно се вбројува меѓу сврзниците, заменките и прилозите, иако се констатира дека не може, на парадигматски план, и во соодветен контекст, да се замени со ниту една друга единица од иста класа. На пример, *Je veux **que** / *quand/*comme/*puisque/*si...)* *tu viennes* (Fernández, 1996: 218). Освен тоа, QUE не може да ја менува положбата кога се наоѓа во определен контекст. Па така, QUE има иницијална положба во прашалните и извичните конструкции (***Que** fais-tu ? Што правиш? **Que** tu es belle ! Колку си убава!*). Кога е релативна замена, QUE се наоѓа зад зборот чиј антецедент го претставува (*Je ne connaissais pas l'homme **que** j'avais rencontré hier soir.*).

Во декларативните конструкции QUE стои најчесто зад глаголот (*Elles ont l'air de trouver **que** c'est mauvais signe.* (FW, 13). Значи, позицијата се менува во зависност од контекстот, а секој контекст има определени синтаксички и семантички карактеристики. Во познатата француска граматика на Гревис, *Le Bon Usage*, се инсистира на тврдењето дека QUE претставува сврзник за субординација чија задача е да поврзе два елемента со различни функции (Grevisse, 1988:1560).

Поаѓајќи од трите основни употреби на QUE, ќе го следиме редоследот на неговата употреба најнапред како сврзник, потоа како замена и на крајот како прилог. Нашето истражување се базира врз корпус од примери извлечени од литературни дела на француски јазик и нивните преводи објавени на македонски јазик со цел да согледаме кои форми се јавуваат како еквиваленти на QUE во македонскиот јазик, но, во некои примери, предлагаме и сопствени решенија за преводен еквивалент или наведуваме наши примери и нивни преводни еквиваленти.

QUE – СВРЗНИК

Во зависнослужени реченици, сврзникот QUE може да воведува :

1. Исказна (декларативна) реченица, која може да ги има следниве функции:

1. 1. Подмет (субјект)

- (1) ***Que** le lecteur français vienne est certain.*
- (1a) Сигурно е **дека** францускиот лектор доаѓа/ќе дојде.
- (2) ***Que** vous soyez tous ici, c'est une chance.*
- (2a) Среќа е **што** сите сите тука.

Во францускиот јазик, во најголемиот број случаи, кога е во функција на подмет, зависнослужената реченица што започнува со сврзникот QUE има иницијална позиција во реченицата и се наоѓа пред глаголот. Во македонскиот јазик, како еквивалент се среќава сврзникот *дека* или *што* кој ја воведува зависнослужената реченица што се наоѓа зад глаголот. Тука треба да се споменат и конструкциите во коишто сврзникот QUE воведува зависнослужена реченица во функција на т.н. *реален*

односно *логички* подмет кој се среќава по безлични глаголи или безлични изрази (целосни или елиптични) употребени во функција на т.н. *грамаѓички* или *привиден* подмет. Во ваков случај, во македонскиот јазик, како еквивалент на QUE се среќава сврзникот *да*, кој ја воведува зависносложената реченица чиешто место е, исто така, по безличниот глагол или израз:

(3) *Claire, ma sœur aînée, avait toujours dit : „Il faudrait **que** tatan refasse sa vie.“ (FW, 18)*

(3a) *Клер, мојата постара сестра, секогаш велеше: „Мама треба **да** продолжи со својот живот.“ (ФВ, 13)*

(4) *Il est exceptionnel **qu**'on permette à un témoin de s'aider de documents écrits. (FW, 89)*

(4a) *Мошне ретко му се дозволува на еден сведок **да** си помогне со пишани документи. (ФВ, 46)*

Тука спаѓаат и исказните реченици кои започнуваат со прилошки изрази и наликуваат на безлични:

(5) *Il n'a jamais vu ma carte d'identité. Heureusement **qu**'on ne me la demande jamais dans les hôtels ! (FW, 20)*

(5a) *Тој никогаш не ја видел мојата лична карта. За среќа, никогаш не ми ја бараат во хотелите! (ФВ, 14)*

(5b) *Тој никогаш не ја видел мојата лична карта. Среќа е **што** никогаш не ми ја бараат во хотелите!*

Во последниов пример може да се забележи дека постојат повеќе можности за преведување на конструкцијата воведена со QUE, односно можно е воопшто да не се споменува еквивалент на македонски или да се јави сврзникот *што*, без тоа да доведе до пореметување во значењето на реченицата.

1.2. Предмет (објект)

1.2.1. По декларативни глаголи и по глаголи што искажуваат мислење:

(6) *Delphine n'a pas dit **que** je lui faisais peur à elle, mais **que** je faisais peur à tout le monde. (FW, 10)*

(6a) *Делфина не рече **дека** неа ја плашам, туку **дека** сите ги плашам. (ФВ, 9)*

(7) *Elle répondit **qu**'elle préférerait retourner à Venise (FW, 25)*

(7a) *Таа одговори **дека** повеќе би сакала да се врати во Венеција. (ФВ, 16)*

(8) *Je crois **que** Sylvaine partira ce soir.*

(8a) *Мислам/верувам **дека** Силвен ќе замине вечерва.*

(9) *Je crois **que** tu as tort.*

(9a) *Мислам **дека** не си во право/дека грешим.*

Во конструкциите на македонски јазик, како еквивалент на морфемата QUE го среќаваме сврзникот *дека*, карактеристичен за исказните зависносложени реченици. Збороредот е исто така идентичен на оној во македонскиот и овие конструкции се најмалку проблематични кога станува збор за изнаоѓање соодветен еквивалент.

1.2.2. По глаголи за перцепција:

(10) *On sentit **que** Frédéric était un homme d'affaire proche du pouvoir politique. (FW, 26)*

(10a) *Имав чувствено **дека** Фредерик беше деловен човек близок до политичката власт. (ФВ, 17)*

(11) *Quand on s'aperçut **que** le jour se levait, elles décidèrent de rester dormir au prieuré. (FW, 30)*

(11a) *Кога забележавме **дека** се разденува, тие решија да останат и да преспијат во куќата. (ФВ, 19)*

Кога станува збор за овој вид глаголи, ќе напоменеме дека важат истите констатации како за погоре наведената група воведни глаголи.

1.2.3. По глаголи и глаголски изрази што искажуваат чувства:

(12) *Je regrette **que** tu sois partie si fâchée. (IC, 298)*

(12a) Жалам **шџџо** **џи** (си) замина **џолку** луџа.

(13) *J'étais content **que** ma mère soit venue à un moment où j'avais de l'argent [...] (FW, 35)*

(13a) Бев задоволен **шџџо** мајка ми е дојдена во џериод кога имам џари [...]. (ФВ, 21)

Главно, како еквивалент на QUE се среќава сврзникот **шџџо**, со напомена дека во разговорниот стил се јавува и употреба на сврзникот **оџџи**. На пример: Жалам **оџџи** си замина **џолку** луџа.

1.2.4. По глаголи што искажуваат воља или желба:

(14) *Mon père décida **que** nous dormirions à l'hôtel. (FW, 45)*

(14a) Таџко ми одлучи **га** сџиеме во хоџел. (ФВ, 26)

(15) *Moi, je ne connais qu'une chose : je veux **que** ma pierre soit là, un point c'est tout ! (MB, 38)*

(15a) Јас знам само една рабоџа : сакам каменоџ **га** ми биде џука, и џочка! (МБ, 35)

Во ваков контекст, како еквивалент на QUE се среќава сврзникот **га**. Во зависност од значењето на глаголот односно степенот на извесност или неизвесност при извршување на определено дејство, во францускиот јазик може да се употреби индикатив или субјунктив. Од дистрибутивен аспект, во најголем број случаи, исказната реченица следи по главната реченица, но може да се најде и пред неа, и во тој случај глаголот е во субјунктив. Поради стилски причини, често пати се среќава удвојување односно повторување на декларативната реченица со помош на некоја од неутралните заменски форми: *ce, cela, ça, le, en, y*, со цел да се истакне нејзиното значење. Ова не е неопходно во македонскиот јазик и при преведувањето може сосема да се занемари постоењето на удвоената форма.

(16) ***Qu'**il revienne, c'est ce **que** je souhaite.*

(16a) *Посакувам твој **да** се вратиш.*

1. 3. Апозиција

Оваа функција има за цел да донесе дополнителни информации за именката до која се наоѓа, а декларативната реченица воведена со сврзникот QUE може да се најде во оваа функција и најчесто се наоѓа зад главната реченица.

(17) *Je pense à une chose, **que** tu aurais dû prévenir avant.*

(17a) *Мислам на една работица, **дека** веројатно порано требало да предупредиш.*

(18) *Il parlait toujours de ses problèmes : **qu**'il se sentait isolé de tout le monde.*

(18a) *Тој секогаш зборуваше за своите проблеми : **дека** се чувствуваше изолиран од нив.*

(19) *On l'a reconnu à ce détail caractéristique **qu**'il portait un chapeau gris. (Le Goffic, 540)*

(19a) *Го препознаа по карактеристичниот детал, по тоа **што** носеше сива шапка/ по сивата шапка **што** ја носеше.*

Како еквивалент во македонскиот јазик најчесто се јавува сврзникот **дека** иако останува отворена можноста и за други сврзнички изрази, во зависност од контекстот, како што е случајот во примерот (19a).

2. Прилошки зависносложени реченици

Зборот QUE се јавува во својата проста форма или како дел од различни видови сврзнички изрази за да воведат повеќе видови прилошки зависносложени реченици, како на пример:

2.1. Временски зависносложени реченици (кои искажуваат предвремено, истовремено или последователно дејство во однос на главната реченица), најчесто во сврзнички изрази како: *avant que*, *après que*, *jusqu'à ce que*, *chaque fois que*, *pendant que*, *tandis que* и други.

(20) *Je ne prêtai plus attention à Maman **jusqu'à ce qu'**elle me tire par la manche : [...]. (FW, 39)*

(20a) *На мајка ми не ѝ обрнував внимание **сè додека** ѿаа не ме ѿовлече за рака: [...]. (ФВ, 23)*

(21) ***Dès que** j'ai commencé à boire, je suis devenue une alcoolique. (MD, 24)*

(21a) ***Шѿом** ѿочнав да ѿијам, сѿанав алкохоличар. (МД, 22)*

2.2. Причински зависнословени реченици (*parce que, vu que, attendu que, étant donné que* и други).

(22) ***Etant donné que** j'adore Paul Newman, je ne peux qu'aimer ce film. (FW, 64)*

(22a) ***Bugejki** го обожавам Пол Њумен, го сакам филмов. (ФВ, 35)*

2.3. Целни зависнословени реченици (*afin que, pour que, de crainte que, de peur que*).

(23) *Il a fallu attendre 1965 **pour que** la pièce soit jouée. (MD, 17)*

(23a) *Требаше да се чека 1965 **за да** може ѿиесаѿа да се игра. (МД, 17)*

2.4. Последични зависнословени реченици (*tant que, si bien que, à tel point que, de sorte que, si ... que, tant de ...que, tel ... que, tellement ... que, assez ... pour que* и други).

(24) *Je me méfie **tellement** de moi maintenant **que** j'arrive une heure en avance au théâtre. (MD, 12)*

(24a) ***Толку** сум сега недоверлива кон себе **ѿака шѿѿо** доаѓам на ѿеаѿар еден час претвреме. (МД, 10)*

2.5. Допусни зависносложени реченици (*bien que, au lieu que, tandis que, pendant que, sans que, si ... que, tout ... que, quelque ... que, quoi que* и други).

(25) *Les gens de chez nous ne se décident pas vite, et, **quelque** riche **qu**'on soit, il faut toujours un peu marchander.* (GS, 18)

(25a) *Нашите луѓе не се решаваат на ништо брзо и колку и да се богати, секогаш малку се пазарат.* (ЖС, 9)

2.6. Условни зависносложени реченици (*en supposant que, à condition que, en cas que, pourvu que* и други).

(26) *Il laisse la veuve libre d'épouser qui elle veut, **à condition que** ce soit „dans le Seigneur“, [...].* (FW, 17)

(26a) *Toj ѝ дозволува на вдовицата да се омажи за кого сака, **по услов** штоа да биде „во согласност со божјите закони“, [...].* (ФВ, 13)

2.7. Како дел од системот компаративни реченици, QUE формира неколку типови конструкции кои изразуваат споредување во однос на квалитетот: сопоставување (*tel que*), еднаквост (*même que*), инаквост (*autre, autrement, autre part*) или квантитет (*plus, moins, aussi, autant, plutôt* и други). Тука се вбројуваат и определен број синтетички форми за квалитативно споредување, како на пример: *meilleur que, mieux que, pire que, pis que, moindre que* и други.

(27) *Je me montrai **plus** gentil **qu**'avant.* (FW, 86)

(27a) *Се однесував **пољубезно** **отколку** порано.* (ФВ, 45)

(28) *Il danse beaucoup **mieux qu**'il ne chante.*

(28a) ***Подобро** игра **отколку** штоа ѝе.*

Би сакале да истакнеме дека проблем при препознавањето на природата на QUE се јавува во случаи кога, како дел од сложените сврзнички изрази, не е секогаш предадено во комплетна форма, односно сврзничкиот израз се скратува само на QUE, особено кога се има за цел да се

одбегне повторување на комплетниот сврзнички израз. Па така, наместо, на пример, сврзничкиот израз *pour que* среќаваме само *que*:

(29) “*Si je meurs avant mon chien, promets-moi de mêler mes cendres à sa nourriture, **que** je puisse un peu survivre en lui.* » (FW, 151)

(29a) „Ако умрам *ѿ*ред мое*ѿ*о куче, ве*ѿ*и ми дека мо*ѿ*а*ѿ*а *ѿ*е*ѿ*ел *ќ*е ја измеша*ѿ* со негово*ѿ*о јадење, **за да** можам на извесен начин да живеам во него“. (ФВ, 77)

Како заклучок во однос на прилошките зависносложени реченици, би навеле дека зборот QUE е дел од голем број сврзнички изрази кои имаат свои соодветни еквиваленти во македонскиот јазик (*дека, и^ѿио, о^ѿи, да*).

QUE – ПРИЛОГ

Зборот QUE се употребува и како:

1. Екскламативен прилог, со цел да се искаже желба, изненадување, чудење, воодушевување, радост, лутина, навреденост и слично. QUE се употребува за да се постигне нагласен интензитет во исказот, поголем отколку што би се добил со употреба на прилозите *très* (*многу, мошне*) или *beaucoup* (*многу*) при што постои можност QUE да биде заменето со прилошките форми *combien* (*колку*) и *comme* (*како*). Во ваквите искази местото на *que* е секогаш на почетокот на реченицата.

(30) ***Que*** *tu es belle ! (Comme tu es belle !)*

(30a) ***Колку*** си убава!

(31) ***Que*** *je suis fatigué ! (Comme je suis fatigué !)*

(31a) ***Колку*** сум изморен!

(32) ***Que*** *les enfants sont sages aujourd’hui !*

(32a) ***Колку*** се умни деца*ѿ*а денес!

(33) ***Que*** *c’est compliqué ! (Comme c’est compliqué !)*

(33a) ***Колку*** е ова ком*ѿ*лицирано!

(34) *Mon Dieu ! **Que** cette mer est belle ! (PM, 19)*

(34a) *Госџоге ! **Колку** е убаво морево !*

Во усната комуникација, наместо QUE (или *comme*), често се употребува конструкцијата *qu'est-ce que* или *ce que*.

(35) ***Qu'**il fait beau ! / **Qu'est-ce qu'**il fait beau ! / **Ce qu'**il fait beau !*

(35a) ***Колку** е убаво времето!*

(36) ***Que** j'aimerais prendre des vacances ! / **Qu'est-ce que** j'aimerais prendre des vacances ! / **Ce que** j'aimerais prendre des vacances !*

(36a) ***Колку** би сакал да одам на одмор!*

(37) ***Que** de monde ! / **Qu'est-ce qu'**il y a comme monde ! / **Ce qu'**il y a comme monde !*

(37a) ***Каква** гужва! **Многу** светџ (се собрал)!*

Во вакви конструкции, во македонскиот јазик, може да се употреби заменска придавка.

(38) ***Que** de livres tu as acheté ! / **Qu'est-ce que** tu as acheté comme livres !*

(38a) ***Колку** (многу) книги си купиш!*

Врз основа на анализираните примери, би можело да се каже дека како еквивалент на екскламативниот прилог QUE во францускиот јазик соодветствува прилошката форма за количество и степен *колку* или заменската придавка *каков, каква, какво*. Формата QUE се јавува и како составен дел од прилошкиот израз со рестриктивно значење *ne.... que*, конструкција што не се среќава во македонскиот јазик, и која на македонски се преведува со *само, единствено*:

(39) *Je **ne** bois **que** de l'eau.*

(39a) *Пијам **само** вода.*

(40) *Nous **n'**avons **que** trois ans pour nous aimer. (FB,89)*

(40a) *Имаме **тџри** години љубов, **тџоа** ни е дадено. (ФБ,68)*

Во наведениот пример од корпусот би можело да се додаде и зборот *само* (употребен како прилог или честичка, во зависност од контекстот) кој во суштина претставува еден од можните еквиваленти на оваа конструкција на македонски:

(40б) *Имаме **само** *ӣри* години за да се сакаме. / Имаме **само** *ӣри* години за нашата љубов.*

(41) *Sur le tirage couleurs, je **n'**avais remarqué **que** cette fille en maillot de bain. (FW, 19)*

(41а) *На фотопрографијата во боја, ја забележав **само** девојката во косиум за капење. (ФВ, 14)*

Како еквивалент може да се јави и прилогот *толку*, со помош на којшто се инсистира на нијансата што оваа конструкција ја искажува:

(42) *On **n'**est jamais attiré **que** par des faiblesses. (FB, 86)*

(42а) ***Толку** недостојноциите се оние кои секогаш не привлекуваат. (ФВ, 66)*

QUE - ЗАМЕНКА

1. Прашална замена

Главно се третира како неутрална прашална замена во еднина во:

1.1. Директни прашања

1.1.1. Како „реален“ субјект на безличен глагол:

(43) ***Que** s'est-il passé ? (Bon usage, 629)*

(43а) ***Што** се случило?*

1.1.2. Во функција на предмет, со инверзија на глаголската форма:

(44) ***Qu'**avait-il pensé quand son fils lui annonça qu'il renonçait au barreau pour écrire des livres ? (FW, 29)*

(44a) **Што** ли беше помислил кога син му му соопштил дека ја најмува адвокатурата за да пишува книги ? (ФВ, 18)

(45) **Que** dois-je noter ? (FW, 89)

(45a) **Што** треба да забележам? (ФВ, 47)

1.1.3. Во функција на предмет, со инфинитивна форма на глаголот:

(46) **Que** faire ? (FB, 81)

(46a) **Што** да правам сега? (ФВ, 62)

1.1.4. Како предмет во прашања со *qu'est-ce que*:

(47) **Qu'est-ce que** je lui ai donc fait, disait-il à sa mère, et en quoi ai-je pu le mécontenter ? (GS, 31)

(47a) **Што** сум му направил, зошто е незадоволен од мене ? – ѝ рече тој на мајка си. (ЖС, 24)

(48) **Mais qu'est-ce que** tu fais toutes les nuits ? (FW, 95)

(48a) Но **што** правиш секоја ноќ? (ФВ, 50)

Како што може да се забележи од примерите, во македонскиот јазик соодветствува прашалната замена **што**.

1.2. Индиректни прашања

1.2.1. Во функција на предмет во конструкцијата со *ce que*:

(49) **Il demande ce que** tu fais.

(49a) Тој прашува **што** правиш.

Во францускиот јазик, прашалната заменска форма QUE од директните прашални конструкции ќе премине во CE QUE во индиректно-прашална конструкција додека во македонскиот јазик нема промена и останува прашалната заменска форма **што**.

(50) **Que** veux-tu ?

- (50a) *Je sais **ce que** tu veux.*
***Што** сакаш?*
*Знам **што** сакаш.*

1.2.2. Со инфинитив (каде најчесто е во функција на директен предмет):

- (51) *Je ne sais **que** faire.*
(51a) *Не знам **што** да ѝправам.*

Последниов пример е граматички точен, но во разговорниот стил многу почесто се среќава употреба на заменската форма *quoi*: *Je (ne) sais pas **quoi** faire.*

2. QUE - релативна заменка

Од гледна точка на функцијата, релативната заменка QUE може да биде во функција на:

2.1. Директен предмет (на глаголот што следува)

2.1.1. Со антецеденс од категоријата живо:

- (52) *Il était le propriétaire d'une cartonnerie **qu**'il dirigeait. (FW, 18)*
(52a) *Беше соџсѝвеник на фабрика за изработѝка на картѝони **со којашѝто** раководеше. (ФВ, 13)*

- (53) *Elle n'est pas de celles **qu**'on oublie facilement. (FW, 10)*
(53a) *Таа не е од оние **што** лесно се забораваатѝ. (ФВ, 9)*

2.1.2. Со антецеденс од категоријата неживо:

- (54) *Ils entrèrent dans une partie de la pièce **que** je ne pouvais voir. (MB, 16)*
(54a) *Тие влегоа во еден дел од ѝпросѝоријата **што** не можев да го видам. (МБ, 13)*

2.1.3. Со неутрален антецеденс:

(55) *Tout ce **qu**'il m'a conseillé de faire, je m'y suis toujours rendu ; [...]* (GS, 31)

(55a) *Секогаш ѝосѝаѝував **како шѝѝо** ми советѝување ѝѝој; [...]* (ЖС, 25)

2.2. Атрибут

(56) *La femme **qu**'elle était.*

(56a) *Жена **каква шѝѝо** беше ѝаа.*

2.3. Прилошки додаток

(57) *Un jour **que** j'étais à Rome ...*

(57a) *Еден ден **кога** бев во Рим ...*

Релативната замена QUE има повеќе еквиваленти во македонскиот јазик, во зависност од контекстот и од функцијата што ја има во реченицата: тоа се релативните замени *шѝѝо/којшѝѝо*, *чиј(шѝѝо)*, *каков(шѝѝо)*, *колку шѝѝо*, *како шѝѝо*, *каде шѝѝо*, *кога* и други.

Во овој контекст би сакале да напоменеме дека сврзникот QUE не треба да се меша со релативната замена QUE. Сврзникот QUE се јавува зад глагол додека релативната замена главно се однесува на именката која претставува нејзин антецеденс, односно стои непосредно пред неа.

(58) *Je vois **que** sa fille arrive. (сврзник)*

*Sa fille **que** j'ai rencontrée hier à 18 ans. (релативна замена)*

(58a) *Гледам **дека** ќерка му доаѓа.*

*Неговата ќерка, **којашѝѝо** вчера ја среѝнав, има 18 години.*

2.4. Посебен тип конструкции се оние кои вклучуваат презентатив и релативна замена: *c'est ... que, il y a ... que, cela fait ... que, voici/ voilà ... que*, и други.

(59) *Il y a des choses **qu**'il faut faire très vite. (FW, 68)*

(59a) *Има работи **што** треба да се направат многу брзо.*
(ФВ, 37)

(60) ***Il y a longtemps que** je ne suis pas allé au Jardin des Plantes.*
(ФВ, 76)

(60a) ***Беше** долго време не сум бил во Градината на расшенијата. (ФВ, 41)*

(61) ***Voilà cinq ans que** je n'ai rien publié. (ФВ, 60)*

(61a) ***Беше** пет години не сум објавил ништо. (ФВ, 33)*

(62) ***C'est là qu'ils avaient l'habitude de se retrouver quand Papa** avait des rendez-vous à Saint-Germain-des-Prés. (ФВ, 39)*

(62a) ***Токму** таму имале обичај да се среќаваат кога што имал сосијанци во Сен-Жермен-де-Пре. (ФВ, 23)*

Заклучни согледувања

Нашата основна цел беше да укажеме на поливалентноста на QUE која често пати претставува проблем при неговото идентификување во различни контексти, проблем што е потврден во нашата педагошка практика, но и во истражувачката и преведувачката дејност со која се занимаваме. Нашето внимание беше насочено кон трите основни граматички категории во кои се појавува QUE: сврзник, прилог и замена. Би сакале да нагласиме дека постои цела низа специфични контексти кои го вклучуваат QUE и кои не беа предмет на нашето истражување во овој труд.

Врз основа на анализираниот корпус можеме да го заклучиме следново:

1. На QUE како сврзник му одговараат следниве еквиваленти во македонскиот јазик : сврзниците *дека/што/да*.

2. На QUE како прилог му одговараат следниве еквиваленти: прилог за количество и степен *колку* или заменската придавка *каков, каква, какво*.

3. На QUE како замена му одговараат следниве еквиваленти : прашалната заменска форма *што*, релативните заменки *што/ којшто, чиј(што), каков(што), колку што, како што, каде што, кога*.

Имајќи го предвид сето она што беше наведено, евидентно е дека може да се зборува за поливалентност на морфемата QUE.

Библиографија

- Bonnard, H. (1968). *Que de que, Le Français dans le monde*, Paris : Clé International, n. 59 : 13-18.
- Deulofeu, H.- J. (1999). *Recherches sur les formes de la prédication dans les énoncés assertifs en français contemporain (le cas des énoncés introduits par le morphème que)*, Thèse, Université Paris III – Sorbonne Nouvelle.
- Grevisse, M. (1980). *Le Bon usage*. Paris : Duculot, Gembloux.
- Le Goffic, P. (1993). *Grammaire de la phrase française*, Paris : Hachette.
- Fernández, M. L. D. (1996). Dire que pour ne pas dire: Polyphonie et distance énonciative. *La lingüística francesa gramática, historia, epistemología*. Universidad de Sevilla, Grupo Andaluz de Pragmática. 215-224. (<https://dialnet.unirioja.es/servlet/libro?codigo=502435>)
- Muller, C. (2013). QUE entre conjonction et pronom clitique en français, *Autour de „que“*, Ed. PLOOG, 113-137.
- Togebly, K. (1978). Les pronoms interrogatifs-relatifs et les conjonctions de subordination, *Revue Romane*, 15 : 179-187.
- Dictionnaire *Trésor de la langue française* (<https://www.cnrtl.fr>)
- Dictionnaire *Larousse* (<https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>)

Корпус

- (FB) Beigbeder, Frédéric (1997) *L'amour dure trois ans*. Paris : Grasset.
- (ФБ) Бегбеде Фредерик (2016) *Љубовта трае три години*. Скопје: Три.
- (MB) Bernard, Marc (1942) *Pareils à des enfants*. Paris : Editions Gallimard.
- (МБ) Бернар, Марк (2017) *Како деца*. Скопје: Полица, Макавеј.
- (IC) Carré, Isabelle (2018) *Les Rêveurs*. Paris : Grasset.
- (MD) Duras Marguerite (1987) *La Vie matérielle*. Paris : Editions Gallimard.
- (МД) Дирас Маргерит (1994) *Животој*. Скопје: Култура.
- (PM) Mérimée, Prosper (1995) *Colomba*. Paris : Le Livre de poche.
- (ПМ) Мериме, Проспер (2013) *Коломба*. Скопје: Ѓурпа.
- (GS) Sand, George (2004) *La petite Fadette*. Paris : Gallimard.
- (ЖС) Санд Жорж (1967) *Малечката Фадета*. Скопје: Култура.
- (FW) Weyergans, François (2005) *Trois jours chez ma mère*. Paris : Editions Grasset & Fasquelle.
- (ФВ) Вејерганс, Франсоа (2014) *Три дена кај мајка ми*. Скопје: Конгресен сервисен центар.

* Текстот е објавен под наслов „Поливалентната употреба на зборот QUE во францускиот јазик и неговите еквиваленти во македонскиот јазик“, XLVI Меѓународна научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура (Охрид, 23 и 24 август 2019 г), Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 2020: 194-209.

УПОТРЕБАТА НА СУБЈУНКТИВОТ ВО СОВРЕМЕНИОТ ФРАНЦУСКИ ЈАЗИК И НЕГОВИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ

Прашањата врзани за употребата на субјунктивот во францускиот јазик отсекогаш биле актуелни меѓу лингвистите, но и кај оние кои го изучуваат францускиот јазик. За оваа проблематика се напишани голем број страници иако не би можело да се каже дека постои едногласност. Напротив, среќаваме ставови кои сосема се разликуваат. Можно е причината да се наоѓа во долготрајниот историски развој на оваа форма која потекнува од најстарите облици на латинскиот јазик, поточно од конјунктивот. И самото име, *subjunctif*, значи „во зависна позиција“, и доаѓа од латинскиот збор *subjunctivus*, односно од глаголот *subjungere*, што значи „потчинува“. Ова значење е особено оправдано кога станува збор за неговата употреба во зависносложените реченици, што впрочем претставува најчеста употреба на овој глаголски начин (Béchade 1993: 62).

Голем број лингвисти ја поврзуваат употребата на субјунктивот со прашањето за модалноста во јазикот. Тие сметаат дека субјунктивот поседува повеќе модални вредности и дека основната вредност ја реализира преку контекстот. Но во овој случај станува збор за неговата употреба во независни, самостојни или т.н. апсолутни конструкции во кои може да се искажат нијанси на: претпоставка, можност, сомнение, несигурност, желба, заповед итн. Други, пак, застапуваат сосема спротивно тврдење дека субјунктивот нема никаква модална вредност, а за неговите секундарни функции тврдат дека се реализираат преку точно определени ситуации (Bouzinova 2005: 132). Како и да е, за употребата на субјунктивот во зависносложените реченици може да се констатира дека е амодална, за разлика од неговата употреба во независните каде што може да искажува различни модални вредности и токму со оваа проблематика ќе се занимаваме во нашиот труд.

Ако сакаме да тргнеме од наједноставните констатации за оваа граматичка форма во францускиот јазик, ќе потсетиме дека тој, заедно

со индикативот, претставува глаголки начин кој ги има сите три лица, во еднина и во множина. Тој има четири временски форми, две прости (*présent* и *imparfait*) и две сложени (*passé* и *plus-que-parfait*). Во говорниот јазик се употребуваат *présent* и *passé*, додека останатите две се среќаваат исклучиво во пишаните форми на францускиот јазик и тоа најчесто во трето лице. Сложените форми покажуваат свршен аспект и може да означуваат антериорност во однос на друго дејство. Меѓутоа, времињата на субјунктивот го немаат капацитетот сами по себе да го сместат дејството на глаголот во определена временска ситуација, што е сосема вообичаено за индикативот. Субјунктивот ја добива сопствената временска вредност во зависност од глаголот во главната реченица, кога се работи за зависносложени реченици, и во зависност од контекстот, кога се работи за независните конструкции.

Кога станува збор за субјунктивот и за варијантите во кои го среќаваме, неодминлива е неговата споредба со индикативот. Субјунктивот не може да го актуелизира процесот, односно „[...] субјунктивот нема временска рамка за процесот, додека индикативот има различни времиња во минатото/ сегашноста/ иднината. Процесот во субјунктивот останува во рамките на виртуелното, можното [...], додека процесот во индикативот стаѓа во доменот на реалното, бидејќи се врзува за определен период“ (Leeman-Bouix, 1994 : 85). Субјунктивот секогаш е врзан за определено лице кое низ сопствена призма ги гледа настаните и изразува сопствен став. Кога зборуваме за формите што се употребуваат во говорниот јазик, тие главно покажуваат процес што треба да се случува во иднина.

Во граматиката на Ариве, Гаде и Галмиш (Arrivé, Gadet, Galmiche, 1986 : 635) се наведува дека субјунктивот е помалку способен од индикативот да го актуелизира процесот што глаголот го означува и токму поради тоа се специјализира за искажување на процеси кои се виртуелни и замислени, за разлика од актуелните и реални процеси за кои е резервиран индикативот. Основната разлика меѓу овие два начина се потенцира преку *она што е сигурно и веројатно* (индикатив) и *она што е можно* (субјунктив). Авторите даваат две основни насоки во кои може да се анализираат субјунктивните конструкции: во независните конструкции и во зависносложените реченици. Во однос на првите, се разликуваат три различни модални вредности: императивна, оптативна и екскламативна,

а во однос на зависносложените, разликуваат комплетивни, релативни и прилошкоопределбени.

Кај Леман-Буи, за субјунктивот се вели дека претставува преодна состојба на мислата, помеѓу целосната виртуелност на инфинитивот или партиципот, и актуелноста на индикативот. Тој го искажува она што следи „по“ максималната виртуелност изразена преку личните начини, согледана низ призмата на определено лице, но „пред“ актуелноста што ја пренесува индикативот (Leeman-Vouix 1994 : 85-86).

Во граматиката на Ларус, субјунктивот е посочен како начин што зборуваачот го користи за да го процени остварувањето или можностите за остварување на дејството, а за неговата модална вредност се вели дека најјасно доаѓа до израз во независните конструкции. (Chevalier et autres, 1964 : 359).

И во граматиката на Бешад, субјунктивот се разгледува најнапред во независна или главна реченица, при што може да ги предаде следниве модални вредности : заповед (категорична или ублажена), желба или жалење, евентуалност, допуштање, хипотеза. Потоа се разгледува неговата улога во зависносложените реченици (Béchade, 1993 : 65).

Морис Гревис, во *Le bon usage*, нагласува дека субјунктивот означува процес кој едноставно е замислен во потсвеста и се смета за сè уште нереализиран (Grevisse, 1980 : 852).

Употребата на субјунктивот и неговите еквиваленти во македонскиот јазик ќе ги разгледаме во две насоки: најнапред во независни конструкции, а потоа во зависносложени. Истражувањето главно се заснова врз корпус составен од примери ексцерпирани од литературни дела на француски јазик и нивните преводи објавени на македонски јазик. Вклучени се и примери од дела на француски јазик за кои ние нудиме преводен еквивалент, како и конструирани примери.

1. Субјунктивот во независни (самостојни, апсолутни) конструкции

Независните конструкции се тесно врзани со модалноста и главно изразуваат различни нијанси на изразена воља. Употребата на субјунктивот не е поврзана и условена од друг глагол во реченицата. Сепак, овие конструкции се среќаваат многу поретко споредено со употребата во зависносложените. Субјунктивната форма е речиси задолжително

претходена од елементот **que** освен во некои скаменети изрази или во условни реченици. Ќе се обидеме накратко, и низ примери, да ги прикажеме сите нијанси на употреба на овие форми нагласувајќи притоа дека трите основни модални нијанси се сведуваат на следниве:

1.1. **Императивна вредност**, каде во суштина формите на субјунктивот претставуваат замена за формите на императивот кој реално, во францускиот јазик, според нормативните граматика има само три лица (во 2 л. едн. и во 1 и 2 л. множ.), и најчесто искажува заповед или поттикнување:

<i>Qu'il vienne alors, qu'il vienne ! dit vivement Richelieu. (AD, 163)</i>	<i>Нека дојде ѿогаи, нека дојде! рече весело Ришеље.</i>
<i>Remettez cet homme aux mains de ses deux gardes, et qu'il attende que je le rappelle devant moi. (AD, 163)</i>	<i>Предадете го човеков на овие двајца сѝражари, и нека чека да го ѿовикам.</i>

1.2. **Оптитивна вредност**, кога со овие конструкции се искажува желба (понекогаш во вид на благослов, понекогаш со нијанса на жалење за веројатно испуштена можност):

<i>Plaise au ciel qu'il soit sain et sauf !</i>	<i>Дај Боже да е жив и здрав!</i>
<i>Plût au ciel que cela fût ainsi !</i>	<i>Дајбоже да беше ѿака! / Каму да беше ѿака!</i>
<i>Ah! Plût à Dieu qu'elle réclamât de moi quelque action difficile ! (AG 63)</i>	<i>Ах! Дај Боже (Да даде Госѿод) ѿаа да ѿобара од мене некак- во ѿешко дело! (АЖ, 31)</i>

<i>Je veux parler de M. de Tréville, qui était mon voisin autrefois, et qui a eu l'honneur de jouer tout enfant avec notre roi Louis treizième, que Dieu conserve !</i> (AD, 12)	Сакам да зборувам со госџо-диној Тревил, кој љорано ми беше сосед, и кој имал чесџ кога бил дејџе да си игра со на-шиој крал Луј џринаесейџи, Госџод да го чува (Дај Боже да е жив и здрав)!
<i>[...], j'eus soin de laisser dans sa chambre un billet où il a pu lire : « Que celui qui ne mange pas ne juge pas celui qui mange, car Dieu a accueilli ce dernier. »</i> (AG, 111)	<i>[...], се џогрижив да му осџа-вам во собатџа едно ливче на кое можеше да се џрочџџа: „Оној шџџо не јаде нека не го осудува оној шџџо јаде, зашџџо Госџод го џримил вџџориов“</i> (АЖ, 53)
<i>Qu'elle s'humilie alors, et qu'elle revienne à moi la première !</i> (AD, 187)	Па џогаџ, нека ја наведне главатџа, и нека дојде џрва кај мене!
<i>Que je te dise encore que nous avions fait bon voyage.</i>	Да џи кажам и дека добро џаџџувавме.

1.3. Екскламативна вредност во рамките на која се појавуваат повеќе нијанси:

1.3.1. Неприфатена евентуалност, отфрлање на кажаното, чудење

<i>Moi, que je lui fasse des excuses !</i>	<i>Јас да му се извинам!?</i>
<i>Que je fasse tout le travail, il n'en est pas question !</i>	<i>Јас да го сработџам сеџџо ова, не доаѓа џредвид!</i>
<i>Moi, que je me rende là-bas !</i>	<i>Јас, да одам џџаму!?</i>
<i>Que j'aille le voir ? Et quoi en- core?</i>	<i>Јас да одам да го видам? Ушџџе нешџџо?</i>

1.3.2. Допуштање

<i>Eh bien, soit ! dit-elle. (AD, 202)</i>	<i>Па добро, нека биде! рече ѿаа.</i>
<i>Coûte que coûte !</i>	<i>Колку сака нека чини!</i>

1.3.3. Претпоставка, евентуалност (хипотеза)

<i>Qu'il revienne, et c'est moi qui pars !</i>	<i>Ако ѿој се врати, јас си заминувам!</i>
<i>Soit un quadrilatère ABCD...</i>	<i>Да ѿреѿѿосѿавиме дека има еден чеѿириаголник АБЦД ...</i>
<i>Qu'il pleuve ou qu'il vente, nous irons nous promener.</i>	<i>И да врне и да вее, ќе одиме на ѿрошеѿка.</i>
<i>Que la neige tombe et c'est l'avalanche.</i>	<i>Ако ѿагне снег, еве ѿѿи лавина./ Пагна ли снег, еве ѿѿи лавина.</i>

1.3.4. Во овој контекст, сметаме дека би требало да наведеме некои од т.н. „скаменети изрази“ во кои се среќава глагол во субјунктив, исклучиво во 1 или во 3 л. едн., кои никогаш не ја менуваат формата. Иако нема посебни ограничувања кога станува збор за глаголот што се употребува, најчесто се среќаваат глаголите *être* (сум), *avoir* (има), *devoir* (ѿреба, мора), *savoir* (знае), но и многу други кои често се непрепознатливи во некои конструкции кои се сметаат за архаични или карактеристични за литературната јазична форма. Глаголот е најчесто во презент или имперфект.

<i>Cela n'est pas interdit, que je sache.</i>	<i>Колку што ми е познајто, што не е забрането.</i>
<i>Avant six mois, dit-il, si je ne suis pas mort, je vous aurai revue, madame, dussé-je bouleverser le monde pour cela. (AD, 149)</i>	<i>За помалку од шест месеци, рече што, ако не сум мртов, повторно ќе ве видам, госпого, <u>иа</u> ако треба и да го превртијам и целиот свет поради што.</i>
<i>J'aurai ce diplôme coûte que coûte.</i>	<i>Ќе ја добијам оваа диплома по секоја цена/ <u>иа</u> колку сака нека чини.</i>
<i>Vive la France!</i>	<i>Да живее Франција!</i>
<i>Plaise au ciel qu'il en soit ainsi.</i>	<i>Дај Боже да е така.</i>

Како општ заклучок, се наметнува фактот дека овие конструкции ретко се среќаваат во зборовните форми на јазикот. Во пишана форма се среќаваат почесто, особено во делата на авторите од минатите векови, но тоа не би можело да се констатира за современите автори. Колку повеќе се доближуваме до современоста, толку поретко среќаваме самостојни субјунктивни конструкции.

Врз основа на примерите од истражуваниот корпус, би можело да се заклучи дека како еквиваленти во македонскиот јазик, кога станува збор за самостојните субјунктивни конструкции, се јавуваат неколку видови конструкции со истата модалност како и во францускиот јазик (императивна, оптативна или екскламативна):

- императивни конструкции со нека и, најчесто, *да*-конструкции со личноглаголска форма во сегашно или минато време (најчесто глаголска форма од свршен, мошне ретко од несвршен вид), и тоа најчесто во 3 лице, а поретко во 1 лице еднина.

- се издвојуваат конструкциите во кои среќаваме хипотетичност, при што наоѓаме конструкции со сврзникот *ако*.

Во македонскиот јазик, од формален аспект, субјунктивот не постои како глаголски начин. Меѓутоа, кај повеќемина автори, наоѓаме потврда

за постоењето на конструкции со субјунктивна вредност во македонскиот јазик, без оглед дали тоа е јасно кажано (како, на пример, кај З. Топлињска, В. Лаброска, Е. Бужаровска, З. Голомб и други) или, пак, заклучок може да се извлече од контекстот и главно станува збор за модалната вредност на *да*-конструкциите. На пример, кај Лаброска наидуваме на следниов цитат: „*Партикулатата да има широка употреба во македонскиот јазик. Самата партикула (од невербално поглед (или од не директно вербално поглед)) ја проширила својата употреба со губењето на инфинитивот, (...). Се работи всушност за создавање на глаголски начини во македонскиот јазик кои не му биле својствени на словенскиот јазичен свей, а што се субјунктивот и кондиционалот и двата изразени со партикули: да за субјунктив и ќе за кондиционал.*“ (Лаброска, 2011: 179). Лаброска наведува дека една од основните функции на сегашното време на субјунктивот е неговата употреба во самостојни конструкции, за изразување оптиматив, императив, прохитив, па дури и адмиватив (нијанса на чудење) посебно во оние граматички лица за кои нема морфолошки императивни форми, но може да се најдат и форми на *субјунктив imperfecti* или *субјунктив perfecti*. Самостојните форми може да се најдат и во функција на изразување на идност (Лаброска, 2011: 181).

Кога станува збор за независните *да*-конструкции во македонскиот јазик, особено би сакале да упатиме на статијата на Е. Бужаровска во која мошне детално и сеопфатно се претставени овие конструкции (Бужаровска, 2000).

2. Субјунктивот во зависносложени реченици

Во споредба со претходно разгледаните конструкции, субјунктивот во зависносложените реченици се среќава многу почесто. Главна особеност на овие конструкции е зависноста на субјунктивната форма од главниот глагол, а вистинската вредност субјунктивната форма ја добива во контекст на главната реченица.

Најголемиот дел од француските граматичари ја разгледуваат употребата на субјунктивот кај три типа зависносложени реченици: комплетивни (декларативни, супстантивни, исказни), релативни (односни) и адвербијални (прилошкоопределбени). И во овој случај, кај повеќемина автори ја среќаваме забелешката дека субјунктивот има најчесто модална вредност, особено во случаи кога е можна употребата и на индикативот

во идентичен / сличен контекст. Во речиси сите консултирани граматика наидуваме на констатацијата дека, кај определени видови зависнослужени реченици, употребата на субјунктивот е задолжителна, особено по точно определени сврзници и сврзнички изрази. Но, кај голем број од нив, постои можност за наизменична употреба на индикатив или субјунктив, во зависност од тоа дали процесот се актуелизира или не.

2.1. Комплетивни (декларативни, супстантивни, исказни) зависнослужени реченици со субјунктив

Граматичарите главно се согласуваат околу условите во кои среќаваме субјунктив кај овој вид зависнослужени реченици. Бидејќи постојат точно определени параметри во чии рамки се среќава субјунктивот, предлагаме да ги разгледаме овие конструкции во согласност со класификацијата што ја предлага Гревис (Grevisse 1980: 857), во веќе споменатата граматика, затоа што тој наведува најмногу детали што ја условуваат употребата на субјунктивот. Притоа нагласуваме дека речиси идентична класификација среќаваме и во останатите консултирани граматика и специјализирани изданија. Гревис наведува употреба на субјунктивот според следниве критериуми:

2.1.1. По глаголи што означуваат волја, желба, молба, заповед (*aimer mieux, demander, désirer, dire, empêcher, exiger, ordonner, permettre, préférer, prier, s'opposer à, souhaiter, vouloir*; и многу други).

<i>J'aurais aimé qu'elle se mît en colère, qu'elle sortît de cette indifférence résignée devant ma carence sentimentale. (FS, 43)</i>	<i>Повеќе сакав <u>иџаа</u> да се разли- иџи и да излезе од нејзината жива рамнодушност ирег мојот недостигаиок од чув- ства. (ФС, 29)</i>
<i>Veux-tu que je m'en aille ? (SB, 75)</i>	<i>В. Дали сакаш <u>јас</u> да си зами- нам оиџука? (СБ, 67)</i>
<i>[...], je préférais qu'elle ne lût pas beaucoup – ou du moins pas beaucoup sans moi – et principalement la Bible, [...]. (AG, 67)</i>	<i>[...], ирегиочииав да не чииа многу – или барем да не чииа многу без мене – а особено не библијата [...]. (АЖ, 33)</i>

<i><u>Je demande que tu partes.</u></i>	<i><u>Барам да заминеш.</u></i>
---	---------------------------------

2.1.2. По глаголи што означуваат чувства или душевна состојба (*craindre, s'indigner, regretter, se résigner, admirer, vivre, s'étonner, se plaindre*, и многу други):

<i><u>Je craignais que vous n'ayez peur</u> de moi, dit-elle, et elle se mit à rire. (FS, 63)</i>	<i><u>Сѝрахував оѝи кѝ се ѝлаши-ѝе</u> од мене. (ФС, 40) / ... да не се плашите ... (н.п.)</i>
<i><u>J'ai peur qu'il fasse</u> des bêtises.</i>	<i><u>Се ѝлашам да не ѝправи</u> глупостѝи.</i>
<i><u>Je regrette qu'il vienne.</u></i>	<i><u>Жалам шѝо доаѓа.</u></i>

2.1.3. По глаголи што означуваат мислење или перцепирање, но единствено кога дејството се смета за виртуелно (*admettre, affirmer, annoncer, avouer, constater, convenir, crier, croire, dire, douter, espérer, être d'avis*, и многу други):

<i><u>Mais Amélie n'admet pas qu'il puisse</u> y avoir quoi que ce soit de déraisonnable ou de surraisonnable dans l'enseignement de l'Evangile. (AG, 22)</i>	<i><u>Но Амелија не доѝушѝа дека може</u> да има шѝо и да е неразумно или надразумно во учењето на Евангелието. (АЖ, 14)</i>
<i><u>Je ne suis pas sûr qu'il ait</u> ma nouvelle adresse, [...]. (ML, 37)</i>	<i><u>Не сум сигурен дека ја има</u> мојата нова адреса, [...].</i>
<i><u>Mais croyez-vous qu'il sache</u> que vous m'aimez ? reprit-elle. (AG, 123)</i>	<i><u>Но мислиѝе ли дека знае</u> дека ме сакаѝе? ѝродолжи ѝаа. (АЖ, 58)</i>

2.1.4. По безлични глаголи и изрази што означуваат можност, неможност, сомнение, негирање, потреба (*il est possible/impossible; il convient, il est douteux, il importe, il faut*, итн.):

<i>Il faut que je le rappelle, d'ailleurs.</i>	<i>Впрочем, <u>шреба</u> да му се ја-вам.</i>
<i><u>Mieux vaut</u> qu'elle ne soit point là demain, quand on viendra lever le corps, dit-elle. (AG, 17)</i>	<i><u>Погобро</u> е <u>шаа</u> да не биге шука ушре, кога ќе дојдаш да го однесаш шелошо, рече шаа. (АЖ, 12)</i>
<i><u>Il est temps</u> que je te quitte, à présent, dit-il. (AG, 70)</i>	<i>Сера е време да ти е на-иушшам, рече шој. (АЖ, 34)</i>

2.1.5. По сврзникот **que**, кога се наоѓа на чело на реченицата и воведува комплетивна реченица:

<i>Que chaque brebis du troupeau, prise à part, puisse aux yeux du berger être plus précieuse à son tour que tout le reste du troupeau pris en bloc, voici ce qu'elles ne peuvent s'élever à comprendre. (AG, 41)</i>	<i>Тие не се доволно возвишени за да разбераш дека секоја овца од сшагошо поединечно може, сама за себе, во очите на овчарот да биде поскатоцена од целошо остшанашо сшаго. (АЖ, 22)</i>
---	--

2.2. Релативни (односни) зависносложени реченици со субјонктив

Кај овој вид зависносложени реченици вообичаена е употребата на индикатив. Субјонктивот се употребува многу поретко и тоа во следниве случаи:

2.2.1. За да означи цел, намера, последица:

<i><u>Je cherche</u> un médicament qui guérisse les maux de tête.</i>	<i><u>Барам</u> лек што лечи/што би лечел главоболка.</i>
<i><u>Je veux</u> un chien qui me fasse la fête quand je rentre.</i>	<i>Сакам куче што ќе ми се радува/би ми се радвало кога се враќам дома.</i>

2.2.2. Кога релативната реченица содржи суперлативен израз или израз со идентична вредност:

<i>C'est l'<u>unique</u> modèle que nous ayons en magasin.</i>	<i>Тоа е <u>единствениот</u> модел што го имаме во продавницата.</i>
<i>La <u>seule</u> personne qui puisse m'aider, c'est lui.</i>	<i>Тој е <u>единствената</u> личност што може/ би можела да ми помогне.</i>

2.2.3. Кога релативната реченица доаѓа по главната реченица во која има негација или се искажува сомнение или, пак, содржи прашална конструкција:

<i><u>Connais-tu</u> quelqu'un qui sache le chinois ?</i>	<i><u>Познаваш ли</u> некој што знае кинески?</i>
<i><u>Il n'y avait personne</u> qui puisse m'informer.</i>	<i><u>Немаше никој</u> што може/ би можел да ме информира.</i>

2.3. Адвербијални (прилошкоопределбени) зависно-сложени реченици со субјунктив

Речиси во секој случај се условени од сврзниците или сврзничките изрази што ги иницираат зависносложените реченици. Ги има повеќе видови и претставуваат широка лепеза на можности меѓу кои ќе ги споменеме следниве:

2.3.1. Временски (темпорални) зависносложени реченици:

<i>Louis s'était endormi dans les bras de sa marraine, <u>avant même qu'elle ne l'eût bordé</u>. (ML, 63)</i>	<i>Луј беше заспаал во рацете на кумата, дури и <u>пред</u> таа да го смести во креветот.</i>
---	---

<i>Elle ne pleura pas, tout du moins jusqu'à ce qu'Emilie fût rentrée dans sa classe. (ML, 73)</i>	<i>Таа не зајлака, барем не до-дека Емили не се врати/ да се врати во училиштаа.</i>
<i>Avant que toute la famille descende, il glissa discrètement un mot sous la tasse de Mathias, [...]. (ML, 83)</i>	<i>Пред целојто семејство да слезе, тој дискрејно пошпири порака под филцанот на Машијас, [...].</i>

2.3.2. Целни (финални) зависносложени реченици:

<i>Pozzo : Vous-mêmes ... (il les regarde attentivement l'un après l'autre, afin qu'ils se sachent visés tous les deux) ... vous-mêmes, qui sait, vous m'aurez peut-être apporté quelque chose. (SB, 37)</i>	<i>П. Дури и вие ... (ги гледа прејценциозно, прво едниот па другиот, за да им биде јасно дека мисли и на двајцата) ... дури и вие, кој знае, можеби ќе додате нешто на моите резерви. (СБ,35)</i>
<i>Je l'aide pour qu'il finisse à temps.</i>	<i>Му помагам за да заврши навреме.</i>
<i>Vladimir : Lève-toi que je t'em-brasse. (SB, 10)</i>	<i>Владимир: Стани да те пребрнам. (СБ,11) Стани за да те пребрнам... (наш превод)</i>

2.3.3. Причински (каузални) зависносложени реченици:

<i>Non qu'elle en ait décidé ainsi, mais dès qu'elle émettait un avis, les joues du chef d'agence avaient une tendance certaine à virer au pourpre, [...]. (MAML, 82)</i>	<i>Не дека беше решила така, но штом даваше знак, образите на шефот на агенцијата покажуваа сигурен знак дека се заруменуваат, [...].</i>
<i>Il a été reçu à son examen, non qu'il ait travaillé, mais il a eu de la chance.</i>	<i>Тој го положи испитот, не оти/ дека работел, туку имае среќа.</i>

<i>Soit qu'il ait mal compris nos instructions, soit qu'il l'ait fait exprès, il est arrivé avec une demi-journée de retard.</i>	<i>Било да ги разбрал/ дека ги разбрал погрешно нашиите ирејораки, било со намера да постојатил така/ дека со намера постојатил така, тој ириситишна со половина час задоцнување.</i>
--	---

2.3.4. Последични (консекутивни) зависносложени реченици:

<i>Quelques instants après, ayant redescendu sans bruit l'escalier, j'ouvris la porte de l'église de manière qu'elle pût l'entendre et croire que je ne faisais que d'entrer. (AG, 71)</i>	<i>По неколку мига, ирејходно бесшумно слегувајќи по скалиите, ја отворив вратата од црквата така што така може / така да може да чуе и да поверува дека идувајќи сум слегол. (АЖ, 34)</i>
<i>Il pleut bien trop pour que nous puissions partir faire une promenade.</i>	<i>Премногу врне така што не можеме/ не би можеле да одиме на ирошејка.</i>
<i>La ville a réservé assez d'argent pour que les travaux de la nouvelle école puissent enfin commencer.</i>	<i>Градои обезбеди доволно средства така што изграбајќи на новото училиште можеме/ би можела најпосле да зайочне.</i>

2.3.5. Допусни (концесивни) зависносложени реченици:

<i>Quoi qu'il en soit, ce soir il est tard, et l'on n'y voit pas suffisamment. (AG, 26)</i>	<i>Како и да е, вечерва е доцна и не се гледа доволно. (АЖ, 15)</i>
<i>Il s'est montré moins ému que je n'aurais pu craindre, et je me persuade à nouveau que, vraiment ardent, son amour n'aurait pas été si facile à réduire, malgré que Gertrude lui ait déclaré, avant son départ l'an passé, que cet amour devait demeurer sans espoir. (AG, 110)</i>	<i>Не изгледаше толку возбуден како што се йлашев и пак се убедив дека сигурно му било итешко да ја совлада својата навистина сипрасна љубов, иако, иред неговото заминување минатата година, Гертируда му кажа дека така љубов мора да остане без надеж. (АЖ, 53)</i>

<i>Il se fait aider <u>bien</u> qu'<u>il</u> <u>connaisse</u> parfaitement le travail.</i>	<i>Ги <u>и</u>џера <u>га</u> му <u>и</u>омогна<u>и</u> <u>и</u>ако одлично ја <u>и</u>ознава рабoи<u>и</u>аа.</i>
--	---

2.3.6. Условни (кондиционални) зависнословени реченици:

<i>En supposant qu'<u>il</u> <u>puisse</u> prendre l'autobus à 8 heures, il arrivera à temps.</i>	<i><u>Ако</u> <u>се</u> <u>качи</u> во авиобус во 8 часoи, <u>ке</u> с<u>и</u>игне навреме.</i>
<i>Mais s'il est chez lui et qu'<u>il</u> me <u>voie</u> ? (AD, 120)</i>	<i>Но ако е дома и <u>ако</u> ме <u>ви</u>ди?</i>
<i>On peut voyager dans ce pays à condition qu'<u>on</u> <u>prenne</u> une assurance.</i>	<i>Може <u>га</u> се <u>и</u>аиува во <u>и</u>аа земја <u>и</u>од <u>услов</u> <u>га</u> се <u>земе</u>/ <u>ако</u> се <u>земе</u> осигурување.</i>

2.3.7. Како посебна група реченици се сметаат оние кои се воведени со *sans que* и зад кои задолжително доаѓа субјунктив:

<i>La nuit avait glissé sur sa vitrine <u>sans</u> qu'<u>elle</u> s'<u>en soit rendu compte</u>. (MA, 38)</i>	<i>Нoкта се беше спуштила и над нејзиниот излог <u>без</u> <u>и</u>аа <u>га</u> го забележи <u>и</u>оа.</i>
<i>Il ne me l'a pas dit ; mais je sens bien cela <u>sans</u> qu'<u>on</u> le <u>dise</u>. (AG, 94)</i>	<i>Не ми кажа; но јас го чувствувам тоа <u>и</u> <u>без</u> <u>га</u> ми се <u>каже</u>. (АЖ, 44)</i>

Врз основа на спроведеното истражување, би можело да се заклучи следново:

1) Кај декларативните (исказни) зависнословени реченици со субјунктив во францускиот јазик се среќаваат многу голем број примери. Кога воведните глаголи/изрази искажуваат воља, мислење, чувства и сл., најчесто среќаваме субјунктив. Што се однесува до македонските еквиваленти, најчеста е *га*-конструкцијата + личноглаголска форма во сегашно или минато (свршено/несвршено) време, со исклучок

на конструкциите каде што воведниот глагол означува мислење или перцепирање. Кај овие конструкции најчесто го среќаваме сврзникот **дека** + личноглаголска форма во сегашно или минато (свршено/несвршено) време, но постои можноста да се јави и можен начин (**би**-конструкција).

2) Кај релативните (односни) зависносложени реченици со субјунктив во францускиот јазик, како најчест еквивалент во македонскиот беше документирана личноглаголска форма, претходена од релативна замена или **би**-конструкцијата односно можен начин.

3) Кај прилошкоопределбените зависносложени реченици со субјунктив во францускиот јазик, македонските еквиваленти го содржат карактеристичниот сврзник/ сврзнички израз што воведува определен вид зависносложена реченица и потоа најчесто се среќава **да**-конструкцијата, кај сите подвидови на реченични конструкции + личноглаголска форма во сегашно или минато време. Како алтернатива на **да**-конструкцијата, се среќава сврзникот **дека** + зависносложена реченица.

Кај последичните (консекутивни) зависносложени реченици, но и кај временските, целните и причинските, како соодветени еквиваленти во македонските преводи се среќаваат и личноглаголски форми во сегашно или минато време. Во тие случаи, модалната вредност на виртуелност се губи и конструкцијата има вредност на индикатив.

Кај допусните (концесивни) зависносложени реченици, кај македонските еквиваленти, исто така подеднакво често се среќава **да**-конструкцијата + личноглаголска форма во сегашно или минато време, во алтернатива со личноглаголска форма воведена од соодветен сврзник.

Кај условните (кондиционални) зависносложени реченици превладува личноглаголска форма во сегашно или минато време, со можност да се употреби и **да**-конструкцијата.

Библиографија

- Arrivé, M., Gadet, F., Galmiche, M. (1986). *La grammaire d'aujourd'hui : guide alphabétique de linguistique française*. Paris : Flammarion.
- Béchade, H.-D. (1986). *Syntaxe du français moderne et contemporain*. Paris : PUF fondamental.

- Bouzinova, A. (2005). Le cheminement historique du conjonctif latin vers le subjonctif français. *Synergies Russie*, 3 : 132-135. (<http://gerflint.fr/Base/Russie3/cheminement.pdf>)
- Gardes-Tamine, J. (1990). *La grammaire 2/ Syntaxe*. Paris : A. Colin.
- Grevisse, M. (1980). *Le Bon usage*. Paris-Gembloux : Duculot.
- Kramer, C. (1985). DA in Syntactically Dependent Constructions in the Macedonian Literary Language. *Folia Slavica*, vol. 7, 3, Howard I. Aronson, University of Chicago: 412-418.
- Leeman-Bouix, D. (1994). *Grammaire du verbe français : des formes au sens*. Paris : Nathan.
- Topolinjska, Z. (1996). *Studii od makedonsko-bugarskata jazična konfrontacija*. Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite.
- Usikova, R. P. (2000). *Makedonskij jazyk*. [2nd ed.] Skopje: Filološki fakultet "Blaže Koneski".

- Бужаровска, Е. (2000). Независните ДА-конструкции во македонскиот јазик и нивните корелати во грчкиот. *Македонски јазик*, 1997-1999. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 217-236.
- Казимјеж, Ф. (1974). Од проблематиката на таканаречената конструкција со ДА, *Македонски јазик*, XXV: 137-144.
- Конески, Б. (1966). *Грамаѓика на македонскиот литературен јазик*. Скопје: Просветно дело.
- Лаброска, В. (2011). Употреба на партикулата ДА со фактивно и со нефактивно значење, балкански паралели, XXXVII Научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура (Охрид, 15-16 јули 2010), *Лингвистика*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје: 179-186.
- Минова-Гуркова, Л. (1994). *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Радинг.
- Хавранек, Г. (1995). За ДА-конструкциите во македонскиот јазик, XXXI Научна дискусија на XXVII Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура (Охрид, 30.07-13.08.1994), Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје: 49-53.

Корпус

- (SB) Beckett, S., *En attendant Godot*, Les éditions de minuit, 2010.
- (CB) Бекет, С., *Чекајќи го Гого*, Матица, 2004.
- (AD) Dumas, A., *Les trois mousquetaires*, BI, Paris, 1994.
- (AG) Gide, A., *La symphonie pastorale*, Gallimard, Paris, 1925.
- (AJ) Жид, А., *Пасијорална симфонија*, Огледало, Скопје, 1992.
- (ML) Levy, M., *Mes amis, mes amours*, R. Laffont, Paris, 2006.
- (FS) Sagan, F., *Bonjour tristesse*, Julliard, Paris, 1954.

(ФС) Саган, Ф., *Добар ден, ѿаго*, Наша книга, Скопје, 1990.

* Текстот е објавен под наслов „Употребата на субјунктивот во современиот француски јазик и неговите еквиваленти во македонскиот“. XLI Меѓународна научна конференција на XLVII Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура. Охрид, 14-15 јуни 2014, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 2015, 123-137.

ВАРИЈАНТНОСТА КАЈ ДИРЕКТНИТЕ ПРАШАЛНИ КОНСТРУКЦИИ ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Во секој јазик постојат повеќе можности една иста мисла да биде искажана на различни начини. Изборот на соодветна конструкција зависи од контекстот во кој се реализира мислата. Кога станува збор за прашалните конструкции, и францускиот и македонскиот јазик нудат повеќе можности. Во однос на овие конструкции може да се забележат бројни сличности, но постојат и разлики во двата јазика. Нашата основна цел е да ги прикажеме варијантите на директните прашални конструкции што се среќаваат во францускиот јазик, како и да ја разгледаме нивната застапеност во македонскиот јазик. Освен тоа, преку примери, ќе дадеме преглед на сличностите и разликите што постојат меѓу двата јазика.

Првите истражувања за варијантноста во социолингвистиката му се припишуваат на Лабов, кој го проучува американскиот англиски јазик, а набрзо потоа следат и трудови за говорниот француски јазик (Санкоф, Седергрин, Лакс, Ешби, Армстронг). Овие истражувања од областа на фонологијата биле неприфатливи за одреден број лингвисти кои не се согласувале дека се работи за универзален принцип, применлив и во останатите дисциплини. Според некои француски лингвисти, социолингвистичкиот пристап на варијантноста во граматиката произлегува од квантитативните истражувања во оваа област каде што како клучен се јавува терминот *јазична варијанџа* односно две или повеќе јазични форми, карактеристични за различни општествени средини, и кои при тоа не го менуваат значењето на еден збор или на еден исказ (Coveney 1997 : 88-100).

Кога се зборува за прашалните конструкции, неизбежно е да се спомне прашањето за модалноста која може да биде изразена преку граматички средства (морфолошки и синтаксички), преку лексички средства и преку интонација. Во однос на комуникативната функција на спомнатите конструкции, прашалната конструкција претставува обраќање до

соговорникот со цел да се побара информација. Во овој труд не се задржуваме на реторичките прашања на коишто, во суштина, не се очекува одговор или информација.

Значајно е и влијанието на општествената средина, кое може да биде решавачко при употреба на прашалните конструкции, доколку се има предвид дека определени структури се појавуваат во определени општествени средини, кај определени категории лица и при примена на определен јазичен регистар. Имено, станува збор за три вида фактори што влијаат на јазичната варијантност и со кои се среќаваме во граматиката на Вагнер и Пеншо кои во варијантноста гледаат социолингвистички фактор, односно искажување на една иста информација на различни начини. Тие разликуваат интерперсонални (социјални), интраперсонални (стилски) и т.н. „внатрешни“ јазични фактори (Wagner, Pinchon, 1962 : 539). Во оваа граматика, како основна форма се наведува прашањето поставено со инверзија, што во суштина претставува одлика на негуваниот јазик.

Во однос на варијантноста што се среќава кај синтаксичките структури во францускиот јазик, особено онаа кај прашалните структури, среќаваме податоци кај Фокс (Fox, 1991) за квебешкиот француски, и кај Коувне (Coveney, 1995) за францускиот јазик во Франција. Коувне зборува за варијантноста во граматиката и се задржува на поединечни варијанти обидувајќи се да ги објасни нивното социо-стилистичко окружување и јазичните конструкции со кои тие се реализирани.

Прашање на кое ќе се задржиме се директните прашални конструкции чиј систем е прилично сложен. Главно, постои *целосна (шојтална, ойшџа, глобална) ѓрашална констџрукциџа* т.е. реченица со прашална модалност која содржи прашање што може да се однесува на целиот исказ, а одговорот може да биде *oui (да)* или *non (не)* и евентуално *peut-être (можеби)*, проследено, или не, од соодветна реченица:

1) *Nathalie, dit-il, tu sais que je t'aime ? (FS, 199)*

1а) *Наџали, рече џој, знаеш дека џе сакам ?*

Одговорот би можел да биде: *да/ не*, дополнето *со: знам (дека ме сакаш)*.

- 2) *Faut-il l'avouer ? (MY, 47)*
 2a) *Треба ли да ѝ признаам ? (MJ, 40)*
 2б) *Треба ли да се ѝ признае ѝџоа ?*

Кога прашањето се однесува на еден елемент од исказот, станува збор за *делумна (ѝарцијална) ѝпрашална констѝрукција* при што прашањето се однесува на една од синтагмите во конструкцијата, а одговорот може да биде разновиден. Прашањето е неопределено, се бара информација која не се содржи во истото и задолжително е присуството на прашална морфема: *qui ? quand ? à qui ? de qui ? comment ? pourquoi ? combien ?* и други:

- 3) *Tu as peur de quoi ?*
 3a) *Од шѝџо се ѝлашшш?*
- 4) *Qu'est-ce que ne va pas, mon petit ? demanda Jean. (FS, 21)*
 4a) *Шѝџо не е в ред, малечко мое? ѝпраша Жан.*
- 5) *A propos de voyages, quand revient le fleuriste ? (FS, 217)*
 5a) *Кога сѝанува збор за ѝаѝѝувањаѝѝа, кога се враќа цвеќароѝ?*
 5б) *Кога веќе ги сѝоменуваѝѝе ѝаѝѝувањаѝѝа, кога се враќа цвеќароѝ?*

Кај целосните прашални конструкции, кои ја опфаќаат целата реченица, не постои морфолошка ознака карактеристична за нив, туку т.н. *ѝпрашални ѝарѝѝикули (est-ce que)* кои не се јавуваат кај сите форми на прашалните конструкции. Постојат варијанти кај прашалните конструкции во кои употребата на партикулите е несоодветна (пр. прашање на кое се очекува потврден одговор) (Moignet, 1966 : 49-66). Употребата на овие партикули често се врзува за општествената средина и во зависност од неа се појавуваат три различни нивоа:

- 6) *Viens-tu ? (негуван јазик)*
 6a) *Дали доаѓаш?*
 6б) *Доаѓаш ли?*

7) *Est-ce que tu viens ?* (стандарден јазик)

7a) *Дали доаѓаш?*

8) *Tu viens ?* (фамилијарен јазик)

8a) *Доаѓаш?*

Последнава конструкција е најчесто употребувана, а единствен разликувачки елемент во однос на потврдната реченица претставува интонацијата.

Француските лингвисти предлагаат разновидни начини за класификација на директните прашални конструкции. Во нашиот труд се одлучивме да ја следиме класификацијата понудена во граматиката *La grammaire d'aujourd'hui* (Arrivé, Gadet, Galmiche, 1986) бидејќи е прегледно и едноставно изложена и каде што конструкциите се претставени на следниов начин:

1. Целосна прашална конструкција

1.1. *Прашална конструкција со интонација*, при што не се менува редот на зборовите, а мелодијата расте кон крајот на исказот. Често ја среќаваме во говорниот јазик поради нејзината едноставност, а во пишаната форма на јазикот се распознава преку прашалникот на крајот од исказот:

9) *Tu ne recommenceras pas ?* (FS, 94)

9a) *Нема (ли) да започнеш одново?*

10) *Tu es content ? disait la voix de Jean...* (FS, 98)

10a) *Задоволен (ли) си? велеше гласот на Жан...*

11) *Ça vous fait peur, vous, l'orage ?* (FS, 124)

11a) *Ве ѝлаши (ли) бураѝа?*

12) *Vous prendrez bien un petit cognac ? On a le temps.* (FS, 194)

12a) *Ќе се најѝеѝе (ли) еден мал коњак? Имаме време.*

Од погоре наведените примери на француски јазик, како и врз основа на нивните презентирани еквиваленти во македонскиот, би можело да се констатира дека овие реченици се еквивалентни на потврдната форма на речениците каде што клучен разликувачки елемент е интонацијата која расте на крајот од исказот. Францускиот исказ, за разлика од македонскиот, задолжително мора да содржи личнозаменска форма, во функција на субјект на главниот глагол, што не е случај во македонскиот.

Тука би ги спомнале и конструкциите што го вклучуваат изразот *n'est-ce pas* ? односно партикулата *нели*, во македонскиот јазик, кој се употребува кај прашањата кога јасно се очекува потврден одговор на поставеното прашање. Во македонскиот јазик, *нели* може да се наоѓа на почетокот, во средината или на крајот од прашалната конструкција, додека изразот *n'est-ce pas* ? вообичаено доаѓа на крајот:

- 13) *Vous êtes belge, n'est-ce pas ?*
- 13а) *Вие сѐе Белгијка, нели? (АН, 25)*
- 13б) *Белгијка сѐе, нели?*
- 13в) *Вие, нели сѐе Белгијка?*

1.2. Прашална конструкција со инверзија којашто има два поттипа:

1.2.1. Со *проста инверзија*, кога субјектот доаѓа по глаголот, во постпозиција, и може да биде личнозаменска форма, неопределената замена **он** или показната замена **се** (по глаголот *être*):

- 14) *Suis-je devenu fou ? (FS, 74)*
- 14а) *Полудев ли?*
- 15) *Venez-vous ? (FS, 91)*
- 15а) *Доаѓаѝе (ли)?*
- 15б) *Ќе дојдеѝе (ли)?*
- 16) *Voulez-vous danser avec moi, Madame ? (FS, 177)*
- 16а) *(Ќе) сакаѝе ли да танцуваѝе со мене, Госпоѓо?*

Во македонските еквиваленти, забележливо е присуството на партикулата **ли** кај овие општи прашања на кои може да се одговори со **да/не**, иако во разговорните варијанти на јазикот ги среќаваме и формите без **ли** (*Полудев? Доаѓаат? Ќе сакаат да танцуваат со мене, Госпоѓо?*). Инверзијата не се забележува затоа што формите на личните заменки не се обврзно присутни покрај глаголските форми во македонскиот јазик, што не е случај со францускиот јазик.

1.2.2. Со *сложена инверзија*, кога субјектот е општа или сопствена именка, сместена пред глаголот, а личнозаменската форма се јавува по глаголот и зависи од родот и бројот на именката на која се однесува. Интонацијата расте на крајот од исказот. Забелешката дадена за конструкциите со проста инверзија важи и во овој случај.

- 17) *Nicolas arrive-t-il ?*
- 17a) *Приспигнува ли Никола?*
- 17б) *Никола приспигнува (ли)?*

1.3. *Прашална конструкција со формулата est-ce que*, односно партикулата **дали**, зад која следува нормален ред на зборовите и е мошне лесно применлива, и во разговорните и во пишаните форми на јазикот:

- 18) *Est-ce que nos fêtes de provinces vous ennuient ? (FS, 158)*
- 18a) *Дали ви се здодевни нашите регионални празнувања?*
- 18б) *Здодевни ли ви се нашите регионални празнувања?*
- 18в) *Дали нашите регионални празнувања ви се здодевни?*

- 19) *Est-ce que tu as rencontré nos amis de Skopje ?*
- 19a) *Дали ги среќна нашите пријатели од Скопје?*
- 19б) *Ги среќна ли нашите пријатели од Скопје?*
- 19в) *Ги среќна нашите пријатели од Скопје?*
- 19г) *Нашите пријатели од Скопје, ги среќна ли?*

Сите понудени варијанти на македонски јазик се прифатливи, не го менуваат значењето на исказот и укажуваат на можностите што му се на располагање на говорителот. Прашањето со **дали** може да биде свршено добро заменето со прашање со инверзија.

Во македонскиот јазик, според Минова-Ѓуркова (1994: 151), прашалните конструкции може да се поделат на три типа:

- **ДА / НЕ – прашања (затворени)**

Соодветни се на целосните прашални конструкции во францускиот јазик. Тоа се прашања што бараат верификација и може да содржат прашална партикула *дали*, *ли*, *нели*, *зар(ем)* или, пак, да бидат во т.н. *нулта форма* од типот на:

- 20) *Госпоѓица Мури? (АН, 9)*
- 21) *Мислиш ли? (АН, 24)*
- 22) *Јас, смејководиш ли? (АН, 40)*
- 23) *За вас правилно е важно од пријателството? (АН,*
- 37) *Не ви е срам? (АН, 46)*

- **Нулта прашања**

Претставуваат најчест вид прашања во разговорниот јазик. Партикулата *ли* не може да стои на почетокот од реченицата и не може да се одвои од глаголската форма. Таа има засилувачка функција, но не е неопходна за да обезбеди точност на прашањето:

- 25) *Мислиш ли дека тоа ќе го налути господин Саио? (АН,*
- 29) *Има ли во вашата земја многу ... луѓе како вас? (АН, 52)*
- 27) *Може ли да знам што правиш? (АН, 71)*

- **Прашања со *дали***

Партикулата *дали* најчесто е во иницијална позиција, но може да се сретне и сосема самостојно. Оваа партикула треба да стои во непосреден контакт со глаголот во прашалната конструкција, евентуално одделена со прилог. Дава официјален белег на јазикот и честа е во јазикот на печатот (Минова-Ѓуркова 1987: 83).

- 27) *Дали навистина треба да ви кажам? (АН, 35)*

2. Делумно прашална конструкција

Делумно прашалната конструкција, во францускиот јазик, се формира со помош на прашална морфема која е задолжителна константа и со променлива интонација која е највисока кај прашалниот збор, а потоа се намалува. Таа се однесува на именска синтагма во реченицата и задолжително содржи една од подолу наведените прашални морфемии. Се разбира, и во овој случај доаѓа до израз варијантноста на формите при што се разликуваат повеќе ситуации:

2.1. Прашална морфема (заменка): *qui ?* (кој?), *que ?* (што?), *quoi ?* (што?), *lequel ?* (којшто?) и други + интонација

Кога прашањето се однесува на субјектот, тој може да се наоѓа пред глаголот, со вообичаен ред на зборовите во реченицата, при што клучна улога има интонацијата:

- 28) *Qui sait ?*
- 28a) *Koj знае?*
- 29) *Qui est Gilda ? (FS, 181)*
- 29a) *Koja e Жилда?*

Во македонските еквиваленти, исто така, мора да се почитува следниот ред на зборови: прашален збор + глагол + додатоци.

Кај овој подтип прашални конструкции често се среќава и инфинитивот иако во најголемиот број случаи е потврдена употребата на индикативот. Пр. *Quoi faire ? Où aller ? Comment décider ?* но уште почести се конструкциите каде што по прашалната морфема следува инверзија :

- 30) *Que feriez-vous à ma place ? (FS, 161)*
- 30a) *Што би направиле вие на мое место?*
- 31) *Laquelle de ces robes prenez-vous ?*
- 31a) *Koj од овие фусијани ќе го земеите ?*
- 32) *Que fais-tu ce soir ? (FS, 30)*
- 32a) *Што правиш вечерва?*
- 32б) *Што ќе правиш вечерва?*

33) *Quoi de neuf chez vous ?*

33a) *Што има ново кај вас?*

2.2. Придавка: quel ? (колку? каков?)

34) *Quelle heure est-il ? (FS, 62)*

34a) *Колку е часот?*

35) *Et quelle catastrophe prévois-tu pour nous à Limoges ? – Je ne sais pas. (FS, 80)*

35a) *А каква несреќа ни предвидуваш во Лимож? – Не знам.*

2.3. Прилог: comment ? (како?), combien ? (колку?), où ? (каде?), pourquoi ? (зошто?), quand ? (кога?)

36) *Pourquoi êtes-vous donc venue ? (FS, 72) – Pour vous voir, dit-elle tranquillement.*

36a) *Па, зошто дојдовте вие? – За да ве видам, рече таа спокојно.*

37) *Comment aurais-tu pu le prévoir ? (FS, 97)*

37a) *Како би можел да го предвидиш тоа?*

2.4. Прашална морфема + *est-ce que*, сместени веднаш зад прашалниот збор:

38) *Quand est-ce qu'un homme s'ennuie ? (J. Romans)*

38a) *Кога на човек му е здодевно?*

39) *Et qu'est-ce qu'il fait ?*

39a) *А што прави тој?*

Прашалниот збор секогаш стои на почеток на реченицата, според нормативите на стандардниот француски јазик, иако во говорните форми наоѓаме и конструкции во кои прашалниот збор се наоѓа на крајот:

40) *Tu es arrivé quand ?*

40a) *Присѝигна кога?*

40б) *Кога ѝприсѝигна?*

41) *Parti où ?*

41) *Заминаѝ каде?*

41a) *Каде е заминаѝ?*

42) *Tu vas où ?*

42a) *Одиш каде?*

42б) *Каде одиш?*

Во македонскиот јазик, ова се т.н. КОЈ – прашања (отворени), кои содржат прашален заменски збор (заменка, придавка, прилог) и каде што одговорот треба да содржи делумна или целосна информација (Минова-Ѓуркова 1987: 80). Врската меѓу прашалниот збор и глаголот е мошне цврста и тие најчесто се сместени на почетокот од реченицата:

43) *Шѝо ви рече? – ме заѝраша ѝаа. (АН, 16)*

44) *Кој е Адам Џонсон? – глуѝаво заѝрашав. (АН, 7)*

45) *Каде е грешкаѝа? (АН, 24)*

46) *Зошѝо ме гледаѝе ѝака? (АН, 55)*

47) *Кога бевѝе мала, шѝо сакавѝе да сѝанеѝе? (АН, 55)*

48) *Како се осмелуваѝе? (АН, 87)*

Во последниов пример може да се почувствува и сосема поинаква модална нијанса (прекорување, префрлување поради некое дејство) и во тој случај се зборува за исказ што се наоѓа „на работ“, односно искажува нијанса помеѓу прашање и чудење.

Во македонскиот јазик се среќаваат и т.н. алиѝернаѝивни ѝрашања со сврзникот *или*, при што се нуди вистинска алтернатива или се воведува негација:

49) *Ќе гојдеѝе или не?*

49a) *Vous venez ou non ?*

50) *Ќе сѝиеш или ќе учиш за исѝиѝ?*

50a) *Tu vas dormir ou préparer ton examen ?*

Овие конструкции ги среќаваме и во францускиот јазик, но главно во говорниот јазик.

Во обид да се резимира оваа проблематика, би можело да се каже дека, кога станува збор за варијантите на директните прашални конструкции во францускиот јазик, се забележува дека може да се постигне варијантност со комбинирање на истородни лексеми:

- 51) *Qu'est-ce qu'ils mangent ce soir ?*
- 52) *Que mangent-ils ce soir ?*
- 53) *Ils mangent quoi ce soir ?*

Заклучни согледувања

Структурата на директно прашалните реченици во францускиот јазик не е истоветна и постојат следниве варијанти кај целосно прашалните конструкции:

1. Вообичаен ред на зборовите во реченицата со интонација која расте, односно субјект + глагол : *Vous arrivez de Skopje ?/Доаѓаат ли од Скопје?*

2. Прашална партикула + субјект + глагол: *Est-ce que vous arrivez de Skopje ?/Дали доаѓаат од Скопје?*

3. Инверзен ред на зборовите односно глагол + субјект: *Arrivez-vous de Skopje ?/Доаѓаат ли од Скопје?*

Погоре споменатите констатации важат и за македонскиот јазик.

Кај делумно прашалните конструкции се појавува уште поголема варијантност во францускиот јазик којашто доведува до отворање на прашањето за нивната стилска разновидност :

Прашален збор + субјект + глагол: *Comment elles s'appellent?*

Прашален збор + прашална партикула + субјект + глагол: *Comment est-ce qu'elles s'appellent ?*

Прашален збор + глагол + субјект: *Comment s'appellent-elles?*

Прашален збор + галицизам + субјект + глагол: *Comment c'est qu'elles s'appellent ?*

Субјект + глагол + прашален збор: *Elles s'appellent comment?*

Прашален збор + именска група + глагол + субјект: *Comment ces femmes s'appellent-elles ?*

Прашален збор + глагол + именска група: *Comment s'appellent ces femmes ?*

Варијантноста констатирана во францускиот јазик не е истоветна и во македонскиот јазик, кај делумно прашалните конструкции, коишто главно се сведуваат на формулата *прашален збор + глагол + субјект*. Како можна варијанта се среќава и конструкцијата *субјект + прашален збор + глагол*: *Тие (жени)е, како се викаат?* односно *Како се викаат тие жени?*

Библиографија

- Arrivé, M., Gadet, F., Galmiche, M. (1986). *La grammaire d'aujourd'hui*. Paris : Flammarion.
- Béchade, H.-D. (1986). *Syntaxe du français moderne et contemporain*. Paris : PUF fondamental.
- Coveney, A., (1997). L'approche variationniste et la description de la grammaire du français : le cas des interrogatives. *Langue française*, n. 115 : 88-100.
- Moignet, G. (1966). Esquisse d'une théorie psycho-mécanique de la phrase interrogative. *Langages*, n. 3 : 49-66.
- Wagner, R., Pinchon, J. (1962). *Grammaire du français classique et moderne*. Paris : Hachette.

- Корубин, Б. (1980). Местото на глаголот во прашалната реченица. *Јазикот наш денешен*. Скопје: Студентски збор: 87-99.
- Минова-Ѓуркова, Л. (1987). Прашалната реченица во македонскиот јазик. *Предавања на XIX семинар за македонски јазик, литература и култура*, Скопје, 77-87.
- Минова-Ѓуркова, Л. (1990). За една можна класификација на прашањата и одговорите (врз материјал од македонскиот јазик). Скопје : *Литературен збор*, 37/ 3-4 : 25-31.
- Минова-Ѓуркова, Л. (1994). *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Радинг.

Корпус

- (AN) Nothomb, A. (2001). *Stupeur et tremblement*. Paris, Albin Michel.
- (АН) Нотомб, А. (2005). *Сиправ и шрејейи*, Скопје: АЕА.

(FS) Sagan, F. (1969). *Un peu de soleil dans l'eau froide*. Paris : Flammarion.

(MY) Yourcenar, M. (1974). *Mémoires d'Hadrien*. Paris : Editions Gallimard.

(MJ) Јурсенар, М. (1990) *Мемоариите на Хагријан*. Скопје: Наша книга.

* Текстот е објавен под наслов „Варијантноста кај директните прашални конструкции во францускиот јазик и во македонскиот јазик“, *Зборник на трудови од XXXIX научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура*, Охрид, 2013, 99-110.

CONSTRUCTIONS INTERROGATIVES DIRECTES : UN PARALLÈLE ENTRE LE FRANÇAIS ET LE MACÉDONIEN

La langue française possède un système de constructions interrogatives complexe. Cette complexité concerne la diversité formelle des structures interrogatives d'une part, et la diversité au niveau pragmatique, d'autre part. Nous avons constaté une grande diversité terminologique aussi, mais on peut dire que toutes les grammaires reconnaissent la dichotomie entre les interrogatives directes et indirectes.

L'objet de notre intérêt dans cette communication sont les constructions interrogatives directes en français et en macédonien. Généralement, les questions directes sont classées en deux grandes catégories : des *questions totales*, quand l'interrogation porte sur l'intégralité de la phrase et la réponse peut être *oui/non*, et des *questions partielles*, qui comportent toujours un mot interrogatif indiquant sur quel composant de la phrase porte la question. Il existe une troisième catégorie de questions, les questions dites « alternatives » qui ne comportent pas de mot interrogatif et qui ne demandent pas de réponse en *oui/non*. Les questions partielles et les questions totales peuvent correspondre à plusieurs schémas syntaxiques différents. La plupart des grammaires en distinguent trois : l'utilisation de la particule *est-ce que*, l'inversion du verbe et du sujet, l'ordre sujet-verbe (parfois qualifiée d'« intonatif »).

Chaque langue a ses propres moyens pour exprimer la même chose. Le choix d'une construction dépend du contexte dans lequel elle est utilisée. Les deux langues, française et macédonienne, possèdent plusieurs possibilités pour exprimer une question directe. Cependant, il existe bien des différences dans la structure de chacune de ces deux langues. Notre but est de présenter les variations des structures interrogatives directes en français et de trouver leurs corrélatifs en macédonien. Le corpus est élaboré à partir de quelques œuvres littéraires en français et leurs traductions en macédonien, ainsi qu'à partir d'exemples recueillis dans la presse.

En parlant des constructions interrogatives, il faut rappeler la question de la modalité qui peut être exprimée par le biais des marqueurs morphologiques ou syntaxiques, par le lexique ou bien par l'intonation. En ce qui concerne la fonction communicative des constructions interrogatives, on peut dire que ce type de construction représente une communication où e' on s'adresse à l'interlocuteur pour demander une information.

L'influence de l'entourage social et l'utilisation d'un niveau de langue spécifique sont très importantes et peuvent être décisives dans le choix de ces structures. On parle notamment de trois types de facteurs qui influencent la variété de langue. Ces facteurs sont mentionnés dans la grammaire de Wagner et Pinchon qui définissent la variabilité comme un facteur sociolinguistique (Wagner, Pinchon 1962 : 539). Selon ces auteurs, il y a trois types de facteurs : facteurs interpersonnels (sociaux), facteurs intrapersonnels (stylistiques) et facteurs linguistiques « internes ».

Le système des constructions interrogatives directes est particulièrement complexe. En principe, on parle de *constructions interrogatives directes totales*, ou bien, des phrases dont la modalité est interrogative. Ce sont des questions englobant toute la phrase. La réponse peut être affirmative ou négative. Il existe aussi la possibilité de répondre par *peut-être*.

- 1) *La voyait-elle remariée ? (TJM, 18)*
- 1a) *Дали љаа смејаше дека љреба да се љремажи? (ТДМ, 13)*
- 1b) *Смејаше (ли) дека љаа љреба да се љремажи?*
- 2) *Tu as écrit beaucoup de pages ? (TJM, 111)*
- 2a) *Си најпишал (ли) многу страници? (ТДМ, 57)*
- 3) *Tu veux que je te lise tout ça ? (TJM, 122)*
- 3a) *Сакаш (ли) да ти го прочитам сето ова? (ТДМ, 62)*
- 4) *Avais-je eu l'air d'un fou ? M'avait-elle trouvé beau ? (TJM, 48)*
- 4a) *Изгледав (ли) како лудак? Ќ се дојаднав (ли)? (ТДМ, 27)*

Si la question ne concerne qu'un seul élément dans la phrase, on parle d'une *construction interrogative directe partielle*. La question se rapporte à

un des syntagmes dans la phrase et la réponse peut être différente, c'est-à-dire la question ne suggère pas de réponse et on demande une information qui ne fait pas partie de la question. La présence d'un morphème interrogatif est obligatoire. Ce sont les formes suivantes : *Qui ? Quand ? A qui ? De qui ? Comment ? Pourquoi ? Combien ?* ou autres.

5) *On est quel jour ? (TJM, 69) - Mercredi 23 octobre 2002, [...].*
(TJM, 69)

5a) *Koj ден сме денес? (ТДМ, 37) - Среда, 23 октомври 2002, [...]. (ТДМ, 37)*

6) *Quelle heure pouvait-il être ? (TJM, 73)*

6a) *Колку (ли) би можело да биде часоџ? (ТДМ, 39)*

6b) *Колку (ли) би можело да е часоџ?*

7) *Pourquoi dans quelques jours, pourquoi une autre fois, pourquoi pas tout de suite ? (TJM, 104)*

7a) *Зошто за неколку дена, зошто друг пати, зошто не веднаш? (ТДМ, 54)*

8) *A quoi s'attendait-il ? (TJM, 173)*

8a) *Што (ли) очекуваше џој? (ТДМ, 91)*

La particule interrogative *est-ce que* apparaît dans les constructions interrogatives totales qui englobent toute la phrase. L'utilisation de cette particule dépend parfois du milieu social et des registres de langue utilisés. Par exemple :

9) *Arrive-t-il ? (registre soutenu)*

9a) *Доаѓа ли џој?*

9b) *Доаѓа ли?*

10) *Est-ce qu'il arrive ? (registre courant)*

10a) *Дали џој доаѓа?*

11) *Il arrive ? (registre familier)*

11a) *Доаѓа?*

Évidemment, c'est la dernière construction qui apparaît le plus souvent. L'intonation montante dans la construction interrogative représente l'élément distinctif par rapport à la phrase affirmative.

La présentation des constructions interrogatives directes dans les grammaires du français n'est pas toujours identique. Nous utilisons la classification présentée dans *La grammaire d'aujourd'hui* (Arrivé, Gadet, Galmiche, 1986).

1. Les constructions interrogatives totales

1.1. Les constructions interrogatives avec intonation

C'est une construction assez simple qui appartient au registre familier de la langue et dont la forme à l'écrit est reconnaissable à l'aide du point d'interrogation qui apparaît à la fin de la phrase. L'ordre des mots ne varie pas, la mélodie monte vers la fin de l'énoncé.

- 12) *La rendre heureuse ? (TJM, 81)*
- 12a) *Да ја направиам (ли) среќна? (ТДМ, 43)*

- 13) *Tu arrives quand même à travailler ? (TJM, 111)*
- 13a) *Усееваш (ли) сепак да работиш? (ТДМ, 57)*

- 14) *Vous avez une nourriture saine ? (TJM, 120)*
- 14a) *Се храниш (ли) здраво? (ТДМ, 61)*

Si on fait un parallèle entre le français et le macédonien, on peut parler d'une équivalence dans la forme de ces phrases, identique à la forme affirmative d'une phrase. Ce n'est que l'intonation qui fait la différence. L'utilisation du pronom personnel est obligatoire avec le verbe français, ce qui n'est pas le cas avec le verbe macédonien.

En macédonien, ce type de phrases représente un des trois types de constructions interrogatives (Минова-Ѓуркова 1994 : 151). C'est le type de questions *oui / non* (*questions fermées*) qui sont parfaitement équivalentes aux constructions totales en français. Comme la réponse doit être vérifiée, une particule interrogative, du type *дали, ли, нели, зар(ем)*, apparaît dans

la construction, ou bien ces constructions peuvent prendre une *forme zéro*, comme dans les exemples suivants :

- 15) *Treize jours ? (TJM, 148)*
- 15a) *Тринаесет дена ? (ТДМ, 75)*

- 16) *Un cobra royal ? (TJM, 86)*
- 16a) *Кралска кобра ? (ТДМ, 45)*

- 17) *Un homme très désemparé ? (TJM, 136)*
- 17a) *Еден многу разочаран човек ? (ТДМ, 68)*

- 18) *S'en souvenait-elle ? (TJM, 126)*
- 18a) *Се сеќаваше ли ѿаа на ѿоа ? (ТДМ, 64)*

Ces questions sont généralement utilisées dans le langage parlé, mais le corpus consulté nous a fourni de nombreux exemples sous forme de dialogues. Il est important de souligner aussi que, en macédonien, la particule **ли** ne peut pas être placée au début d'une phrase et elle ne peut pas être séparée de la forme verbale. Cette particule a la fonction de renforcer l'effet stylistique de l'énoncé. Cependant, elle n'est pas obligatoire pour assurer la validité de la réponse, comme on l'avait déjà constaté dans les exemples précédents.

La particule interrogative **дали** en macédonien (*est-ce que* en français) est placée le plus souvent en position initiale et elle n'est pas obligatoire. Placée immédiatement avant le verbe, éventuellement accompagnée d'un adverbe, elle se réserve une certaine autonomie. Elle est assez fréquente dans la langue de presse conférant un caractère officiel au discours (Минова-Ѓуркова 1987 : 83).

Il faudrait mentionner aussi les constructions avec *n'est-ce pas ?* (la particule **нели ?** en macédonien) utilisées dans les questions où l'on attend une réponse positive, mais qui n'est pas toujours sous-entendue. En français, la formule *n'est-ce pas ?* est généralement placée à la fin de la phrase tandis qu'en macédonien, **нели ?** peut apparaître au début, au milieu ou à la fin de la phrase.

Voilà un exemple où la réponse est négative :

- 19) *Alors, ça ne va pas, n'est-ce pas ? - Non.*

19a) *Па, не е добро, нели? - Не е.*

Et un exemple où on sous-entend une réponse positive :

20) *La pierre, c'est vous, n'est-ce pas ? On croit que c'est toujours moi dans mes livres. (TJM, 131)*

20a) *Каменот сѝе вие, нели? Луѓето секогаш веруваат дека тѝоа сум јас во моитѝе книги. (ТДМ, 67)*

1.2. Constructions interrogatives en inversion

Il y a deux sous-types de constructions interrogatives en inversion :

1.2.1. *L'inversion simple*, où le sujet (forme verbale personnelle, pronom indéfini **on**, pronom démonstratif **ce** après le verbe *être*) est placé après le verbe :

21) *Était-ce du piano ? Du clavecin ? (TJM, 74)*

21a) *Беше ли тѝоа пѝјано? Чембало? (ТДМ, 39)*

22) *Suis-je bien sûr que ce ne soit pas ma faute ? (TJM, 92)*

22a) *Дали сум навистѝина сигурен дека тѝоа не е моја грешка? (ТДМ, 48)*

23) *Est-on le maître d'un chien ? (TJM, 152)*

23a) *Може ли да се биде госѝодар на куче? (ТДМ, 77)*

On peut remarquer la présence constante de la particule **ли** en macédonien surtout dans les questions où la réponse est **oui** ou **non**. Il faut souligner que la langue parlée n'insiste pas sur sa présence et elle est souvent omise.

24) *Доаѓаѝе (ли) со нас в кино?*

24a) *Vous venez avec nous au cinéma ?*

25) *Исплашен (ли) си од насѝаниѝе во земјата?*

25a) *Tu as peur des événements dans le pays ?*

En macédonien, l'utilisation des pronoms personnels avec les formes verbales n'est pas obligatoire, ce qui n'est pas le cas en français. L'ordre de mots dans la phrase est équivalent dans les deux langues.

1.2.2. *L'inversion complexe* apparaît dans le cas où le sujet est un nom commun ou un nom propre, placé avant le verbe, et le pronom personnel accompagnant le verbe apparaît après lui, étroitement lié en genre et en nombre au nom précédent. L'intonation monte à la fin de l'énoncé.

- 26) *François, m'épouseriez-vous ? (TJM, 159)*
- 26a) *Франсоа, дали би се ожениле со мене? (ТДМ, 80)*
- 26b) *Франсоа, би се ожениле ли со мене?*

1.3. Constructions interrogatives avec la particule *est-ce que*

- 27) *Est-ce que nos fêtes de provinces vous ennuiant ? (FS, 158)*
- 27a) *Дали ви се здодевни нашиите регионални празнувања?*
- 27b) *Здодевни ли ви се нашиите регионални празнувања?*
- 27c) *Дали нашиите регионални празнувања ви се здодевни?*

- 28) *Est-ce que ses parents la surnommaient Clarinette ? Ou Marionnette ? (TJM, 81)*
- 28a) *Дали нејзиниите родителите ја викаа Кларинет? Или Марионет? (ТДМ, 43)*
- 28b) *Ја викаа ли нејзиниите родителите Кларинет? (нп)*
- 28c) *Нејзиниите родителите ја викаа Кларинет? (нп)*

- 29) *Est-ce que tu as rencontré nos amis de Skopje ?*
- 29a) *Дали ги срејна нашиите пријатели од Скопје?*
- 29b) *Ги срејна (ли) нашиите пријатели од Скопје?*
- 29c) *Нашиите пријатели од Скопје, ги срејна (ли)?*

Le macédonien permet plusieurs variations sans perturber le sens de l'énoncé. La question avec *дали (est-ce que)* peut être remplacée par une question comportant l'inversion.

2. Les constructions partiellement interrogatives

Les constructions partiellement interrogatives sont construites en français à l'aide d'un morphème interrogatif dont la présence est obligatoire. L'intonation est variable, le mot interrogatif se trouve au niveau intonatif le plus élevé et le reste de la phrase est prononcée avec une intonation descendante.

2.1. En ce qui concerne les morphèmes interrogatifs, on utilise : *qui* ?/кој?, *que* ?/што?, *quoi* ? /што?, *lequel* ?/кој, којшто?, *laquelle* ?/која, којашто?, *lesquels, lesquelles* ?/кои, коишто? Si la question concerne le sujet, celui-ci est généralement placé avant le verbe. L'intonation joue un rôle très important.

30) *Qui est Gilda ? (FS, 181)*

30a) *Која е Гилда?*

L'inversion est très fréquente dans les questions avec *que* :

31) *Que dois-je noter ? (TJM, 89)*

31a) *Што треба да прибележам? (ТДМ, 47)*

32) *Qu'en pensez-vous ? (TJM, 142)*

32a) *Што мислиш вие за тоа? (ТДМ, 72)*

33) *Laquelle de ces robes prenez-vous ?*

33a) *Кoj од овие фустјани ќе го земете?*

34) *A quoi s'attendait-il ? (TJM, 173)*

34a) *Што очекуваше тој? (ТДМ, 90)*

Ces exemples nous permettent de conclure que l'inversion est très fréquente dans les questions avec *que*. L'ordre de mots respecté est le suivant : *mot interrogatif* + *verbe* + *compléments*. Il faut souligner que le macédonien admet l'omission du sujet.

Le corpus examiné nous a permis de constater que les constructions *mot interrogatif* + *l'infinitif* sont assez fréquentes en français. L'infinitif en tant que mode n'existe pas en macédonien, mais il a ses équivalents dans cette

langue : le substantif verbal, la construction avec la particule *ga*, différents types de propositions subordonnées, etc.

- 35) *Où s'arrêter ? (ASE, 122)*
 35a) *Kaге ga засианеме?*
 35b) *Kaге ga ce засиане?*
- 36) *Que lire ? (Politis, 307)*
 36a) *Шио ga ce чиџа?*
 36b) *Шио ga чиџаме?*
- 37) *Alors, qui croire ? (NO, 1763)*
 37a) *Па џогаи, кому ga му ce верува?*
 37b) *Кому ga му веруваме?*
- (38) *Pourquoi noter cette phrase ? (TJM, 10)*
 (38a) *Зошџо ga ја заџиџам оваа реченица? (ТДМ, 9)*

Les constructions avec la particule *ga* sont la meilleure solution.

2.2. Un autre sous-type, ce sont les constructions interrogatives avec les adjectifs interrogatifs : *quel, quelle, quels, quelles*.

- 39) *Quel genre de père suis-je pour Zoé et Woglinde ? (TJM, 14)*
 39a) *Каков џаџџко сум јас за Зое и Вогленда? (ТДМ, 11)*
- 40) *Quelle heure pouvait-il être ? (TJM, 73)*
 40a) *Колку би можело ga биде часоџџ? (ТДМ, 39)*

Ces constructions présentent des similitudes, comme dans le premier exemple (*quel/каков*) mais aussi des différences, comme, par exemple, dans la deuxième phrase où l'adjectif interrogatif *quelle* est traduit par *колку* (*combien*), adverbe de quantité en macédonien.

2.3. Constructions interrogatives avec *un adverbe* : *comment, combien, où, pourquoi, quand*.

Le mot interrogatif est placé généralement au début de la phrase dans les deux langues.

41) *Comment a-t-il fait pour garder ces bouteilles si longtemps ?*
(TJM, 210)

41a) *Што сѝорил иѝој за да ги сочува овие шишиња иѝолку
долго време? (ТДМ, 108)*

42) *Où était ma mère ? (TJM, 250)*

42a) *Каде беше мајка ми? (ТДМ, 127)*

43) *Pourquoi noter cette phrase ? (TJM, 10)*

43a) *Зошто да ја запишам оваа реченица? (ТДМ, 10)*

En français parlé, le mot interrogatif est souvent placé à la fin de la phrase, ce qui n'est pas le cas en macédonien.

44) *Et la jeune fille, c'est qui ? (TJM, 41)*

44a) *А девојкаѝа, која е иѝаа? (ТДМ, 24)*

44b) *А која е девојкаѝа?*

45) *Je commencerais par dire quoi? (TJM, 145)*

45a) *Што би рекол за иѝочейок? (ТДМ, 73)*

46) *Toi, il te faut quoi, pour tomber amoureux ? (TJM, 28)*

46a) *Тебе иѝто иѝи е иѝиѝребно за да се вљубиш? (ТДМ, 18)*

47) *On est quel jour ? (TJM, 69)*

47a) *Кoj ден сме денес? (ТДМ, 37)*

48) *Il en est où, ton roman ? (TJM, 156)*

48a) *До каде си со романоѝ? (ТДМ, 79)*

2.4. *Morphème interrogatif + est-ce que*, placé immédiatement après le mot interrogatif :

49) *Quand est-ce qu'un homme s'ennuie ?*

49a) *Кога на човек му е здодевно ?*

50) *Mais qu'est-ce que tu vas faire là ? (TJM, 75)*

50a) *Ho шшо ќе ти е шшо? ((ТДМ, 40)*

51) *Mais qu'est-ce que tu fais toutes les nuits ? s'était inquiétée ma mère. (TJM, 95)*

51a) *Ho шшо правиш секоја ноќ? се загрижи мајка ми. (ТДМ, 50)*

En macédonien, ce sont les constructions qu'on appelle **qui questions** (des questions ouvertes) où le mot interrogatif est clairement exprimé et où la réponse devrait donner une information totale ou partielle (Минова-Ѓуркова 1987 : 80). Le lien entre le mot interrogatif et le verbe étant très étroit, ils sont placés juste au début de la phrase.

En guise de conclusion

On pourrait dire que :

1. Les constructions interrogatives directes totales en français et en macédonien présentent une diversité presque équivalente dans les deux langues. On peut énumérer les variations suivantes :

- a. Ordre des mots standard, celui de la phrase déclarative/ énonciative/ affirmative,
- b. Intonation montante (sujet + verbe)
- c. Particule interrogative + sujet + verbe
- d. Inversion (verbe + sujet)

2. Les constructions interrogatives partielles présentent des variations plus évidentes :

- a. Mot interrogatif + sujet + verbe
- b. Mot interrogatif + particule interrogative + sujet + verbe
- c. Mot interrogatif + verbe + sujet
- d. Sujet + verbe + mot interrogatif
- e. Mot interrogatif + groupe nominal + verbe + sujet
- f. Mot interrogatif + verbe + groupe nominal

Bibliographie

- Arrivé, M., Gadet, F., Galmiche, M. (1986) *La grammaire d'aujourd'hui*. Paris : Flammarion.
- Béchade H.-D. (1986). *Syntaxe du français moderne et contemporain*. Paris : PUF fondamental.
- Coveney A. (1997). L'approche variationniste et la description de la grammaire du français : le cas des interrogatives. *Langue française*, n°115 : 88-100.
- Coveney A. (2011). L'interrogation directe. *Travaux de linguistique* 2011/2 (n°63) : 112-145.
- Moignet G. (1966). Moignet, Esquisse d'une théorie psycho-mécanique de la phrase interrogative. *Langages*, n°3 : 49-66.
- Radusin Bardić N. (2013). *Interrogativni modalitet u francuskom jeziku kontekstu nastave francuskog kao stranog jezika (doktorska disertacija)*. Novi Sad : Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet.
- Wagner, R., Pinchon J. (1962). *Grammaire du français classique et moderne*. Paris : Hachette.

- Корубин Б. (1980). Местото на глаголот во прашалната реченица. *Јазикот и наш генезис*. Скопје: Студентски збор, 87-99.
- Минова-Гуркова Л. (1987). Прашалната реченица во македонскиот јазик. *Предавања на XIX семинар за македонски јазик, литература и култура*, Семинар за македонски јазик, литература и култура, УКИМ, Скопје, 77-87.
- Минова-Гуркова Л. (1990). За една можна класификација на прашањата и одговорите (врз материјал од македонскиот јазик). *Литературен збор*, 37/ 3-4: 25-31.
- Минова-Гуркова Л. (1994). *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Радинг.

Corpus

- (ASE) Antoine de Saint Exupéry (1942) *Pilote de guerre*. Paris : Gallimard.
- (FS) Françoise Sagan, (1969) *Un peu de soleil dans l'eau froide*. Paris : Flammarion.
- (TJM) François Weyergans, (2005) *Trois jours chez ma mère*, Bernard Grasset, Paris,
- (NO) Nouvel Observateur, 1763
- Politis, 307

* Текстот е објавен под наслов „Constructions interrogatives directes : un parallèle entre le français et le macédonien“, *Les études françaises aujourd'hui, Tradition et modernité (2015)*, sous la direction de Selena Stanković et Nermin Vučelj, Faculté de Philosophie de l'Université de Niš, 2016, p.37-49.

Теми од областа на зборообразувањето

„ФЕМИНИЗИРАЊЕ“ НА ИМЕНКИТЕ ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК

Според правилата што важат во граматиката на францускиот јазик, машкиот род има предност пред женскиот род, односно се смета за генерички. Дали нешто се менува во оваа област и се прават ли напори за прецизирање на одредени јазични правила според кои се создаваат формите за женски род на именките, особено оние коишто се однесуваат на титули, професии, занимања и слично?

Проблемот со образување на женскиот род на именките веќе долго време е предмет на дискусии во Франција.

Во месец октомври 2014 година, во Собранието на Франција се случил еден непријатен настан кога еден пратеник ѝ се обратил на Потпретседателката на Собранието, Сандрин Мазетје, со „*Madame le Président*“ (*Госпоѓо Прејседател*). Потпретседателката Мазетје, на која ѝ биле упатени зборовите, му одговорила на следниов начин: „Господине пратеничка, вие бевте последната говорничка што се пријавила за збор.“ (*Monsieur la députée, vous étiez la dernière oratrice inscrite*). Поради ваквиот начин на обраќање, пратеникот Жилиен Обер заработил парична казна во согласност со законските одредби од 1998 година, според кои употребата на женскиот род е задолжителна за означување на функциите што ги извршуваат жени парламентарки. Оваа ситуација предизвикала лавина од реакции во француската јавност која вообичаено е расположена да расправа за јазичните проблеми.

Набрзо потоа, на 10 октомври 2014 година, следи писмено соопштение од Француската академија со цел да потсети на правилата за формирање именки од женски род кои се однесуваат на титули, функции, професии и занимања во францускиот јазик. Тие упатуваат на 8-то издание на Речникот на Академијата, од 1935 година, во кое се внесени извесен број нови форми за женски род: *artisane, aviatrice, pharmatienne, avocate, compositrice, éditrice* и други. Потсетуваат и дека, во 9-то издание на истиот речник, се внесени десетици зборови за форми во женски род кои се однесуваат на занимањата што не биле внесени со декрет туку сосема природно влегле во употреба.

И покрај тоа што Академијата постојано изјавува дека е отворена кон внесување нови именки во женски род и дека редовно ги вклучува во речникот, состојбата во реалноста не е сосема таква. На пример, дури во 1935 година, официјално е прифатен зборот *avocate* иако истиот бил често употребуван уште во периодот на Стариот Режим (*Ancien Régime*).

На 29 февруари 1984 година, Француската влада со декрет формирала Комисија за терминологија која имала за задача да ги проучи формите за женски род на титулите и функциите и, воопшто, зборовите поврзани со активности на жените. Академијата, и тогаш, објавила декларација (14 јуни 1984 г.) во врска со улогата на граматичкиот род во францускиот јазик, упатувајќи на фактот дека во францускиот, како и во другите индоевропски јазици, не постои однос на еквивалентност помеѓу граматичкиот род и природниот род. Во 1999 година, Националниот центар за научни истражувања и Националниот институт за француски јазик, објавиле водич под наслов *Femme, j'écris ton nom... Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions* (*Прирачник за форми во женски род на именки што означуваат професии, титули, чинови и функции*) со предговор на тогашниот премиер Лионел Жоспен. Во него се дава краток историски преглед на феминизирањето на именките во текот на вековите, како и правилата за формирање на женскиот род кај именките. Прирачникот содржи исцрпна листа со именки во машки род и нивните корелативи во женски род.

Во 2002 година, Академијата објавила нова декларација, како реакција на објавувањето на Каталогот на занимања, титули и функции, и врз основа на иницијативата на Владата да се внесе поголем ред во употребата на именките во женски род кои „систематски и произволно се феминизираат“. Во таа насока, Академијата нагласува дека „никој еден закон не ѝ дозволува на Владата, ѝо соопштена желба да го менува вокабуларот и граматицата на францускиот јазик“ и дека „единствено Академијата го има правото да биде „чуварка“ (*la gardienne*).“ (Académie française : 2014)

Може да се забележи дека последниве триесетина година особено често се расправа за начинот на именкување на жените кога се работи за титули, функции, занимања и слично. Особено поради тоа што сè повеќе жени се среќаваат на позиции и работни места вообичаено резервирани за мажите. Од друга страна, Академијата покажува нагласен отпор кон именки во женски род кои се во употреба повеќе од три децении, како на пример: *professeure, recteure, ingénieure, auteure, procureure, chercheure*,

и други, квалификувајќи ги како „варваризми“ и образложувајќи дека овие зборови се во целосна спротивност со правилата за деривација во францускиот јазик. Освен тоа, академичите не се согласуваат со иницијативата на Владата да поттикне поинтензивно осовременување на вокабуларот, и тоа пред сè поради современите потреби во општествениот живот кои наложуваат адаптирање кон реалноста. Имено, сè поголем број жени се наоѓаат на функции кои во претходните векови биле резервирани за мажите. Уште понагласена е потреба од нови термини во областа на занимањата и професиите.

Според француската лингвистка Едвиж Казнадар (Khaznadar et alii. 2008 : 171-182) вообичаено е индивидуално означување во женски род кога се работи за професионална област или за трговија (*la commerçante, la présentatrice, la représentante, l'infirmière*, и други) иако постои нерешителност кај некои термини (*élèveuse, traiteuse*). Ако станува збор за политичка или јавна функција, термини исто така постојат (*la ministre, la députée, la juge, la chercheuse* и други), но се среќаваат и формули од типот на *Mme le directeur de recherche, Mme le conseiller d'État* (Госпоѓа *директор* на истражување, Госпоѓа *државен советник*), особено кога на носителите на овие општествени или јавни функции им се дава можност самите да одлучуваат за начинот на обраќање што им одговара.

Се чини дека во Франција се водат голем број расправи на оваа тема но ситуацијата не се менува многу, за разлика од останатите франкофонски земји како Канада (Квебек), Швајцарија и Белгија, каде новите форми на женски род на именките наоѓаат широка употреба. Најчесто се одбегнува додавање на зборот *femme/ жена* до зборот што означува професија за да се нагласи дека се работи за форма од женски род: *professeuse, auteure, ingénieure*, наместо *femme professeur, femme ingénieur*.

Канада е најотворена кон промените во јазикот и кон иницијативите за именување во женски род, особено кога се работи за титули и занимања, за што сведочат повеќе објавени документи, поддршката од медиумите, но и употребата на женските форми во секојдневната комуникација.

Во овој процес не заостанува ниту Белгија. Во 1993 година е објавен декрет за форми во женски род на имиња на занимања, а во 1994 година, Советот за француски јазик го објавил првиот прирачник, којшто во 2005 г. е преиздаден и збогатен со нови зборови, под наслов *Водич за форми во женски род на имиња на професија, функција, чин или титула* (*Guide de la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre*).

Десетина години подоцна, сосема вообичаени станале термините од типот на *soldate américaine* (американска жена-војник) и *vice-rectrice* (вироректорка). Најновиот прирачник од овој вид, *Mettre au féminin. Guide de la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre* (Да се сѐстави во женски род. Водич за форми во женски род на имиња на занимање, функција, чин или звање), датира од 2014 година и повторно е збогатен со нови зборови. Во воведот се наведува дека, постепено, употребата на формите за женски род се проширила во секојдневниот живот, до таа мера што, во денешно време, именувањата како *la secrétaire d'État américaine* (американската Државна секретарка), *la commissaire européenne* (европската комесарка), *la gouverneure* (губернерката), *la juge* (судјаката), не предизвикуваат изненадување.

Интересно би било да се наведе мислењето на Е. Виено (E. Viennot), професорка по француска литература и автор на книгата *Ne, masculin le féminine* (Не, машкиот род нема предност пред женскиот) (*Non, le masculin ne l'emporte pas sur le féminin*), дека доминацијата на машкиот род претставува француски изум од 17-от век и норма што треба да се избегнува бидејќи им испраќа лоша порака на децата во училиштата, затоа што „не се работи само за граматичко правило, туку за општествено правило кое одлучува дека машкиот род доминира над женскиот род.“ Авторката ја промовира идејата дека правилната употреба на јазикот што Француската Академија ја препорачува никогаш не била јазично, туку политичко прашање (Saint-Jullian, Chastain, 2016).

Според правилата што се наведуваат во француските граматички за формирање на женскиот род кај именките, ги среќаваме следниве правила:

1. Именки што во машки род завршуваат со самогласка

а) Именки што завршуваат на -е:

Формата во женски род е идентична со формата во машки род: *une architecte*, *une astronaute*, *une cadre*, *une capitaine*, *une commissaire*, *une diplomate*, *une interprète*, *une juge*, *une ministre*, *une paysagiste*, *une peintre*, *une psychiatre*, *une vétérinaire*.

б) Именки што завршуваат на **-é** и **-i**:

Женскиот род се прави со додавање на наставката **-e** на крајот од зборот : *une attachée, une avouée, une chargée (de cours, d'études), une députée, une apprentie.*

2. Именки што во машки род завршуваат со согласка

а) Именки што завршуваат на согласка, со исклучок на наставката **-eur**:

Женскиот род се прави со додавање на **-e** на крајот од формата во машки род: *une adjointe, une agente, une artisane, une avocate, une consule, une consultante, une écrivaine, une présidente, une sergente.*

Во одредени случаи, со евентуални графо-фонетски промени што се должат на морфолошките законитости на јазикот, формата за женски род се добива со:

- удвојување на крајната согласка (*une chirurgienne, une colonelle, une doyenne, une électricienne, une informaticienne, une vigneronne*);
- промена на крајната согласка (*une créative, une sportive*);
- додавање на акцент на крајната самогласка (*une conseillère (culturelle, d'État, municipale...), une greffière, une huissière, une menuisière, une officière, une pompière, une sommelière*).

По исклучок, формата за машки род се задржува во неколку ретки случаи во кои образувањето на форма во женски род се чувствува како проблематична и се додава соодветен член за женски род: *une chef, une clerc, une conseil, une témoin*. Според *Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions*, додавањето на наставката **-e** е факултативно кај следниве зборови: *une camelot(e), une mannequin(e), une marin(e), une matelot(e), une médecin(e).*

б) Именки што завршуваат на **-eur** (со исклучок на **-teur**):

Формата за женски род завршува со наставката **-euse** кога именката е семантички директно поврзана со глаголот: (*démarcher/démarcheur*) *une démarcheuse, une annonceuse, une chercheuse, une entraîneuse, une programmeuse, une receveuse.*

Неколку форми со именска основа се формирани на истиот начин: *une avionneuse, une camionneuse, une chroniqueuse*. Ова правило се

применува и кај именки со именска основа во заемките од англискиот јазик: *une basketteuse*, *une footballeuse*.

Сепак, поранешните форми за женски род со наставката **-esse** се сочувани во правната терминологија (*défendeur - défenderesse*, *demandeur - demanderesse*, *vendeur - venderesse*).

Доколку не постои директна семантичка врска или доколку не постои глагол што одговара на именката, се дава избор меѓу употреба на формата во машки род или додавање на наставката **-e** : *une assesseur(e)*, *une censeur(e)*, *une commandeur(e)*, *une entrepreneur(e)*, *une gouverneur(e)*, *une ingénieur(e)*, *une professeur(e)*, *une proviseur(e)*.

в) Именки што завршуваат на наставката **-teur**:

Формата за женски род завршува на наставката **-trice** во следниве случаи:

- кога не постои глагол што соодветствува на именката (*agriculteur*, *aviateur*, *instituteur*, *recteur*...), или кога глаголот се појавил по именката (*acteur/acter*, *auditeur/auditer*);

- кога постои глагол што соодветствува на именката но не содржи **-t-** во наставката (*calculer/calculateur*; *conduire/conducteur*; *former/formateur*).

Библиографија/Сајтографија

Femme, j'écris ton nom... Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions, Centre National de la Recherche Scientifique, Institut National de la Langue Française (1999). (<http://www.ladocumentationfrancaise.fr>)

Khaznadar E., Baider F., Larivière L.-L., Lenoble-Pinson M., Saint-Yves G., Moreau T., Vachon-L'Heureux P. et Labrosse C. (2008). De la féminisation des titres à la rédaction épiciène : regards croisés sur la parité linguistique. *Recherches féministes*, vol. 21, n° 1. (<http://id.erudit.org/iderudit/018315ar>)

La féminisation des noms de métiers, fonctions, grades ou titres - Mise au point de l'Académie française (2014) (<https://www.academie-francaise.fr/actualites/la-feminisation-des-noms-de-metiers-fonctions-grades-ou-titres-mise-au-point-de-l-academie>)

Mettre au féminin. Guide de la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre, Fédération Wallonie-Bruxelles-culture (2014). (<http://www.languefrancaise.cfwb.be>)

Saint-Jullian E., Chastain M. (2016). Féminisation des mots : la France en retard, (<http://information.tv5monde.com/terriennes/feminisation-des-mots-la-france-en-retard-22877>)

<http://www.lefigaro.fr/livres/2014/10/15/03005-20141015ARTFIG00163-feminisation-des-noms-la-mise-au-point-de-l-academie-francaise.php>

<http://blog.francetvinfo.fr/ladies-and-gentlemen/2014/10/11/5-idees-recues-sur-la-feminisation-des-noms-de-metier-et-titres-de-fonction.html>

* Текстот е објавен под наслов „Феминизирање“ на именките во францускиот јазик“. Годишен зборник, кн. 41-42, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2015-2016: 13-20.

ПРАШАЊЕТО НА ФЕМИНАТИВИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК: СПОНТАН ПРОЦЕС ИЛИ НАМЕТНАТИ РЕШЕНИЈА?

„La langue est un héritage mais aussi une matière vivante, qui doit s'adapter aux évolutions sociales. Dans un pays où l'égalité entre les femmes et les hommes est inscrite dans la Constitution, la langue ne peut rester un domaine où serait encore admise et revendiquée l'expression de la prétendue supériorité d'un sexe sur un autre“. (Laurence ROSSIGNOL Ministre des Familles, de l'Enfance et des Droits des femmes, 2016)¹

Прашањето за родот на именките, кои означуваат човечки суштества во нивната сфера на професионална активност или нивниот статус, не е само формално прашање од областа на граматиката туку прашање што завлегува и во доменот на социолингвистиката затоа што е тесно поврзано со претставата за статусот на машкиот и женскиот пол во општеството. Всушност, промените во општествениот статус на жените и, воопшто, промените што настануваат како резултат на развојот на општеството, се одразуваат и во јазикот. Реално, оваа проблематика има интердисциплинарен карактер кој, освен лингвистиката, ја вклучува и социологијата, историјата, политиката, психологијата и други дисциплини.

Последниве децении се забележува дека поинтензивно се работи во оваа област со цел да се прецизираат јазичните правила според кои се создаваат формите за женски род на именките. Факт е дека сè повеќе жени се среќаваат на позиции и работни места кои традиционално беа резервирани за мажите. Постојано се водат дискусии околу ова прашање кое е актуелно во сите европски јазици. Европската унија, од своја страна,

¹ „Јазикот е наследство но тоа е и жива материја која мора да се прилагоди на општествениите промени. Во земја во која еднаквоста помеѓу жените и мажите е впишана во Уставот, јазикот не може да остане област во која се прифаќа и се бара искажување на наводна супериорност на еден пол над другиот.“ (Лоранс Росињол, министер за семејство, деца и права на жените, 2016)

инсистира на воведување правила според кои присуството на жените ќе биде јасно видливо во многубројните законски акти кои се изготвуваат. Тоа претставуваше поттик за владите на земјите членки на Унијата поактивно да се зафатат со решавање и спроведување на овој процес. Свој придонес секако имаат и феминистичките здруженија чијшто број воопшто не е занемарлив во светски рамки. Тие инсистираат на решавање на овој проблем сметајќи дека непочитувањето при употребата на феминативите претставува еден од видовите на општествена дискриминација на жените.

Предмет на интерес во овој труд се феминативите како одраз на општествените промени, односно феминативите што се однесуваат на занимања, професии, функции и титули, главно од аспект на јазичната димензија.

На самиот почеток, би појасниле некои од термините поврзани со оваа проблематика. Според речникот *Trésor de la langue française*, терминот *феминизирање (féminisation)* е повеќеозначен, а во лингвистиката означува „изнаоѓање на форма за женски род за именка илго веќе е регистрирана во речниките во машки род.“² Истиот не треба да се поистоветува со терминот *феминизам (féminisme)*³ кој се толкува како „официјално движење кое има за цел еманципирање на жените, проширување на нејзините права со цел да го изедначи нејзиниот статус со оној на мажот, особено во доменот на правосудството, политиката, економијата; доктрина, соодветна идеологија.“

Што се однесува до македонскиот јазик, во *Дигиталниот речник на македонскиот јазик*, ги среќаваме термините *феминизам*, дефиниран како „политичка струга за рамноправност на жените со мажот“ и *феминатив*, дефиниран како „именка од женски род илго означува суштествено исклучиво од женски пол, изведена од именка од машки род“, дефиниција што ја среќаваме и кај Симон Саздов, во студијата *Феминативите во македонскиот стандарден јазик* (Саздов, 2007). Во статијата под наслов *Разгледување на феминизмот и правите на жените*, М. Котевска ја цитира дефиницијата за *феминизмот* на Каролина Ристова-Астеруд: „Феминизмот е движење за еднакви права

² GRAMM. Action de féminiser un substantif, de lui attribuer le genre féminin ; résultat de cette action. (<https://www.cnrtl.fr>)

³ Mouvement social qui a pour objet l'émancipation de la femme, l'extension de ses droits en vue d'égaliser son statut avec celui de l'homme, en particulier dans le domaine juridique, politique, économique ; doctrine, idéologie correspondante. (<https://www.cnrtl.fr>)

на жениите и идеологија за ослободување на жената, поради неправда за својот пол и стеснување на неа својствениите права. [...] Феминизмот вклучува низа политички, културни, социолошки и филозофски теории поврзани со темата на полови разлики. Ова е движење кое бара полова еднаквост, економска и политичка рамноправност на жениите во однос на мажиите. Се залага за прифаќање на жениите како комплетни личности со свои права и интереси.“ (Котевска, 2016: 9)

Во францускиот јазик се употребува и терминот *féminisation des pots de métiers*, односно феминизирање на имињата на професиите, што означува збир на јазични постапки чија цел е да го искажат и истакнат местото на жените во општествениот живот. Од една страна, станува збор за терминологија, односно создавање термини што означуваат женски род на занимања, професии, функции, титули и чинови, а од друга страна, за „феминизирање“ на текстовите, односно експлицитно присуство на формите за женски род при пишување на текстови, особено оние од официјален карактер.

Кога станува збор за ова прашање во рамките на франкофонските земји, може да се каже дека тоа е иницирано некаде во седумдесетите години од минатиот век, во Квебек (Канада), кога бил направен обид за јазични реформи што би придонеле за поголема рамноправност помеѓу жените и мажите во општеството. Во Франција, ова прашање станало актуелно десетина години подоцна, во текот на мандатот на Франсоа Митеран кој упатил прво циркуларно писмо за употребата на женскиот род при именување на занимања, професии, функции, титули и чинови. Триесетина години подоцна, во 1998 година, согледувајќи дека не се почитува донесената уредба, тогашниот премиер Лионел Жоспен повторно го актуелизирал прашањето упатувајќи циркуларно писмо за употребата на женскиот род во истиот контекст.⁴ Фактот дека и денес се дискутира за ова прашање сведочи за (не)почитување на упатствата.

Во Франција, секако, постои правна рамка која инсистира на употребата на женските форми при именување на професија во официјалните документи во јавната администрација и во државните институции. Сепак, според нашите согледувања, во Франција многу повеќе се дискутира на оваа тема отколку што се добиваат реални резултати. Во останатите франкофонски земји како Канада (Квебек), Швајцарија и Белгија,

⁴ <http://www.haut-conseil-egalite.gouv.fr/stereotypes-et-roles-sociaux/fiches-de-synthese-5/article/feminisation-du-langage>

за разлика од Франција, новите форми на женскиот род на именките наоѓаат широка употреба. Оваа проблематика е регулирана преку соодветни прирачници со конкретни правила и примери.⁵

Во текстовите од канадското говорно подрачје, на пример, задолжително стои забелешка, различно формулирана⁶, со која се истакнува дека машкиот род се употребува како неутрална форма за да означи едновременно лица и од машки и од женски пол со цел да се избегнат повторувања на термини кои го отежнуваат читањето на текстот. Но, чести се и мислењата дека забелешки од овој вид не се вистинско решение и дека текстовите треба постојано да се феминизираат, односно да не се изоставуваат формите во женски род.

Кога станува збор за Франција, мора да ја споменеме Француската академија, која, меѓу другото, има задача да се грижи за францускиот јазик. Според изјавите на Академијата, таа е отворена кон промените во јазикот, редовно ги следи и, по потреба, ги вклучува новосоздадените зборови во женски род кои искажуваат професија и функција, а чијашто употреба логично се наметнува во согласност со општествената реалност. Став на Академијата е дека не се потребни декрети за да се внесат нови зборови во речникот, бидејќи тие „*сосема природно влегуваат во употреба*“ (Académie Française, 2014). Меѓутоа, се добива впечаток дека таа покажува отпор кон некои именки во женски род. Во Декларацијата на Француската академија од 10 октомври 2014 година, се наведува следново:

„[...] во согласност со својата мисија, бранејќи го духот на францускиот јазик и правилата кои се важечки за збогатување на зборовниот фонд на јазикот, таа официјално системско решение, честито ја прифаќа и прифаќа на волјата на заинтересираниите, кое внесува форми како professeure, recteure, sapeuse-pomprière, auteure, ingénieure, procureure, итн. а да не го

⁵ - *Femme, j'écris ton nom... Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions*, Centre National de la Recherche Scientifique, Institut National de la Langue Française, 1999. <http://www.ladocumentationfrancaise.fr>

- *Mettre au féminin. Guide de la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre*, Fédération Wallonie-Bruxelles-culture, 2014. <http://www.languefrancaise.cfwb.be>

⁶ - *Dans ce document, l'emploi du masculin pour désigner des personnes n'a d'autres fins que celle d'alléger le texte.*

- *Dans le présent document, les termes employés pour désigner des personnes sont pris au sens générique ; ils ont à la fois valeur d'un féminin et d'un masculin.*

- *Dans ce document, le genre masculin est utilisé comme générique, dans le seul but de ne pas alourdir le texte*

сиоменуваме chercheure, кои не се во согласност со правилата за деривација и претставуваат висшестепени варваризми. Францускиот јазик не располага со единствен суфикс што дозволува автоматско образување на форми од женски род. Кога се работи за професии, од морфолошка гледна точка, мал број именки даваат несоодветни форми кога се смета дека треба да постои форма за женски род. Како и многу други јазици, и францускиот јазик може [...] да употреби именка во машки род, со генеричка или „немаркирана“ вредност“ (Académie Française, 2014).

Академијата јасно го истакнува својот став дека треба да се прави разлика помеѓу имињата на професиите и зборовите што означуваат службени функции и соодветни именувања укажувајќи дека во прв план треба да биде функцијата, а не лицето што ја извршува. Поради тоа, Академијата не препорачува феминизирање на именки што означуваат титули, чинови и функции, за разлика од именките што означуваат занимања и професии, и чија форма за женски род природно се наметнува во употребата.

Во однос на македонскиот јазик, според нашите согледувања, не постои правна регулатива која би упатувала на правила за употребата на именки од женски род кога станува збор за професии, функции и слично. Законските одредби што се однесуваат на рамноправноста меѓу двата пола и забраната за секаков вид дискриминација, по каква и да е основа, не содржат препораки или одредби во насока на прашањето што го разработуваме. Исклучок претставуваат неколку документи.

Тоа е најнапред *Прирачникот за номотехнички правила*, подготвен од Секретаријат за законодавство на Владата на Република Македонија, во 2007 година, каде што е поместено едно навистина кратко упатство, под наслов *Употреба на женскиот род за означување на лица во прописите*. Во продолжение го наведуваме текстот во интегрална форма:

„Овде земено, употребата само на машкиот род во прописите, во случај каде е можна употребата и на женскиот род, се базира на тоа дека притоа не станува збор за пропис, кој се однесува само на машки лица, туку само за означување на лица, чиј пол не е (однајред) познат и за одделна фактичка состојба нема значење (генеричка употреба на машкиот род со воопштенено значење). На исти начин со генеричко значење понекогаш се употребува дури и исклучително само женскиот род, бидејќи формата за машки род граматички воопшто не е можна; така е на пр. употребата на зборот „сестра“ во прописите („Сестрата мора во барањето да ги наведе околностите, врз кои го имела своето барање за изземање“).

Таквајта ујопотреба на родовиите во јројисиие се имемели на фактиот дека намерата и значењето на јројисиие е да се ојредели ајспрактна и ојишта уреденост и јриштоа ујопотребајта на едниот или другиот род да не создава никакви јравни или содржински разлики, освен во случаиите кога заради содржината ова јосебно изрично е јосакувано и јопребно. И јокрај штоа ујопотребајта на машкиот род во јројисиие без размислување, како да сака да ојстави вјечаток дека жениите јри нормирањето во јројисиие се заборавени, што води кон јоголема ујопотреба на двајта рода истовремено за означување на лицата во јројисиие“.

Вториот документ во кој е засегнато прашањето за феминативите е *Прирачникот за лидерки во единициите на локалната самоуправа*, изработен како дел од проектот *Ние сме идни лидерки и двигателки на промените во нашите заедници* кој е спроведен од страна на *Македонско женско лоби* во соработка со *Одделот за родови студии јри Универзитетот „Евро-Балкан“*. Како што наведуваат самите авторки на прирачникот, тој има за цел да ја подигне свесноста, да информира, да образува и да менторира. Во текстот на овој прирачник, согласно неговата цел, ги среќаваме следниве именки: *авторки, уредничка, менторки, јрејспавнички* на граѓански организации, на политичките партии, на владини и високообразовни институции, *градоначалнички, советнички, јрајенички, заменички министри, државни секретарки, судијки, работодавка*, но и *жени-јрејсприемачи*, како спротивност на претходно употребените термини.

Во рамките на еден проект под наслов *Родот во телевизискиите програми*, д-р Катерина Колозова има подготвено *Извештаи од анализиите на родовиите прашања и на јрикажувањето на жениите и мажиите во програмскиите концепции и содржини на средствата за јавно информирање*, за периодот 2012-2013 година, во кои се наведува:

„Користењето именки што треба да се однесуваат на универзални човечки категории („јурис“, „студент“, „лекар“ итн.) исклучиво во машки род јрејспавува форма на дискурзивно исклучување на жениите. Самата јрејспавувајта за универзалност или за универзално јрејспавување на едниот грамајички род најпојти другиот јрејспавува форма на јодредување или хиерархиски однос, како и ојијспестивно исклучувачки говор. Имено, фактиот дека се јодразбира дека машкиот род (а не женскиот) може да јрејспавува на универзална важност, и во себе да го вклучи, јодразбере и женскиот род кој е „јрејспавуван“ јреку универзалното-машко имеување, е веќе очигледна форма на родова асиметрија. Конспавацијата

од нашата анализа посветена на родовото претставување, се потврдува и овде: некористењето на наставките за женски род кај јавните функции („директор“, „министер“, „преседател“ итн.) е форма на родово неосетлив (gender insensitive) говор бидејќи, покрај тоа што претставува форма на исклучување во облик на поттипување на родовите разлики и сведување на родот на функционерот/функционерката на релевантен податок и укажува на тоа дека поимот содржи димензија на достоинство и универзалност само доколку е употребен во машки род. Небаре женската наставка го намалува достоинството на функцијата. Интересно е дека оваа пракса во извесен период (од почетокот на 2000 па до пред речиси една година) сосема исчезна кај нас, за повторно да почне да се враќа во некои изминати години. Можеме да констатираме, извесен неоконзервативен пресврт и процес на повторно воведување на именките кои се однесуваат на општествени функции во „родово неутрален род“, односно – во машки род. Очигледно, „неутралноста“ на дискурсот се применува само кога се укажува на достоинството на определена хиерархиска наредена општествена функција“ (Колозова: 2016).

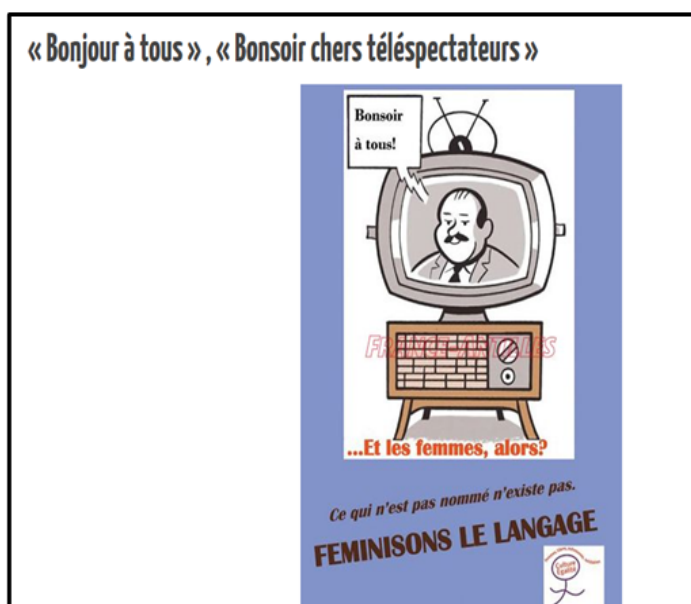
Ставот околу именките во женски род што се однесуваат на професија го наоѓаме и во интервјуто со проф. д-р Снежана Никодиновска-Стефановска, декан (најавена како *декан*, а не *деканка*) на Факултетот за безбедност во Скопје, објавено во ревијалното издание *Штети*, во декември 2012 година. Таа вели:

„Организацијата на општеството според полот, најмногу се гледа токму преку прифаќањето на жените во сферата на војната, војската и политиката. И порано и денес, сè уште активностите во сферата на безбедноста и одбраната се поврзуваат со дејствувањето на мажите во оваа област. Дури и од лингвистички аспект, во повеќето јазици, па и во нашиот јазик, не постои именка од женски род која се однесува на припадност на жените кон одредена професија. Не постои женски род од именката војник, офицер, полковник, војсководец, политичар итн., што само ни покажува колку е тврдокорна традицијата во поглед на родовата поделба на машки и на женски дејности.[...]. Во последно време евидентен е приливот на жени-војници во современите армии.“

Во продолжение наведуваме неколку примери со цел да го илустрираме прашањето на феминативите поаѓајќи од констатацијата дека, и во македонскиот и во францускиот јазик, машкиот род најчесто има улога на генерички род. Речиси задолжително се слуша: *Почитувани гледачи, ви благодариме за внимание / Chers téléspectateurs, merci de*

vosre attention. Подолу претставениот флаер⁷ е еден од обидите во насока на тоа да се обрне внимание на присуството на жените. Како што може да се забележи во заглавјето, „*Bonjour à tous*“ (Догар ден на сиие), „*Bonsoir chers téléspectateurs*“ (Добровечер драги гледачи) претставува обраќање во машки род. Прашањето што следи : *Et les femmes, alors ?* (А каде се жениије?) точно покажува со каква цел е направен овој флаер.

Следи констатацијата *Ce qui n'est pas nommé n'existe pas*. (Она шиио не е именувано не иосиио.), а веднаш потоа и препораката: *Féminisons le langage*. (Да уиоииребуваме форми за женски род во јазикои.)

Овој флаер е само еден од многубројните начини за вниманието да се насочи кон еден „проблем“ што реално не би требало да постои. И покрај тоа што и во двата јазика, францускиот и македонскиот, постои форма за женски род (*télespectatrice*/гледачка), се употребува форма за машки род бидејќи се смета дека е „неутрална“ и „универзална“ и претставува форма што ги опфаќа сите, и мажите и жените. Значи, veleјќи *Догар ден на сиие* (во францускиот формата **tous** е од машки род, а постои и форма за женски род – **toutes**) свесно се одбегнува варијантата која е исто така општоприфатена, а тоа е *Bonjour à toutes et à tous*, со

⁷ <http://www.martinique.franceantilles.fr/actualite/sante/bonjour-a-tous-bonsoir-chers-telespectateurs-296291.php>

тоа што, би требало да се нагласи, тука се јавува разлика помеѓу двата јазика: во францускиот, за разлика од македонскиот јазик, постојат различни форми на неопределената замена (*tout, toute, tous, toutes*) кои овозможуваат да се направи разлика во полот.

Употребата на машкиот род како генерички е прилично честа и ја среќаваме во многу контексти, на пример, во обраќањата од типот:

Почитувани граѓани/Chers citoyens

Почитувани студенти/Chers étudiants

Почитувани гости/Chers invités

Од друга страна, исто толку често, во директни обраќања и во говори, се среќаваат формите и за двата рода. Како најчест пример, ќе ги наведеме: *Дами и господа*, односно *Mesdames et messieurs*, во кои се води сметка за родовата еднаквост.

Предавање и дебата
"ЕДНАКВОСТА ПОМЕЃУ ЖЕНИТЕ И МАЖИТЕ СПОРЕД СОВЕТОТ НА ЕВРОПА"
 Ан Негр,
 експерт во Советот на Европа, доктор на науки и адвокатка
 Со симултан превод

Изложба на фотографии на Милан Стрезовски
"30 ПОРТРЕТИ НА ЖЕНИ ВО МАКЕДОНИЈА КОИШТО СЕ БОРАТ ЗА ЖЕНСКИТЕ ПРАВА"
 Вторник 9 мај 2017, 19:00 ч. | ЕУ инфо центар

DRÖITS
 DES FEMMES
 ПРАВА
 НА ЖЕНИТЕ

vivre
 les
 cultures

INSTITUT
 FRANÇAIS

Conférence et débat
"L'EGALITÉ ENTRE LES FEMMES ET LES HOMMES VUE DU CONSEIL DE L'EUROPE"
 Anne Nègre,
 experte au Conseil de l'Europe, docteur en droit et avocate
 Avec traduction simultanée

Exposition de photographies de Milan Strezovski
"30 PORTRAITS DE FEMMES MACÉDONIENNES QUI LUTTENT POUR LEURS DROITS"
 Mardi 9 mai 2017, 19 heures | Centre informatif de l'UE

За да ја споредиме употребата на некои термини што означуваат професија, како пример го земаме и флаерот-покана за настан организиран од Францускиот институт во Скопје.

Во текстот на француски јазик, ги забележуваме следниве термини: *experte au Conseil de l'Europe*, *docteur en droit*, *avocate*, и нивните преводни еквиваленти на македонски јазик: *експерти во Советото на Европа*, *доктор на науки*, *адвокајка*.

Според речникот Ларус (Larousse), именката *expert* е секогаш во машки род, дури и кога се употребува за да означи лице од женски пол, како на пример, во следнава реченица: *Mme Leboyer-Duchant est un expert réputé en matière de porcelaines anciennes*. Во продолжение се наведува и примерот: *Mme Leboyer-Duchant est experte en matière de porcelaines anciennes*, во којшто е употребена форма за женски род затоа што зборот *experte* припаѓа на зборовната класа *придавки*. Според правилата на Академијата и според нормативните толковни речници на францускиот јазик, во флаерот би требало да се употреби именската форма *expert*. Но, во препораките на документот издаден од страна на француската влада, во 1999 година, се препорачува употребата на зборот *experte*, што укажува на дилемата со која се соочуваат сите оние кои се служат со францускиот јазик: да се почитува прескриптивната норма која ја наоѓаме во граматиките и речниците или, пак, дескриптивната норма, односно нормата на употреба, сугерирана од страна на француската Влада.

Во македонскиот јазик, употребен е зборот експерт, согласно со правилата на македонскиот правопис, иако во корпусот што го анализираме се среќава и зборот експертка. На пример, во насловот на еден напис среќаваме : *Врвна одбранбена експертка за Русија поднесе оставка поради несогласувања со Обама*, додека во поднасловот на истиот напис читаме: *Висок официјален претставник на Пентагон што ги нагледува воените односи со Русија и Украина се повлекува поради несогласување со администрацијата на Обама за тоа како да се одговори на руските појези во Украина и Сирија*, каде што зборот *претставник* е употребен во машки род иако се однесува на истото лице од женски пол, што само укажува колку е застапено двојството во употребата на термините од машки и женски род.

Во *Дигиталниот речник на македонскиот јазик* го регистриравме само терминот во машки род, додека во *Речникот на феминативите во македонскиот јазик*, кој претставува интегрален дел од студијата на С. Саздов, прибележан е феминативот *експертка*, како форма потврдена во ексцерпираниот материјал. Инаку, формата *експертка* често се јавува

и со пејоративно и/ или иронично значење (*Таа е голема експерџка за сè*). (Саздов, 2007: 170).

Што се однесува до зборот *docteur/docteure*, во францускиот јазик, според толкувањето дадено во речникот *Ларус (Larousse)*⁸, станува збор за:

1. лице коешто се здобило со докторат доделен од универзитет (*Un docteur ès lettres. Elle est docteure en droit.*);

2. лице коешто извршува професија во областа на медицината, стоматолозијата, фармацијата, ветеринаријата;

3. вообичаен назив за маж или жена коешто извршуваат некоја од погоре наведениите професии.

И во македонскиот јазик, зборот *доктор* има неколку значења:

1. (едн.) највисок академски степен што се добива со изработка и одбрана на значаен научен труд во определена област на науката;

2. лице коешто се здобило со таков научен степен;

3. лекар.

Терминот *докторка* е даден и во женски род, но како изведенка, без дополнителни објаснувања за неговото значење. Кај Саздов го среќаваме зборот *докторка*, со објаснување дека се работи за *лекарка*, што не наведува на заклучок дека, и во двата јазика, кога станува збор за титула, се употребува формата за машки род. Форми за двата рода се употребуваат кога станува збор за професијата *лекар* (Саздов, 2007: 162).

Зборот *avocate*, како форма за лице од женски пол, го среќаваме во нормативните речници на францускиот јазик покрај формата за машки род *avocat* (паралелно може да се сретнат и формите *une femme avocat/un avocat femme*). Но, може да се сретнат и забелешки дека *avocate* се употребува во секојдневен контекст за да означи лице од женски пол, а именувањето на професијата е секогаш во машки род⁹. Во пракса,

⁸ - *Personne qui a obtenu le doctorat conféré par une université : Un docteur ès lettres. Elle est docteure en droit.*

- *Personne qui, pourvue du doctorat, est habilitée à exercer la médecine, la chirurgie dentaire, la pharmacie, l'art vétérinaire.*

- *Appellation usuelle pour un homme ou une femme exerçant ces professions.*

⁹ Le féminin *avocate* est admis pour désigner la personne, mais le titre est toujours masculin : *Mon amie Marie Deluc est avocate ; Maître Marie Deluc, avocat à la Cour.* (Dictionnaire

опстојува идејата дека, во службен контекст, треба да се употребува формата за машки род, а овој став има многу приврзеници и меѓу жените адвокати, најверојатно поради фактот дека формата за женски род може имплицитно да подразбере нијанса на девалоризирање или феминистичка етикета. Би сакале да истакнеме дека не се работи за општоприфатено мислење. Постојат голем број написи и обраќања во медиумите на адвокатки кои сериозно се спротиставуваат на овој став и инсистираат на употреба на формата за женски род односно на ставот дека секоја адвокатка има право да ја одбере формата со која ќе ѝ се обраќаат.

И во македонскиот јазик, среќаваме паралелна употреба на двата рода (*адвокаџи/адвокајџка*) кои се засведочени во речниците. Еве неколку примери од корпусот:

Мери Младеновска-Ѓорѓиевска - македонски ѝравник, адвокати и ѝолиџичар.

Хрватишка 62-годишна адвокатица е висџинска модна икона.

Адвокатица обвини ѝруџа адвокатици за носење незаконско решение.

Врховниот суд укина ѝресуда за сусџензија на адвокатица.

Во официјалните документи (закони, правилници, формулари, и слично) се среќава исклучиво употребата на машкиот род. Сметаме дека, во македонскиот јазик, не се чувствува нијансата на девалоризирање, но останува констатацијата дека формата за машки род е генеричка и се претпочитува при именувањето на оваа професија.

Според некои автори, феминизирањето на имињата на професиите е условено главно од видот на професијата (Fujimura, 2005: 37). Како илустрација би можеле да го наведеме зборот *secrétaire* кој, во францускиот јазик, со член за женски род (бидејќи францускиот јазик бара употреба на член пред именката), *une secrétaire* означува лице од женски пол кое работи како техничка секретарка (иако може да означува и предмет, односно *работна маса*), додека *un secrétaire*, во машки род, означува лице на висока позиција во општествениот и политичкиот живот (државен секретар, секретар на Собрание, секретар на политичка партија итн.), независно од тоа дали функцијата е извршувана од лица од машки или женски пол.

Во *Дигиталниот речник на македонскиот јазик* го наоѓаме следново толкување на зборот **секретар** (во машки род):

1. Лице што се грижи за дневната работа на една организација. (Секретар на директорката);
2. Лице што го води записничкиот на некое собрание. (Секретарот најпрвин го прочитал записничкиот);
3. Избран раководител на некоја општествена организација. (генерален секретар на партија, генерален секретар на Обединетите нации);
4. Политичка функција (државен секретар);
5. Лице што ја води организационо-извршната работа на весник, научна установа и сл. (научен секретар, секретар на редакција):

Кај заглавниот збор **секретарка** стои само објаснувањето: *За жена секретар*, и корисникот се упатува кон формата за машки род. Слични објаснувања наоѓаме и во други речници на македонскиот јазик. Во *Речникот на феминистичките на македонскиот јазик*, под заглавниот збор **секретарка** има поопширно објаснување и се внесени некои функции како **генерална секретарка** и **државна секретарка** (Саздов, 2007: 307). Вакви примери беа регистрирани и во нашиот корпус, особено во јазикот на печатените и електронските медиуми (*Кондолиза Рајс, поранешната американска државна секретарка; Американската државна секретарка Хуланд во Гевгелија; Амбасадорката на САД во Обединетите нации, Сузан Рајс, се откажа од кандидатурата за државна секретарка*). Наведеново повторно не доведува до заклучок дека во контекст на административна или државна функција превладува машкиот род иако примерите регистрирани во корпусот го покажуваат спротивното.

Она што е неспорно е дека во голем број примери од корпусот може да се забележи непостојаност во употребата на формите за женски род.

На пример, во насловот на новински текст стои: *Девојката на принцот Хари - глумица, бизнисменка, политичка активистка*, а во продолжение забележуваме: „Кога не е пред камерите, Меган работи и како **моден дизајнер** и е **основач** на сајт за живоен стил [...]. Девојката на принцот Хари е ангажирана и како **активист** за правата на жените при Обединетите нации.“ Како што може да се забележи, машкиот род

(*моден дизајнер, основач, актиvist*) е употребен во текстот бидејќи се смета за генерички, со цел да означи професија и, можеби, да ја валоризира.

Малку поинаков проблем среќаваме во еден пример преземен од спортска рубрика во весник: *Првиот ѓренер на Вардар, Ирина Дибирова изјави [...]*. Во овој случај, зборот *ѓренер* се однесува на лице од женски пол кое ја врши оваа професија, но истиот термин се употребува и за лице од машки пол. Зборот *ѓренерка* постои, но со поинакво семантичко значење, односно означува вид спортска облека.

Во македонскиот јазик, во случај кога се работи за т.н. *нејарни именки*, кои означуваат и машко и женско лице, не постои посебна форма за женски род: *борец, убиец, психолог, индивидуа, ситранка, соиграч, лице*, а полот може да се сигнализира описно: *жена-убиец, женско лице*. Саздов, во својот труд, наместо терминот *нејарни именки*, го предлага терминот *еиценум(и)*, термин од латинско потекло, широко применуван и во француската граматика (*épisode*). Терминот *еиценум* претставува именка која има иста форма во машки и во женски род и се однесува на двата пола (*un enfant, une enfant/геије, un élève, une élève/ученик, ученичка*). Исто така, еиценумот означува збор чијшто род не е прецизиран. Тоа се именки што имаат иста форма и за двата пола, а се врзани за категоријата *живо* (*rossignol/славеј, papillon/пеперушка, grenouille/жаба*).

Во контекст на окружувањето во кое живееме и работиме, се осврнуваме и на именката *професор/professeur*. Според консултираната литература, еволуцијата кај овој збор се одвива многу поспоро во споредба со некои други именки каде се појавуваат феминативи. Формата за женски род *professeure* ја наоѓаме во листата на *Femme, j'écris ton nom...*, но и во голем број службени документи или речници, особено во канадските изданија (*Elle est professeure de musique. Professeur agrégé, titulaire (à l'université). Professeure de piano, de danse*). Канаѓаните ја воведуваат формата *professeure* уште во осумдесетите години на минатиот век. Во македонскиот јазик, вообичаена е употребата на терминот *професорка* кога се работи за директно обраќање. Во сите други контексти, впечатокот е дека има паралелна употреба на формите за двата рода, но со тенденција почесто да се употребува онаа за машки род.

Според Л. Минова-Ѓуркова, „[...] во случаите кога имаме лица од женски пол, а ги означуваме со именки од машки (грамајички) род, доаѓа до извесни тешкотии, па и до судир меѓу природниот и грамајичкиот род [...]“ (1994: 29). На овој проблем укажуваат и франкофонски лингвисти наведувајќи дека неупотребувањето на соодветна форма за женски род може да доведе до апсурдни и нелогични искази од типот: *Le professeur est enceinte* (Професорот е бремена), *Chez l'Homme, la gestation dure neuf mois* (Кај Човекој, бременоста трае девет месеци), *Le premier ministre, accompagné de son mari, était présent au concert jeudi dernier* (Премиерот, придружуван од неговиот сопруг, беше присушен на концертиот минатниот четврток) (Larivière, 2001 : 16). Од друга страна, „Тенденцијата да се употребуваат фемининивите во македонскиот јазик е во духот на самиот наш јазик [...]“, вели Саздов (2007: 51).

Инсистирањето на поголема видливост на формите за женски род во текстовите може непотребно да го оптерети текстот кој станува тежок за читање, како во следниве примери:

- *Et surtout, le plus souvent, l'apprenant-e est phonologiquement sourd-e, ce qui signifie d'une part qu'il-elle doit reproduire quelque chose qu'il-elle n'entend pas et d'autre part qu'il-elle n'entend pas ce qu'il y a de faux dans ce qu'il-elle dit.*
- *Cela pose de grosses difficultés à certain-e-s étudiant-e-s.*
- *Les grammairien.ne.s et les écrivain.e.s peuvent préconiser des choix linguistiques qui s'imposent peu à peu.*
- *le.la présentateur.rice*
- *la.le journaliste*
- *au.à la maire*
- *du.de la fonctionnaire*
- *les agent.e.s territoriaux.ales*
- *les fonctionnaires territoriales.aux*

Како што може да се забележи од погоре наведените примери, формите за женски род се прават со воведување на флексиите со цртички или со точки. Нашиот став е дека ваквите решенија се несоодветни, непотребни и збунувачки.

Заклучни согледувања

Употребата на форми за женски род на именките што означуваат професии, занимања, титули и слично предизвикува позитивни и негативни реакции и дискусии. Неспорно е дека во 21-от век не би смеело да има каква и да е дилема во однос на признавањето на женскиот идентитет во општеството. Јазичната реалност треба да ја отсликува општествената реалност. Употребата на именките од женски род во однос на погоре наведените категории придонесува и за промена на менталитетот и за прифаќање на природниот развој на секој јазик, како и за поголема видливост на присуството на жените во сите сегменти од животот. Станува збор за процес кој несопирливо се одвива веќе подолго време, со различен интензитет во различни контексти. Кога станува збор за франкофонските земји, овој процес најбрзо се одвива во Швајцарија, потоа следи Канада (Квебек), Белгија и, на крајот, Франција, каде што промените најтешко и најспоро се прифаќаат. Од друга страна, во Македонија постојат мал број законски одредби што јасно ја дефинираат оваа проблематика.

Кога се работи за занимања и професии кои се вообичаени, феминативите многу полесно си го наоѓаат патот до примената. Проблеми најчесто настануваат кога се работи за професии што главно се „резервирани“ за машкиот пол: *џолковник/џолковничка, џилоџи/џилоџика, генерал/генералка*. Во суштина, пречките во однос на феминативите во помала мера се од јазична природа бидејќи, во најголем број случаи, формите се добиваат мошне лесно по пат на деривација. Проблемите, главно, произлегуваат од традиционалните ставови кои ја фаворизираат употребата на формите за машки род. Многу често, токму и самите жени одлучуваат дали определен термин ќе влезе во употреба или не.

Употребата на формите за женски род кај именките е природна и потребна секогаш кога тоа е можно од аспект на структурата и духот на јазикот, но сметаме дека тоа не треба да се прави по секоја цена, не треба да се инсистира на доследна употреба на феминативите ниту, пак, непотребно да се оптеретува текстот со воведување на флексии за женски род/множина со цртички или со точки.

Библиографија/Сајтографија

Велевска М., Трајкова М. (2016). “Феминизирање“ на именките во францускиот јазик, *Годишен зборник* бр. 41-42: 13-20. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.

- Влада на Република Македонија, Секретаријат за законодавство (2007). *Прирачник за номотехнички правила*, Скопје.
- Дигитален речник на македонскиот јазик (<http://drmj.eu/>)
- Колозова, К. (2016). *Родот во телевизискиот програмат*: Извештаи од анализите на родовите прашања и на прикажувањето на жените и мажите во програмските концепти и содржини на средствата за јавно информирање. (<http://isshs.edu.mk/documents/2012.pdf>)
- Котевска, М. (2016). *Разгледување на феминизмот и правата на жените*. (<http://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2016/02/feminizam.pdf>)
- Минова-Гуркова, Л. (1984). „Претседател-претседателка“, *Литературен збор*, бр. 31/5: 107-111.
- Прирачник за лидерки во единиците на локалната самоуправа (http://mzl.org.mk/wp-content/uploads/2016/05/Priracnik_liderki.pdf)
- Саздов С. (2002). За некои општествени промени изразени во јазикот врз примерот на феминативите. *Македонски социолингвистички и филолошки теми*. Совет за македонски јазик на Република Македонија: 199-206.
- Саздов С. (2007). *Феминативите во македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Менора.

- Académie française. (2014). *La féminisation des noms de métiers, fonctions, grades ou titres*. (<http://www.academie-francaise.fr/actualites/la-feminisation-des-noms-de-metiers-fonctions-grades-ou-titres-mise-au-point-de-lacademie>)
- Boel, E. (1976). Le genre des noms désignant les professions et les situations féminines en français moderne. *Revue Romane*, 11: 16-73.
- Dictionnaire Larousse* (<http://www.larousse.fr>)
- Dictionnaire Trésor de la langue française* (<https://www.cnrtl.fr>)
- Durrer, S. (2002). Les femmes et le langage selon Charles Bally : “des moments de décevante inadvertnance” ? *Linguistique Online*, 11. (http://www.linguistik-online.de/11_02/durrer.html)
- Femme, j'écris ton nom... Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions*. (1999). Centre National de la Recherche Scientifique, Institut National de la Langue Française. (<http://www.ladocumentationfrancaise.fr>)
- Fujimura, I. (2005). La féminisation des noms de métiers et des titres dans la presse française (1988-2001). *Mots. Les langages du politique*, 78: 37-51.
- Khaznadar E., Baider F., Larivière L.-L., Lenoble-Pinson M., Saint-Yves G., Moreau T., Vachon-L'Heureux P. et Labrosse C. (2008). De la féminisation des titres à la rédaction épicienne : regards croisés sur la parité linguistique. *Recherches féministes*, vol. 21, (1) (<http://id.erudit.org/iderudit/018315ar>)
- Larivière, L.-L. (2001). “Typologie des noms communs de personne et féminisation linguistique”, *Revue québécoise de linguistique*, 292 :15-31.
- Mettre au féminin. Guide de la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre*, Fédération Wallonie-Bruxelles-culture. (2014). (<http://www.languefrancaise.cfwb.be>)

Pour une communication publique sans stéréotype de sexe. Guide pratique. (2016). Paris.
Direction de l'information légale et administrative.

<http://blog.francetvinfo.fr/ladies-and-gentlemen/2014/10/11/5-idees-recues-sur-la-feminisation-des-noms-de-metier-et-titres-de-fonction.html>

<http://information.tv5monde.com/terriennes/feminisation-des-mots-la-france-en-re-tard-22877>

www.lemonde.fr/.../feminisation-des-noms-de-metiers-encore-un-effort_48...

<https://unustamatubg.wordpress.com/2012/05/12/>

<https://unustamatubg.wordpress.com/2012/11/03>

<http://www.lefigaro.fr/livres/2014/10/15/03005-20141015ARTFIG00163-feminisation-des-noms-la-mise-au-point-de-l-academie-francaise.php>

* Текстот е објавен под наслов “Прашањето на феминативите во македонскиот и во францускиот јазик : спонтан процес или наметнати решенија?” XLIV Меѓународна научна конференција на Семинарот за македонски јазик, литература и култура, Охрид, 2018, 189-208.

LA FÉMINISATION DES NOMS DE MÉTIERS ET DE FONCTIONS EN FRANÇAIS : LE DÉBAT CONTINUE

- « Féminisation des mots : révolution à l'Académie française ! »
- « L'Académie française ouvre sa porte à la féminisation des noms de métiers »
- « L'Académie française adopte un rapport historique sur la féminisation des noms de métiers »
- « L'Académie remet le féminin sur le métier »
- « Après avoir longtemps dit non, les Immortels ont accepté jeudi la féminisation des noms de métiers et professions »

Ce ne sont que quelques titres apparus récemment dans les médias français informant du nouveau rapport sur la féminisation des noms de métiers et de fonctions, adopté à une large majorité, par les membres de l'Académie française. Le débat autour de ce sujet est très vif dans la société française depuis des décennies. En français, on utilise le syntagme *féminisation des noms de métiers* qui désigne un ensemble d'actions linguistiques visant à exprimer et à mettre en évidence la place de la femme dans la vie sociale. D'une part, il s'agit d'un procédé terminologique, qui consiste en création de mots désignant le genre féminin de métiers, professions, fonctions, titres et grades et, d'autre part, de la « *féminisation* » des textes, c'est-à-dire d'une présence explicite des formes féminines, particulièrement dans les textes officiels.

À l'heure actuelle, plus que jamais, on parle de la visibilité des femmes dans la société. Les femmes y sont de plus en plus présentes et occupent des postes auparavant réservés exclusivement aux hommes. Par conséquent, la féminisation des noms de métiers doit aller de pair avec l'évolution de la société, le combat pour l'égalité des femmes, la parité. Nombreux sont les tenants de l'égalité sociale qui devrait se refléter dans la langue. La question du genre des noms désignant les êtres humains dans leur sphère d'activité professionnelle ou leur statut dans la société ne peut plus être considérée uniquement comme une question formelle dans le domaine de la

grammaire, mais encore plus, comme une question qui relève du domaine de la sociolinguistique, car elle est étroitement liée à la représentation du statut du sexe féminin et du sexe masculin dans une société. Les changements dans le statut social des femmes et, surtout ceux résultant du développement de la société, se reflètent dans l'usage de la langue. Cette question a un caractère interdisciplinaire qui, outre la linguistique, inclut la sociologie, l'histoire, la politique, la psychologie et d'autres disciplines.

La langue évolue constamment, d'une façon spontanée, sous l'effet de l'usage et en fonction des évolutions sociales, mais aussi sous l'influence des décisions prises par des experts au sein de différentes institutions (par ex. l'Académie française).

Jusqu'au 16e siècle, la langue française avait des formes féminines correspondant à des formes masculines pour presque tous les termes qui désignaient des métiers, des titres, des grades et des fonctions (*cuisinière, marchande, abbesse, doctoresse, autrice* et autres). Les femmes étaient présentes dans beaucoup d'activités dans la société et les mots venaient à l'appui du genre féminin. Au Moyen-Âge, on trouvait dans les textes : *chirurgienne, médecine, médecineuse, peintresse, physicienne*, etc.

Selon un certain nombre de linguistes, la langue a été masculinisée à partir du 17e siècle. Ce siècle négligeait ou ignorait les termes féminisés. L'emploi des termes isolés était rare et plutôt ironique. Vers la fin du 17e siècle, les réformes des grammairiens ont imposé la règle *du masculin qui l'emporte*. En effet, Claude Favre de Vaugelas, un des membres de l'Académie française, affirme à cette époque-là que « *le masculin doit l'emporter en grammaire* », parce que « *le masculin est plus noble que le féminin*. »¹ Une centaine d'années plus tard, Nicolas Bauzée, membre lui-même de l'Académie française, réaffirme ces opinions en insistant sur « *la supériorité du mâle sur la femelle*. »² Au 18e siècle, apparaissent des tentatives timides pour demander le droit d'utiliser les termes *avocate, capitaine, conseillère, intendante, présidente*. La période de la Révolution française ne respectait pas non plus l'esprit de l'égalité proclamée entre les hommes et les femmes. La *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*³ était appliquée uniquement aux hommes. Le mot *homme* recouvrait exclusivement le genre masculin.

¹ https://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/libris/9782111451377/9782111451377_EX.pdf, p.4

² *ibid.* p.4

³ <https://www.legifrance.gouv.fr/Droit-francais/Constitution/Declaration-des-Droits-de-l-Homme-et-du-Citoyen-de-1789>

On disait, et on dit encore, que le masculin prime, le masculin l'emporte. Au lieu d'invoquer la supériorité du genre masculin, l'Académie française le désigne comme genre « non marqué » ou « neutre » pour conserver cette règle. Et, depuis cette période, l'Académie se prononce de temps en temps sur cette question.⁴ Pour illustrer ce processus, les défenseurs de la féminisation citent l'exemple du dictionnaire de l'Académie publié en 1694 : le mot *ambassadrice* signifiait « femme chargée d'une ambassade » ; de la 2e à la 9e édition de ce dictionnaire, en 2019, le mot *ambassadrice* ne signifie que « l'épouse de l'ambassadeur », le sens qui est présent dans la version en ligne de ce dictionnaire (9e édition, en ligne)⁵ :

AMBASSADRICE nom féminin

XVIe siècle, *embascatrice*. Emprunté de l'italien *ambasciatrice*.

Femme d'un ambassadeur. *Madame l'ambassadrice vous prie à dîner mardi. L'ambassadeur et l'ambassadrice sont attendus.* Par analogie. Femme chargée d'une mission, d'un message, etc., pour un particulier. *Vous m'avez envoyé une charmante ambassadrice.*

On peut remarquer, dans la définition ci-dessous, que l'Académie propose *Madame l'ambassadeur* pour nommer les femmes qui occupent cette fonction même si, dans la pratique, le mot *ambassadrice* est fréquemment utilisé.

AMBASSEUR nom masculin

XIVe siècle, d'abord *embassador*. Emprunté de l'italien *ambasciatore*.

⁴ - *Femme, j'écris ton nom... Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions*, Centre National de la Recherche Scientifique, Institut National de la Langue Française, 1999. (<http://www.ladocumentationfrancaise.fr>)

- *La féminisation des noms de métiers, fonctions, grades ou titres - Mise au point de l'Académie française*, 2014, p.1 <http://www.academie-francaise.fr/actualites/la-feminisation-des-noms-de-metiers-fonctions-grades-ou-titres-mise-au-point-de-lacademie>

- *La féminisation des noms de métiers et de fonctions*, 2019 (http://www.academie-francaise.fr/sites/academie-francaise.fr/files/rapport_feminisation_noms_de_metier_et_de_fonction.pdf)

⁵ <https://www.dictionnaire-academie.fr/>

1. Vieilli. Personne qui fait partie d'une mission auprès d'un État étranger. *Les ambassadeurs que les Scythes envoyèrent à Darius. Les ambassadeurs revinrent sans avoir rien pu obtenir.* Titre célèbre : *Les Ambassadeurs*, tableau de Holbein (1533).
2. Chef de mission diplomatique représentant un État auprès d'un autre ou d'un organisme international. *Ambassadeur ordinaire. Ambassadeur extraordinaire. L'ambassadeur de France à Rome. L'ambassadeur d'Espagne en France. La qualité, le titre d'ambassadeur. L'ambassadeur tient le rang le plus élevé dans la représentation diplomatique des États. Nommer un ambassadeur. Rappeler un ambassadeur. Recevoir un ambassadeur. Madame l'ambassadeur. Le nouvel ambassadeur est une femme énergique. Autrefois, seuls les représentants diplomatiques auprès des États les plus importants portaient le titre d'ambassadeur. Aujourd'hui tous les chefs de poste diplomatique français ont droit au titre d'ambassadeur, mais quelques-uns seulement ont la dignité d'ambassadeur de France, soit à titre personnel, soit en raison du poste qu'ils occupent.*
3. Par analogie. Personne chargée d'une mission délicate, d'un message, etc., pour un particulier. *Vous ne pouviez envoyer un plus habile ambassadeur.* »⁶

Selon l'Académie, « [...] les femmes placées à la tête d'une mission diplomatique ne souhaitent pas nécessairement de nos jours être désignées par la forme fléchie du substantif «ambassadeur». Les fonctions d'ambassadeur revêtent un caractère d'autorité et de prestige tel que l'usage ne s'oriente pas de façon unanime vers le recours à une forme féminine, qui renvoie à une autre réalité. Il convient d'observer sur ce point la grande variété des usages ayant cours dans les pays francophones, où la tendance générale porte à une libre féminisation du titre ».⁷

Vers la fin du 19e siècle, les femmes ont commencé à exercer de plus en plus de métiers auparavant réservés aux hommes, ce qui a fait réactualiser la féminisation des noms. La romancière Louise Gagneur avait adressé à l'Académie française une pétition dans laquelle elle sollicitait la féminisation des noms de métiers, de titres et de fonctions exercés par les femmes.⁸

Dans son édition de 1932, ayant en vue la présence croissante des femmes dans la vie publique, sociale et professionnelle au début du 20e siècle, l'Académie française admet l'usage de néologismes comme *artisane, aviatrice, bûcheronne, candidate, électricité et factrice*.⁹ La participation des femmes dans la Seconde Guerre mondiale et leur droit de vote, enfin reconnu au mois

⁶ ibid

⁷ http://www.academie-francaise.fr/sites/academie-francaise.fr/files/rapport_feminisation_noms_de_metier_et_de_fonction.pdf, p.16

⁸ <https://gallica.bnf.fr/blog/25062018/marie-louise-gagneur-1832-1902>

⁹ <http://www.academie-francaise.fr>

d'avril 1944, ont donné naissance à des formes féminines pour les noms de métiers, titres, grades et fonctions auxquels les femmes accédaient. C'est à cette période-là que certains grammairiens et linguistes affirment que les règles morphosyntaxiques permettant la formation du féminin existent et que ce ne sont pas des raisons linguistiques qui provoquent la réticence envers la féminisation de ces noms.

En France, dans les années 1980, le gouvernement a créé, par décret, un comité de terminologie chargé d'étudier les formes de titres et de fonctions féminines et, en général, les termes liés aux activités des femmes. Laurent Fabius, premier ministre français à cette époque, fait publier dans le *Journal officiel* une circulaire prescrivant la féminisation des noms de métiers et de fonctions dans tous les documents officiels et textes réglementaires, dans laquelle on souligne que « *l'accession des femmes, de plus en plus nombreuses à des fonctions de plus en plus diverses, est une réalité qui doit trouver sa traduction dans le vocabulaire.* »¹⁰ La même année, l'Académie a publié une déclaration sur le rôle du genre grammatical en français, rappelant qu'en français, comme dans les autres langues indo-européennes, il n'existait aucune relation d'équivalence entre le genre grammatical et le sexe naturel. En effet, cette déclaration, signée par Georges Dumézil et Claude Lévi-Strauss, était contre la féminisation. À l'époque, la plupart des médias ont pris parti pour cette position. De cette manière, l'application de la déclaration a été obstruée. En 1998, réalisant que la loi adoptée n'était pas respectée, le premier ministre Lionel Jospin avait réactualisé le problème en renvoyant une lettre circulaire sur l'utilisation du genre féminin. La même année, l'Académie s'était, une fois de plus, opposée fermement à la féminisation, comme elle l'avait déjà fait dans les années 1980.

Le fait que cette question soit discutée encore aujourd'hui témoigne de la (non)application des instructions. Pourtant, l'Académie française se déclare ouverte aux changements de la langue, et c'est dans ce sens qu'elle surveille régulièrement les usages et, au besoin, inclut les mots nouvellement créés pour marquer le féminin exprimant une profession ou une fonction et dont l'utilisation est logiquement imposée en conformité avec la réalité sociale. Ce qu'elle proclame constamment, c'est le maintien du « bon français ». En 2014, une déclaration publiée par l'Académie rappelle les règles de formation des noms féminins faisant référence aux titres, fonctions, métiers et professions dans la langue française. Selon l'Académie, aucun décret n'est nécessaire pour

¹⁰ <https://www.agora-francophone.org>

insérer de nouveaux mots dans le dictionnaire, car « *ils entrent tout naturellement en usage* ». Cependant, on a l'impression que l'Académie fait preuve de résistance quant à certains noms féminins, parce qu'elle dit que « [...] *conformément à sa mission, défendant l'esprit de la langue et les règles qui président à l'enrichissement du vocabulaire, elle rejette un esprit de système qui tend à imposer, parfois contre le vœu des intéressées, des formes telles que professeure, recteure, sapeuse-pomprière, auteure, ingénieure, procureure, etc., pour ne rien dire de chercheure, qui sont contraires aux règles ordinaires de dérivation et constituent de véritables barbarismes. Le français ne dispose pas d'un suffixe unique permettant de féminiser automatiquement les substantifs. S'agissant des métiers, très peu de noms s'avèrent en réalité, du point de vue morphologique, rebelles à la féminisation quand elle paraît utile. Comme bien d'autres langues, le français peut par ailleurs, quand le sexe de la personne n'est pas plus à prendre en considération que ses autres particularités individuelles, faire appel au masculin à valeur générique, ou « non marquée* . »¹¹

L'Académie souligne clairement sa position selon laquelle il convient de faire une distinction entre les noms des professions et les mots qui désignent des fonctions officielles et des nominations appropriées indiquant qu'il s'agit, avant tout, de la fonction et non de la personne qui l'exerce. Par conséquent, l'Académie ne recommande pas la féminisation des noms qui désignent des titres, des rangs et des fonctions, alors qu'elle recommande celle des noms désignant des professions et des métiers.

Après des décennies de critiques sur sa réticence face à la féminisation des noms de métiers et des fonctions, l'Académie française a adopté, le 28 février 2019, un rapport¹² favorable à la féminisation des noms de métiers et de fonctions. Dans le rapport, on explique le contexte dans lequel il a été rédigé en soulignant que « *la féminisation des noms de métiers, de fonctions et des titres soulève diverses questions en raison du décalage que l'on observe entre les réalités sociales et leur traduction dans le langage, et les tentatives visant à la réduction de cet écart.* »¹³ Selon l'Académie, « *il n'existe aucun obstacle de principe à la féminisation des noms de métiers et de professions* » et elle considère qu'on peut envisager toutes les évolutions dans la langue française

¹¹ <http://www.academie-francaise.fr/actualites/la-feminisation-des-noms-de-metiers-fonctions-grades-ou-titres-mise-au-point-de-lacademie>

¹² http://www.academie-francaise.fr/sites/academie-francaise.fr/files/rapport_feminisation_noms_de_metier_et_de_fonction.pdf

¹³ Ibid., p. 1

qui visent la reconnaissance et la visibilité de la présence des femmes dans la société à condition de respecter les règles fondamentales de la langue française. Son intention n'est pas de « *dresser une liste exhaustive des noms de métiers et de leur féminisation inscrite dans l'usage ou souhaitable* » ni « *d'édicter des règles de féminisation des noms de métiers* » en concluant que ce serait « *une tâche insurmontable* ». ¹⁴ L'Académie considère qu'il convient de « *laisser aux pratiques qui assurent la vitalité de la langue le soin de trancher* ». Dans ce nouveau rapport, on retient des mots qui, jusqu'à présent, n'étaient pas approuvés (*professeure, auteure, écrivaine*). Le mot *cheffe* a fait aussi l'objet de débat parce qu'on n'a pas pu négliger le grand nombre d'exemples dans le corpus examiné :

« [...] le cas mérite qu'on s'y arrête, ce mot étant employé dans de nombreuses locutions, telles que « *chef de chantier* », « *chef d'équipe* », « *chef de rayon* », « *chef de gare* », « *chef de rang* » (dans la grande restauration), « *chef de bureau* », « *chef de cabinet* », « *chef d'orchestre* ». Ce mot a donné lieu à la création de formes féminines très diverses : (la) « *chef* », « *chêfe* », et même « *chève* » (comme « *brève* »), « *cheffesse* » (ancien), sans omettre « *cheftaine* ». Ce cas est révélateur : le métier pose en lui-même le problème de sa dénomination, et le féminin ne se forme pas naturellement. La forme « *cheffe* » semble avoir aujourd'hui, dans une certaine mesure, la faveur de l'usage. » ¹⁵

Ils rappellent également que, dans la 9ème édition du même dictionnaire, des dizaines de mots ont été introduits pour désigner des formes féminines qui font référence à des professions qui ne sont pas mentionnées dans un décret, mais qui sont tout naturellement entrées en usage. Cette nouvelle attitude de l'Académie apparaît après des années de refus de voir le français évoluer dans ce sens, ce qui pourrait, peut-être finalement, régler cette question de la féminisation des noms.

En ce qui concerne le traitement de cette question dans les pays francophones, au Canada, en Suisse et en Belgique, de nouvelles formes de noms féminins sont largement utilisées depuis des décennies. Dans ces pays, cette question est réglementée par des guides appropriés. La plupart des guides de féminisation sont édités par des institutions officielles.

Au Québec (Canada), dans les années 1970, sous l'influence du mouvement féministe en Amérique du Nord, on a commencé à féminiser les noms

¹⁴ Ibid., p. 6

¹⁵ Ibid., p. 10

de métiers et les titres parce qu'on cherchait à mettre en place des réformes linguistiques qui auraient contribué à renforcer l'égalité entre les femmes et les hommes dans la société. Les formes épécènes du type *professeur* ou *ingénieur* sont utilisées de moins en moins et, pour souligner le genre féminin, on généralise la finale en *e* pour féminiser les textes (*professeure*, *ingénieure*). Le guide *Pour un genre à part entière*¹⁶ propose de faire une rédaction non sexiste qui comporte deux aspects : la féminisation des titres et la désexisation des textes.

La féminisation des noms de métiers et de professions en Belgique tend à respecter la visibilité linguistique des femmes dans les fonctions de l'État, de l'administration et de l'entreprise. En 1993, un décret concernant la féminisation des noms de métiers, fonctions, grades ou titres a été publié.¹⁷ L'année suivante, à la demande du Conseil supérieur de la langue française et afin d'aider les fonctionnaires à respecter le décret, on a publié le guide *Mettre au féminin*.¹⁸ Grâce à ce guide, l'usage des formes féminines a commencé à être appliqué tout d'abord dans les médias, la presse écrite, la radio et la télévision, et ensuite dans la vie courante et dans la publicité.

En 1988, en Suisse francophone, a été adopté un règlement¹⁹ imposant à l'administration la féminisation des noms de professions. Certains cantons se sont prononcés en matière de féminisation du lexique (*Dictionnaire féminin-masculin des professions, des titres et des fonctions*²⁰) et d'autres en matière de féminisation des textes.

Néanmoins, une résistance à la féminisation continue d'exister chez certaines femmes : celles qui occupent un poste « réservé à un homme » préfèrent parfois se voir attribuer le titre au masculin pour se sentir égales aux hommes, comme si la féminisation du nom de la profession risquait de les dévaloriser. Elles préfèrent : *Madame le Recteur*, *Madame le Directeur*, *Madame l'Ambassadeur*. D'autres insistent qu'on les appelle : *Madame la Rectrice*,

¹⁶ *Pour un genre à part entière. Guide pour la rédaction de textes non sexistes*. Québec, Ministère de l'Éducation (Coordination à la condition féminine), 1988

¹⁷ https://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/17684_000.pdf

¹⁸ *Mettre au féminin. Guide de la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre*. Fédération Wallonie-Bruxelles-culture, 2014. (<http://www.languefrancaise.cfwb.be>)

¹⁹ <https://core.ac.uk/download/pdf/20650569.pdf>

²⁰ *Dictionnaire féminin-masculin des professions, des titres et des fonctions*. (1991). Genève : Les Ed. Metropolis.

Madame la Directrice, Madame l'Ambassadrice parce qu'elles veulent « être visibles ». Nous sommes d'avis qu'il faudrait laisser à chaque femme le choix de féminiser ou non son titre et de respecter ensuite ce choix.

Une autre notion concernant la féminisation fait débat dans les pays francophones. C'est le cas de *l'écriture inclusive* ou *égalitaire* qui désigne l'ensemble des attentions graphiques et syntaxiques qui permettent d'assurer une égalité de représentation des deux sexes. C'est une manière d'utiliser le féminin et le masculin dans un texte, afin qu'aucun des deux sexes ne se sente exclu ou sous-représenté. Cette forme d'écriture est étroitement liée aux enjeux idéologiques et politiques, ce qu'on peut remarquer dans les débats qui sont concentrés sur la neutralité du masculin, sa primauté sur le féminin dans les accords en genre ou bien sur les représentations mentales activées par le générique masculin ou féminin. L'écriture inclusive commence à se diffuser, en particulier dans les institutions publiques, sous l'influence du Haut Conseil à l'Égalité entre les femmes et les hommes (HCE) qui est à l'origine du *Guide pratique pour une communication publique sans stéréotype de sexe*, publié en 2015, réédité en 2016.²¹ Ce guide formalise une démarche inclusive pour être en cohérence avec une société qui vise à davantage d'égalité.

Il n'existe pas de règles acceptées dans l'écriture inclusive mais plutôt des conseils officiels. On énumère, ci-dessous, quelques conseils rencontrés dans des guides et des manuels d'écriture inclusive, tel que le *Guide pratique pour une communication publique sans stéréotype de sexe* et le *Manuel d'écriture inclusive*²² de l'association Mots-clés :

- Utiliser le point milieu (médian)²³ pour inclure les deux sexes. C'est mieux que le slash et la parenthèse qui alourdissent une phrase, le tiret peut poser problème dans les mots composés : les Français·es, tou·te·s les salarié·e·s, elles·ils sont nombreux·ses ;

²¹ *Pour une communication publique sans stéréotype de sexe, Guide pratique du Haut Conseil à l'Égalité*, la Documentation française, Direction de l'information légale et administrative, Paris, 2016 (http://www.haut-conseil-galite.gouv.fr/IMG/pdf/hcefh_guide_pratique_com_sans_stereo_vf_2015_11_05.pdf)

²² http://www.univ-tlse3.fr/medias/fichier/manuel-decriture_1482308453426-pdf

²³ Autres moyens pour marquer l'écriture inclusive :

- point bas : agriculteur.rice.s
- parenthèse : d'autres nous ont précédé(e)s dans cette démarche
- tiret milieu : doctorant·e·s
- slash : enseignant·e/s
- E majuscule : étudiantEs

- Accorder les noms de métiers, titres, grades et fonctions selon le sexe. Plus de 2.000 d'entre eux sont répertoriés dans le guide *Femme, j'écris ton nom : un recteur, une rectrice, un docteur, une docteure (ou doctoresse), Madame la maire* ;
- Utiliser du féminin et du masculin par ordre alphabétique : *les agriculteurs et les agricultrices, l'égalité femmes-hommes* ;
- Recourir aux termes épiciques : *enfant, artiste, élève* ;
- Respecter la règle de proximité dans l'accord : *les hommes et les femmes sont belles, les filles et les garçons sont gentils* ;
- Choisir des mots qui ne précisent pas le sexe comme une personne, un être humain : *droits humains* au lieu de *droits de l'homme*.

Une autre manière proposée pour éviter la discrimination représente l'utilisation des notes sur l'emploi exclusif du masculin. Au Canada, par exemple, tous les textes comprennent obligatoirement des remarques où l'on indique que le genre masculin est utilisé comme une forme neutre pour indiquer les hommes et les femmes, comme dans les exemples qui suivent²⁴:

- *Pour ne pas alourdir le texte, nous nous conformons à la règle qui permet d'utiliser le masculin avec la valeur de neutre* ;
- *Dans ce document, l'emploi du masculin pour désigner des personnes n'a d'autres fins que celle d'alléger le texte* ;
- *Dans le présent document, les termes employés pour désigner des personnes sont pris au sens générique ; ils ont à la fois la valeur d'un féminin et d'un masculin* ;
- *Dans ce document, le genre masculin est utilisé comme générique, dans le seul but de ne pas alourdir le texte* ;
- *L'utilisation du genre masculin a été adoptée afin de faciliter la lecture et n'a aucune intention discriminatoire.*

Il existe des opinions contraires à ces remarques, qui estiment que les textes doivent être constamment féminisés, c'est-à-dire qu'il ne faut pas exclure les formes de genre féminin.

De manière générale, depuis les années 2000, l'écriture inclusive se pratique dans des domaines de recherche majoritairement féminins, et dans des publications scientifiques francophones. Cependant, l'écriture inclusive dans ses différentes formes est l'objet de nombreuses critiques allant de la surcharge de la graphie à l'aspect esthétique. Pour l'Académie française, « *la*

²⁴ <https://www.ebsi.umontreal.ca/jetrouve/ecrit/feminin.htm>

multiplication des marques orthographiques et syntaxiques qu'elle induit aboutit à une langue désunie, disparate dans son expression, créant une confusion qui confine à l'illisibilité. On voit mal quel est l'objectif poursuivi et comment il pourrait surmonter les obstacles pratiques d'écriture, de lecture - visuelle ou à voix haute – et de prononciation. Cela alourdirait la tâche des pédagogues. Cela compliquerait encore plus celle des lecteurs. »²⁵

A l'heure actuelle, l'utilisation de l'écriture inclusive dépend des choix éditoriaux ou des choix personnels et correspond aux sensibilités des auteurs et des éditeurs.

En guise de conclusion

On pourrait constater qu'il existe en France un cadre législatif insistant sur l'utilisation des formes au féminin dans les documents officiels de l'administration publique et dans les institutions de l'État. Cependant, nous avons l'impression que, malgré les documents réglant cette question, et des débats constants, en réalité, on avance très lentement. Des discussions sont en cours sur cette question d'actualité dans toutes les langues européennes. L'Union européenne insiste sur la nécessité d'introduire des règles selon lesquelles la présence des femmes serait clairement visible dans de nombreux actes législatifs. D'autre part, des associations féministes jouent un rôle important dans les débats sur ce sujet insistant sur la résolution de ce problème, estimant que le non-respect de l'utilisation du féminin est l'un des types de discrimination sociale des femmes. À notre avis, ce qui est important, c'est de préserver la liberté des utilisateurs. Ce sont les pratiques des usagers qui construiront les normes descriptives peu à peu : des formes peu employées pourront disparaître de la langue, et des formes nouvelles pourront se standardiser à force d'être utilisées, et s'imposer alors comme les seules possibles.

Bibliographie/Sitographie

Cerquiglini, B. (2018). *Le Ministre est enceinte, ou la grande querelle de la féminisation des noms*. Paris : Seuil.

²⁵ *Déclaration de l'Académie française sur l'écriture dite « inclusive »* (<http://www.academie-francaise.fr/actualites/declaration-de-lacademie-francaise-sur-lecriture-dite-inclusive>)

- Dictionnaire féminin-masculin des professions, des titres et des fonctions* (1991). Genève : Les Editions Metropolis.
- Femme, j'écris ton nom... Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions* (1999) : Centre National de la Recherche Scientifique, Institut National de la Langue Française (<http://www.ladocumentationfrancaise.fr>)
- Fujimura, I. (2005). La féminisation des noms de métiers et des titres dans la presse française (1988-2001), *Mots. Les langages du politique*, 78 : 37-51.
- Khaznadar E., Baider F., Larivière L.-L., Lenoble-Pinson M., Saint-Yves G., Moreau T., Vachon-L'Heureux P. et Labrosse C. (2008). De la féminisation des titres à la rédaction épicienne : regards croisés sur la parité linguistique. *Recherches féministes*, vol. 21, (1). (<http://id.erudit.org/iderudit/018315ar>)
- La féminisation des noms de métiers et de fonctions* (2019). (http://www.academie-francaise.fr/sites/academie-francaise.fr/files/rapport_feminisation_noms_de_metier_et_de_fonction.pdf)
- La féminisation des noms de métiers, fonctions, grades ou titres - Mise au point de l'Académie française* (2014). (<http://www.academie-francaise.fr/actualites/la-feminisation-des-noms-de-metiers-fonctions-grades-ou-titres-mise-au-point-de-lacademie>)
- Larivière, L.-L. (2001). Typologie des noms communs de personne et féminisation linguistique. *Revue québécoise de linguistique*, 292 : 15-31.
- Le rapport sur la féminisation des noms de métiers et de fonctions*, l'Académie française. (<http://www.academie-francaise.fr/actualites/la-feminisation-des-noms-de-metiers-et-de-fonctions>)
- Mettre au féminin. Guide de la féminisation des noms de métiers, fonctions, grades ou titres*, Fédération Wallonie-Bruxelles-culture (2014). (<http://www.languefrancaise.cfwb.be>)
- Pour un genre à part entière. Guide pour la rédaction de textes non sexistes* (1988). Québec, Ministère de l'Éducation (Coordination à la condition féminine).
- Pour une communication publique sans stéréotype de sexe, Guide pratique du Haut Conseil à l'Égalité* (2016). Documentation Française, Direction de l'information légale et administrative, Paris (http://www.haut-conseil-galite.gouv.fr/IMG/pdf/hcefh_guide_pratique_com_sans_stereo_vf_2015_11_05.pdf)

- Трајкова, М., Велевска, М. (2018). Прашањето на феминативите во македонскиот и во францускиот јазик: спонтан процес или наметнати решенија? *XLIV Меѓународна научна конференција на Семинарој за македонски јазик, литература и култура*, (Охрид, 17-18 јуни 2017), 189-208.
- Трајкова, М., Велевска, М. (2016). „Феминизирање“ на именките во францускиот јазик. *Годишен зборник*, кн. 41-42, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 13-20.

<http://www.academie-francaise.fr/actualites/declaration-de-lacademie-francaise-sur-lecriture-dite-inclusive>
<https://www.dictionnaire-academie.fr/>
<http://blog.francetvinfo.fr/ladies-and-gentlemen/2014/10/11/5-idees-recues-sur-la-feminisation-des-noms-de-metier-et-titres-de-fonction.html>
<http://information.tv5monde.com/terriennes/feminisation-des-mots-la-france-en-retard-22877>
<http://www.lefigaro.fr/livres/2014/10/15/03005-20141015ARTFIG00163-feminisation-des-noms-la-mise-au-point-de-l-academie-francaise.php>
<https://fr.euronews.com/2019/03/01/l-academie-francaise-ouvre-sa-porte-a-la-feminisation-des-noms-de-metiers>
<https://unustamatubg.wordpress.com/2012/05/12/>
<https://www.bfmtv.com/societe/l-academie-francaise-adopte-un-rapport-historique-sur-la-feminisation-des-noms-de-metiers-1641853.html>
https://www.youtube.com/watch?v=SHDQygl_aZs
<https://youtu.be/wTKaqne2vWg>,
<https://www.france24.com/fr/20190228-academie-francaise-feminisation-langue-metier>
www.lemonde.fr/.../feminisation-des-noms-de-metiers-encore-un-effort
<https://www.legifrance.gouv.fr/Droit-francais/Constitution/Declaration-des-Droits-de-l-Homme-et-du-Citoyen-de-1789>
http://www.academie-francaise.fr/sites/academie-francaise.fr/files/rapport_feminisation_noms_de_metier_et_de_fonction.pdf
<https://www.agora-francophone.org>
<http://www.academie-francaise.fr/actualites/la-feminisation-des-noms-de-metiers-fonctions-grades-ou-titres-mise-au-point-de-lacademie>
http://www.univ-tlse3.fr/medias/fichier/manuel-decriture_1482308453426-pdf
https://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/libris/9782111451377/9782111451377_EX.pdf, p.4

* Текстот е објавен под наслов „La féminisation des noms de métiers et de fonctions en français : le débat continue“, Analogies et interactions au sein des études romanes, Аналогии и интеракции во романистичките проучувања, Зборник трудови посветен на професор д-р Лилјана Тодорова, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Филолошки факултет „Блаже Конески“- Скопје, 2020: 519-531.

Теми од областа на фразеологијата

ПРЕВЕДУВАЊЕ НА ФРАЗЕОЛОШКИТЕ ИЗРАЗИ СО ГЛАГОЛОТ *METTRE* И ЛЕКСЕМАТА *TÊTE* ОД ФРАНЦУСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Фразеолошките изрази се неизоставен дел од секој јазик. Солидното познавање на еден странски јазик подразбира и добро познавање на фразеолошките изрази. Впрочем и родените говорители на еден јазик се среќаваат со проблем кога се соочуваат со фразеолошки израз чие значење не им е познато. Може само да се претпостави колкав е проблемот кога со непозната фразема се соочува ученик, студент, односно некој што се зафатил со изучување на еден странски јазик. Секако, фразеолошките изрази се вклучени во содржините од наставата по странски јазик и се неопходни за развивање на јазична и комуникативна компетенција на студентите, идни наставници и преведувачи. Токму поради таа причина, во овој труд се насочуваме кон фразеолошки изрази, поточно соматски фраземи составени од глаголот *mettre* (става) и лексемата *tête* (глава) во францускиот јазик и нивните еквиваленти во македонскиот јазик.

Во фразеологијата се смета дека соматските фраземи кои содржат лексема што означува дел од човечкото тело се најбројни единици од овој вид. Би требало да се нагласи дека застапеноста на овој вид лексеми не е подеднаква, односно некои се почести во однос на други. Во францускиот јазик, најголемиот број соматски изрази ги содржат лексемите *tête*, *pied*, *main*, а во македонскиот *глава*, *око*, *рака*.

При дефинирањето на соматските фраземи, среќаваме различни ставови. Дел од лингвистите кои се занимаваат со оваа проблематика сметаат дека соматизмите задолжително мора да содржат збор кој означува дел од човечкото тело (Šermák, 1996: 112, според Ковачевиќ, 2006: 15), додека среќаваме и ставови според кои и фраземи кои содржат делови од телата на животните би требало да се сметаат како дел од оваа фразеологија (Krohn, 1994: 20, според Kovačević, 2006: 15). Според Ковачевиќ, соматските фраземи ги опфаќаат и емоционалните и менталните способности на луѓето, различните постапки како и симболиката на деловите од човечкото тело (Kovačević, 2006: 15). За овој вид фраземи се

смета дека се засноваат на традиционалната симболика што е својствена за секоја културна средина, но и дека често пати може да имаат универзална симболика која е лесно препознатлива.

Францускиот јазик претставува појдовен јазик во нашето истражување. Корпусот на изрази со глаголот *mettre* придружен со соматска лексема содржи 102 фразеолошки изрази ексцерпирани од еднојазични и двојазични француски и македонски речници и текстови од интернет. Во овој труд ќе бидат анализирани само фразеолошки изрази кои во својот состав ги содржат лексемите *mettre* (става) и *tête* (глава). Нашата цел е да се утврди видот на еквиваленција: целосна, делумна или нулта, во македонскиот јазик. Целосната еквиваленција подразбира дека нема разлики на семантичко, морфолошко и лексичко ниво. Делумната еквиваленција подразбира лексички или морфосинтаксички разлики. Непостоењето на еквиваленција значи дека на ниту едно ниво не се наоѓаат сличности. Треба да се напомене дека еден израз, во зависност од контекстот во којшто се среќава, може да има повеќе значења, и затоа, во табелите се понудени повеќе преводни решенија. Примерите се претставени во табели со следниве податоци:

- фразеолошкиот израз на француски јазик,
- буквалниот превод на македонски јазик,
- преводот на изразот на македонски јазик,
- еквивалентниот фразеолошки израз во македонскиот јазик,
- значењето на изразот во францускиот јазик,
- примери со фразеолошките изрази во реченици на француски јазик како и нивниот превод на македонски јазик.

Станува збор за следниве фразеолошки изрази: *mettre (quelque chose) dans la tête (de quelqu'un)*, *mettre sa tête sous le couperet*, *mettre la tête de quelqu'un à prix*, *mettre la tête à l'envers à quelqu'un*, *mettre sa tête à couper*, *ne plus savoir où mettre/ donner la tête*, *se mettre en tête*, *se mettre en tête (que)/ se mettre en/ dans la tête*, *se mettre en tête de (faire quelque chose)*, *se mettre martel en tête*.

Пример 1.

Француски израз	mettre (quelque chose) dans la tête (de quelqu'un)
Значење на изразот во францускиот јазик	- persuader (quelqu'un de quelque chose) - influencer (quelqu'un)
Буквален превод на францускиот израз на македонски јазик	става (нешто) во главата (на некој)
Значење на изразот во македонскиот јазик	- уверува/убедува (некого во нешто) - наметнува мислење/ уверување (некому) - влијае врз мислењето (на некого)
Еквивалент во македонскиот јазик	- (на)полни глава (некому) - пробива глава (некому) - се качува на глава (некому)
Примери	1. <i>Qui diable te met donc ces idées dans la tête ? Tu ne sais pas ce que tu dis.</i> 1.а. Ама кој ѓавол ти става вакви идеи во главата? Не знаеш што зборуваш. 1.б. Ама кој ѓавол ти ја полни главата со вакви идеи? Не знаеш што зборуваш.

Пример 2.

Француски израз	mettre sa tête sous le couperet
Значење на изразот во францускиот јазик	agir imprudemment
Буквален превод на францускиот израз на македонски јазик	ја става главата под сатар/сечило

Значење на изразот во македонскиот јазик	- делува неразборито/ невнимателно/неразумно - се доведува во опасност
Еквивалент во македонскиот јазик	- ја става главата в торба - си игра со главата
Примери	<i>1. Le financement publicitaire : c'est comme mettre sa tête sous le couperet de la guillotine en espérant qu'il ne tombe pas ?</i> <i>1.а. Рекламно финансирање : тшоа е како да ја сџавиџе главата под сечилоџо на гилоџинаџа надевајќи се дека тшаа нема да џадне</i> <i>1.б. Рекламно финансирање : тшоа е како да ја сџавиџе главата в џорба</i>

Пример 3.

Француски израз	mettre la tête de quelqu'un à prix
Значење на изразот во францускиот јазик	- offrir une somme d'argent pour tuer ou capturer qqn - offrir une récompense pour la capture, la mort de qqn
Буквален превод на францускиот израз на македонски јазик	се става главата на некој на цена/проценка
Значење на изразот во македонскиот јазик	- распишува награда за нечија глава - нуди парична награда за убивање или затворање на некој
Еквивалент во македонскиот јазик	- проценува нечија глава

Примери	<i>1. Sa tête est mise au prix de 150 000 dollars.</i> <i>1.a. За неговајќа глава е распишана награда од 150 000 долари.</i> <i>1.б. Главата му е проценета на 150 000 долари.</i> <i>2. Je le sais, sa tête est mise à prix.</i> <i>2.a. Знам дека е распишана награда за неговајќа глава.</i>
---------	--

Пример 4.

Француски израз	mettre la tête à l'envers à quelqu'un
Значење на изразот во францускиот јазик	- faire perdre la tête - rendre comme fou - être tout à fait étranger au bon sens/ à la raison.
Буквален превод на францускиот израз на македонски јазик	- ја става некому главата наопаку - завртува глава некому
Значење на изразот во македонскиот јазик	полудува/ залудува некого
Еквивалент во македонскиот јазик	- му го завртува умот некому - му го сврте паметот
Примери	<i>1. Découvrez les photographies qui vont vous mettre la tête à l'envers.</i> <i>1.a. Откријте ги фотографите кои ќе ви го завртам умот.</i>

Пример 5.

Француски израз	mettre sa tête à couper
Значење на изразот во францускиот јазик	affirmer quelque chose de façon très sûre
Буквален превод на францускиот израз на македонски јазик	ја става главата за сечење
Значење на изразот во македонскиот јазик	тврди со сигурност/ решително
Еквивалент во македонскиот јазик	- глава дава (дека е така) - глава сече (дека е така) - гарантира со глава/ со живот
Примери	1. <i>Cette nuit, j'ai vu passer une soucoupe volante, j'en mettrais ma tête à couper.</i> 1.a. Глава давам дека <i>ѿаа</i> вечер видов како <i>ѿомина</i> лешечка чинија. 1.б. Гарантирам со глава/ со живоѿ дека <i>ѿаа</i> вечер видов [...]. 1.в. Со сигурносиѿ ѿврдам дека <i>ѿаа</i> вечер видов [...].

Пример 6.

Француски израз	ne plus savoir où mettre la tête
Значење на изразот во францускиот јазик	être débordé, avoir trop de travail
Буквален превод на францускиот израз на македонски јазик	не знае веќе каде да ја стави главата

Значење на изразот во македонскиот јазик	- има премногу работа - е презафатен
Еквивалент во македонскиот јазик	- не знае каде му е главата - не знае каде да се заврти
Примери	<i>1. Il y a tellement de dossiers qu'on ne sait plus où mettre la tête.</i> <i>1.a. Има толку многу досиеја што не знаат каде им е главата.</i>

Пример 7.

Француски израз	se mettre en tête
Значење на изразот во францускиот јазик	se placer à l'avant
Буквален превод на францускиот израз на македонски јазик	се става на глава
Значење на изразот во македонскиот јазик	- седнува напред - се наоѓа на почеток/на (нај)истакнато место/на чело
Еквивалент во македонскиот јазик	- е на чело (на) - седи на чело (на)
Примери	<i>1. Il se met en tête dans l'avion.</i> <i>1.a. Тој седнува најпред во авионот.</i>

Пример 8.

Француски израз	se mettre en tête que/de
Значење на изразот во францускиот јазик	- avoir décidé (que) (péjoratif) - se persuader (que)
Буквален превод на францускиот израз на македонски јазик	си става во глава (да/дека)
Значење на изразот во македонскиот јазик	- убеден е (дека) - си умислува (дека) - реши/одлучи - настојува - запнува (за нешто)
Еквивалент во македонскиот јазик	- си увртел во глава - има фикс-идеја - решава
Примери	1. <i>Il s'est mis en tête qu'on parle dans son dos.</i> 1.a. Си увртел во глава дека му зборуваат зад грб/го озборуваат. 2. <i>Ma fille s'est mis en tête de sauter en parachute.</i> 2.a. Керка ми решила/увртела во глава / зайнала да скокне со ѝагобран.

Пример 9.

Француски израз	se mettre en/dans la tête
Значење на изразот во францускиот јазик	- se persuader (de qqch) - comprendre - se rendre compte

Буквален превод на францускиот израз на македонски јазик	си става во главата
Значење на изразот во македонскиот јазик	разбира, сфаќа
Еквивалент во македонскиот јазик	- става во глава - влегува в глава
Примери	<i>1. Je n'ai pas de sentiments, Walter, vous feriez bien de vous mettre ça en tête.</i> <i>1.a. Јас сум бесчувствителен, Валиер, љубовно би било ова да ви влезе в глава / ова да го разбере.</i>

Пример 10.

Француски израз	se mettre martel en tête
Значење на изразот во францускиот јазик	- se faire du souci, se laisser obséder par une inquiétude, s'inquiéter - s'alarmer, de façon justifiée ou non, concernant le bien-être ou la sécurité d'une personne
Буквален превод на францускиот израз на македонски јазик	си става чекан во глава
Значење на изразот во македонскиот јазик	- се грижи - е обземен од грижа (за некогo/ нешто)
Еквивалент во македонскиот јазик	- си ја чука главата - му се запалила главата - му виси над глава - му чури главата - не знае каде му е главата - му пука главата - му прска главата

Примери	1. <i>Il ne se mettait point martel en tête : pourquoi se fatiguer à prévoir ?</i> 1.а. Тој воопшто не си ја чукаше главата околу што: зошто да се заморува со предвидувања? 1.б. Тој воопшто не се грижеше: зошто да се заморува со предвидувања? 2. <i>Pourquoi se mettre martel en tête ?</i> 2.а. Зошто да си ја чука главата?
---------	--

Заклучни согледувања

Врз основа на погоре наведените примери, би можеле да заклучиме дека, во фразеолошките изрази кои ги содржат лексемите *mettre* и *tête*, не се забележува целосна еквивалентност меѓу двата јазика. Во речиси сите наведени примери станува збор за делумна еквивалентност, односно се забележуваат лексички, морфолошки и синтаксички разлики. Кај ваков тип на еквивалентност преведувањето на фразеолошките изрази не претставува ненадминлива тешкотија, но сепак бара особено внимание при преведувањето.

Во овој контекст, би сакале да нагласиме колку е значајна истрајноста и совесноста на преведувачот кога се среќава со фразеолошки изрази. Пред него се наоѓа многу одговорна задача која наложува темелно консултирање на сите соодветни влезни единици во толковните, еднојазични, и во двојазичните речници со цел да се дојде до точното значење на еден фразеолошки израз. За жал, бројни се примерите, особено во преводите на литературни дела, кои потврдуваат дека постојат преведувачи кои не го препознале фразеолошкиот израз или, пак, не се потрудиле да пронајдат соодветен преводен еквивалент.

Евидентно е дека при преведувањето на фразеолошките изрази особено значење има контекстот, кој во суштина му ја дава вистинската нијанса на значењето на изразот. Умешноста на еден преведувач се забележува токму во способноста да ја пронајде соодветната нијанса во значењето, а која би требало да биде во согласност и со дадениот јазичен регистар и со контекстот.

Сметаме дека контрастивните проучувања меѓу францускиот и македонскиот јазик во доменот на фразеологијата би требало да се поттикнуваат со цел да се создаваат бази на податоци што би биле од

непроценливо значење и за преведувачите и сите оние кои го учат францускиот јазик.

Библиографија/Сајтографија

- Велјановска, К. (2006). *Фразеолошкиите изрази во македонскиот јазик со осврт на соматската фразеологија*. Куманово: Македонска ризница.
- Конески, К. (уред.). (2003–2014). *Толковен речник на македонскиот јазик*. I–VI. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Мургоски, З. (2011). *Толковен речник на современиот македонски јазик*. Второ проширено и преработено издание. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Никодиновска, Р. (2009). *Дидактика и евалуација на преведувањето од италијански јазик на македонски и обратно*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.

- Bárdosi, V. (1999). Entre fil d'Ariane et tonneau des Danaïdes, *Revue d'Études Françaises* 4. Université de Montréal, 23-33.
- Duneton, C. (1990). *Le Bouquet des expressions imagées. Encyclopédie thématique des locutions figurées de la langue française*. Paris : Editions du Seuil.
- Galisson, R. (1984). *Dictionnaire de compréhension et de production des expressions imagées*. Paris : Clé International.
- Kovačević, B. (2006). *Hrvatska somatska frazeologija*. Doktorska disertacija. Zagreb : Filozofski fakultet.
- Nikodinovski, Z. (2010). Ressources électroniques pour la phraséologie française. *Godišen zbornik*, 36. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“, 263-284.

<http://www.cnrtl.fr>
<http://www.larousse.fr>
<http://dictionnaire.reverso.net/francais-definition>
<http://www.expressio.fr>
<http://www.linguee.fr>
<http://www.makedonski.info>

* Текстот е објавен под наслов „Преведувањето на фразеолошки изрази со глаголот METTRE од француски на македонски јазик“, зборник од Меѓународната научна конференција „Зборот збор отвора“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје 2016, 113-123.

НЕПРЕВОДЛИВОТО ВО ПРЕВОДОТ: ФРАЗЕОЛОШКИ ИЗРАЗИ ВО НАСЛОВИ ОД ФРАНЦУСКИОТ ПЕЧАТ

Фразеолошките изрази претставуваат едно од најкарактеристичните изразни средства на еден јазик. Се пренесуваат од генерација на генерација и се карактеризираат со сликовитост и експресивност. Таквите карактеристики ги прават интересни не само за теориски проучувања од јазичен аспект туку и за проучувања поврзани со културолошкиот аспект. Истражувањата укажуваат дека фразеолошките изрази се употребуваат често и во говорните и во пишаните форми на секој јазик. Овие изрази претставуваат проблем и кога се учи еден јазик и кога се преведува или толкува од и кон странски јазик. Затоа, усвојувањето на еден странски јазик не може да биде целосно доколку не се совлада и неговата фразеологија. И наставниците по странски јазици се единствени во мислењето дека фразеолошките изрази треба да претставуваат дел од содржините во наставата по странски јазици, особено на напредно ниво. Токму од таа причина употребата на фразеолошките изрази, или, како што во францускиот јазик често се именуваат „скаменети изрази“, не би требало да се третира како маргинален феномен во јазичните истражувања.

Се смета дека „скаменувањето“ како поим и како појава е мошне широко распространето во сите јазици. Оваа појава најмногу доаѓа до израз на лексичко ниво, но не се врзува исклучиво за него. „Скаменувањето“ се поврзува со голема термилошка разновидност која произлегува од теоретскиот пристап кон овој феномен. На пример, најчесто употребувани термини во францускиот јазик се следниве: израз (*locution*), скаменет израз (*expression figée*), скаменета фраза (*phrase figée*), фигуративен израз (*expression figurée*), готов израз (*expression toute faite*), идиом или идиоматски израз (*expression idiomatique*), стереотипен израз (*expression stéréotypée*), фразема (*phrasème*), фразеолошки израз (*expression phraséologique*), поговорка (*dicton*), стилско клише (*cliché stylistique*), колокација (*collocation*), итн. Во македонскиот јазик се употребуваат термините: *иосѝојан* (неслободен, скаменети) зборовен

состав, гоџов исказ, израз, фразеолошки израз, фразеологизам, фразема, идиом, идиоматски израз.

Истражувањата во оваа област се многубројни, а голем е и бројот на фразеолошки изрази кои се појавуваат во секој јазик. Според францускиот лингвист Г. Грос (Gross, 1997), на пример, во францускиот јазик постојат околу 200 000 сложени именки, околу 15 000 придавки и барем 30 000 глаголи кои се дел од т.н. „скаменети форми“, односно тој наведува бројка од околу 40 000 скаменети изрази во францускиот јазик, а овој податок е спротивен на традиционалната концепција која фразеолошките изрази ги смета за исклучоци. Според Ваге (Vague, 2009), истражувањата во оваа област укажуваат на постоење на два различни пристапи, односно „јазичен“ пристап и „културен“ пристап. *Јазичниот* го разгледува скаменувањето на синтаксички, дистрибутивен и семантички план, а за оваа проблематика пишуваат Гугенајм, М. Грос, Данло, Лабел, Г. Грос, Гаатон, Дибоса и други. *Културниот* *јазичен*, за кој пишува Мејри (Mejri, 2008), ја разгледува оваа појава според она што е карактеристично за една заедница или, пошироко, од универзален аспект, при што скаменувањето има свои специфики во секој јазик поединечно.

И повеќемина македонски лингвисти, меѓу кои би ги споменале Стаматовски, Корубин, Паноска, Никодиновски, Велјановска, Велковска, Никодиновска, Димитровски и други, се интересираат за оваа појава. Според Вељановска, меѓу лингвистите не постои единствено мислење околу терминологијата и дефинирањето на поимите, но сите се согласуваат дека *„фразеолошките изрази се неслободни зборовни состави кои не се создаваат во говорниот процес, туку се репродуцираат во гоџова форма која се зацврстува со долготрајна употреба“* (Вељановска, 2006, 21). Вељановска смета дека фраземите во македонскиот јазик може да се поделат главно во три групи, и тоа:

1. Идиоми – фразеолошки изрази во кои има голем степен на десемантизација на составните компоненти, така што значењето на целиот израз не е соодветно на значењето на неговите компоненти (*црна овца*, со именска функција);

2. Компонентни фраземи – изрази во кои една од компонентите е носител на фразеолошкото значење, додека другата го чува своето

лексичко значење (*жив ненасѝан*, со прилошка употреба, со значење *недоволно насѝан*);

3. Пословици и поговорки, поздрави, благослови, клетви и авторски цитати.

И во голем број фразеолошки речници пословиците се третираат како фразеолошки изрази. Сепак, сметаме дека пословиците и изреките се посебни паремиски единици и покрај бројните заеднички карактеристики со фразеолошките изрази. Поточно, во некои случаи тешко може да се прецизира дали станува збор за пословица, изрека или фразема односно фразеолошки израз. Во овој контекст, ја наведуваме дефиницијата на Р. Никодиновска, според која: „*Фраземаѝа ѝреѝсѝавува меморизирана единица во која една лексема го реализира своето значење заедно со друга(и) лексема(и) ѝри иѝто сѝе заедно реализираат ѝдинсѝвено синѝеѝичко значење кое има одредена синѝаксичка функција во рамките на еден говорен акт*.“ (Никодиновска: 2009).

Цитираната дефиниција упатува на четири карактеристики кои се битни за определување на поимот *фразема*:

1. *меморизираност* – фраземата се разликува од слободните комбинации на лексеми

2. *формална сѝрукѝура* – фраземата мора да се состои од најмалку два збора (овој критериум ги елиминира единиците составени од еден збор кој претставува сложенка)

3. *семантичка сѝрукѝура* – не се третираат како фраземи комбинации на зборови во кои едниот збор претставува дополнително на другиот збор (немаат единствено синтетичко значење)

4. *синѝаксичка функција* – не се третираат како фраземи единици што немаат синтаксичка функција како елементи на реченицата (и според тоа припаѓаат на паремиското рамниште на јазикот)

Грос (Gross, 1996) наведува неколку критериуми според кои би можело да се определи дали се работи за „скаменет израз“. Тие критериуми се земаат како појдовна основа кај голем број лингвисти кои пишуваат за фразеологизмите. Станува збор за:

1. Полилексикалност

Прв неопходен услов за да може да се зборува за „скаменување“. Секвенците мора да бидат составени од повеќе зборови, а секој од нив може да функционира и како посебен збор (*Les murs ont des oreilles/ Сиговиџе имаат уши*).

2. Семантичка „замагленост“ односно нејасноста

Значењето на скаменетите изрази не може да се добие преку одделното значење на секој од зборовите што го сочинуваат. На пример, транспарентното значење на реченицата *Les carottes sont cuites*, би било следново: *Морковиџе се сварени*, но може да има и нетранспарентно односно фигуративно значење (*Се е гоџово, ниџиџо не може да се менува*) при што составните делови на еквивалентот воопшто го немаат истото значење.

Но некои реченици се директно нетранспарентни доколку не се познава фигуративното значење на секвенцата. На пример, реченицата *La moutarde lui monte au nez*, буквално преведена би значела *Сенфои му се качува в нос*, но фигуративното значење на оваа секвенца е *Тој се луџи*. Понекогаш, и нетранспарентните значења може да бидат веднаш препознатливи затоа што скаменетиот израз од едниот јазик има свој еквивалент во другиот јазик: *Les murs ont des oreilles* на македонски може да се преведе како *И сиговиџе имаат уши*, односно *Некој може да не слушне*.

3. Неможност за трансформирање на изразот

Скаменетиот израз не може да биде трансформиран од синтаксички аспект односно не се можни трансформации од типот: актив/ пасив, додавање на заменски форми, ставање во апозиција, употреба на галицизми, релативна/ односна конструкција, што значи дека не е можно да се отстранат елементи, да се преместат на друго место во реченицата, и сл.

4. Неактуелизирање на елементите

На пример, реченицата *Ce candidat a pris une veste* значи: *Ce candidat a été battu aux élections*, што на македонски значи: *Овој кандидат*

претпријат *пораз* на избориш. Во француската реченица *Ce candidat a pris **une** veste*, детерминантот **une** не може да биде заменет со друг детерминант, како на пример *sa, cette, ta*.

5. Блокирање на синонимниите параигми

Не е можно да се замени еден елемент со некој синоним. На пример, **Les cloisons ont des oreilles* или **Les murs possèdent des oreilles*.

6. Неможност за внесување нови елементи

Нови или дополнителни елементи (придавка, релативна реченица, вметната реченица, прилог за интензитет) не може да се вметнат во еден скаменет израз. На пример, **Les murs ont des oreilles sales* или **Les murs, qui ont été construits l'année dernière, ont des oreilles*.

Нашиот интерес во овој труд е насочен кон фразеолошките изрази во францускиот јазик, поточно кон насловите во францускиот дневен и периодичен печат за кои сметаме дека заслужуваат внимание поради фактот дека токму тие го привлекуваат вниманието на читателот кога го разгледува весникот, во печатена или во електронска форма, што сè почесто се среќава во практиката. Честото присуство на фразеолошките изрази во насловите, особено на оние изрази чие значење не е доволно транспарентно на прв поглед, може да претставува проблем и за читатели кои солидно го познаваат јазикот. Во истражувањето користиме корпус примери извлечени од француски весници (дневен и периодичен печат) во печатена и во електронска верзија. При споредбата на фразеолошките изрази во двата јазика може да се забележи *целосна еквивалентност*, *делумна еквивалентност* или *нулова еквивалентност*, односно еквивалент воопшто да не постои.

Фразеолошките изрази, анализирани од аспект на формална структура и од аспект на значењето, се претставени во табели. Табелата започнува со пример кој содржи фразеолошки израз; за секој израз е понуден буквален превод, потоа значење на изразот во францускиот јазик (ФЈ); еквивалентен фразеолошки израз и значење на македонскиот јазик (МТ); на крајот е понуден наш превод на дадениот пример.

1. Целосна еквивалентност:

Пример 1	<u>Douche froide</u> pour l'économie américaine : les créations d'emplois au plus bas depuis six ans
Израз	<i>douche froide</i>
Буквален превод	студен туш
Значење на изразот во ФЈ	déception perte des illusions
Израз во МЈ	<i>сџуден џуш</i>
Значење на изразот во МЈ	разочарување отрезнување нагло губење на воодушевувањето
Превод на примерот на МЈ	<i>Сџуден џуш за американската економија: отворањето работни места на најниско ниво во последните шест години</i>

Пример 2	<u>Réforme territoriale</u> : le gouvernement <u>a perdu sa boussole</u>
Израз	<i>perdre la boussole</i>
Буквален превод	губи компас
Значење на изразот во ФЈ	être désorienté être troublé être affolé
Израз во МЈ	<i>губи компас нема компас</i>
Значење на изразот во МЈ	е дезориентиран е изгубен
Превод на примерот на МЈ	<i>Територијална реформа : власта го изгуби компасот</i>

Во примерот број 1, се забележува целосна семантичка еквивалентност во именската синтагма. И од морфосинтаксички аспект има целосна еквивалентност, со тоа што се забележува присуство на две зборовни класи (именка и придавка), но збороредот е различен во двата јазика.

Во примерот број 2, се забележува целосна семантичка и морфосинтаксичка еквивалентност во глаголки израз составен од глагол и именка определена со детерминант.

Примерот број 3 претставува целосен еквивалент од сите аспекти.

Пример 3	La campagne des écologistes <u>en panne</u>
Израз	<i>être/ tomber en panne</i>
Буквален превод	е во прекин
Значење на изразот во ФЈ	arrêté dans une activité/ un fonctionnement interrompu faute de moyens
Израз во МЈ	<i>е во заспијој/ дефект</i>
Значење на изразот во МЈ	<i>не работи заспиува</i>
Превод на примерот на МЈ	<i>Кампањата на еколозите <u>во заспијој</u></i>

2. Делумна еквивалентност:

Пример 4	En Allemagne, l'immigration <u>au cœur</u> <u>des débats</u> "Brexit" : la bataille des chiffres <u>au</u> <u>cœur de la campagne</u> Inondations : les Voies navigables de France <u>au cœur de la crise</u>
Израз	<i>au cœur de</i>
Буквален превод	во срцето на
Значење на изразот во ФЈ	en plein milieu
Израз во МЈ	<i>во центарот на</i>
Значење на изразот во МЈ	во средиштето на вниманието/ среде

Превод на примерот на МЈ	Во Германија, имиграцијата во <u>ценитарој</u> на <u>дебатиите</u> “Брегзии”: бијката со бројките во <u>ценитарој</u> на <u>кампањата</u> Појлави: Пловниите <u>јајциите</u> на Франција во <u>ценитарој</u> на <u>кризата</u>
--------------------------	--

Во примерот број 4, се констатира постоење на делумна еквивалентност. Францускиот израз *au cœur de* се преведува на македонски со изразот **во ценитарој на**. Формалната структура е идентична во двата јазика (предлог + именка + предлог), но станува збор за различни именки (*cœur*/ срце - *ценитар*/ centre).

Пример 5	Le dialogue social à la française de Hollande <u>a explosé en vol</u>
Израз	<i>exploser en vol</i>
Буквален превод	експлодира во лет
Значење на изразот во ФЈ	subir un échec flagrant et retentissant
Израз во МЈ	<i>се распрснува како меур од сајуница</i>
Значење на изразот во МЈ	<i>доживува неуспех пројекта</i>
Превод на примерот на МЈ	Социјалниот дијалог на француски начин на Оланд <u>доживеа неуспех</u> Социјалниот дијалог на француски начин на Оланд <u>пројектна</u> Социјалниот дијалог на француски начин на Оланд <u>се распрсна како меур од сајуница</u>

Францускиот израз *exploser en vol*, во примерот број 5, се преведува на македонски со изразот **се распрснува како меур од сајуница** кој претставува негов семантички еквивалент, но постојат и други решенија кои не претставуваат фразеолошки изрази, како што е погоре наведено. Од морфосинтаксички аспект, францускиот фразеолошки израз содржи глаголска и именска синтагма во функција на прилошка определба, како и македонскиот, но не постои лексичка еквивалентност во изразите.

Пример 6	Georges Pernoud <u>a toujours le vent en poupe</u>
Израз	<i>avoir le vent en poupe</i>
Буквален превод	има ветер во крмата
Значење на изразот во ФЈ	être favorisé par les circonstances être poussé vers le succès réussir
Израз во МЈ	<i>има ветер во едрата е роден под срекна звезда сè му оди од рака го следи среката</i>
Значење на изразот во МЈ	<i>има среќа</i>
Превод на примерот на МЈ	<i>Среќата секогаш го следи Жорж Перну Жорж Перну е роден под срекна звезда</i>

Во однос на пример број 6, може да се забележи дека во македонскиот јазик има повеќе фразеолошки изрази коишто се соодветен еквивалент, целосен или делумен, на францускиот израз *avoir le vent en poupe*, при што изборот зависи пред сè од дадениот контекст. Изразот *има ветер во едрата* е најблизок според степенот на еквиваленција, со единствена разлика во употребената лексема *poupe* / *крма* наспроти *edro* / *voile*. Еквивалентност постои и од морфосинтаксички аспект, што не е случај со останатите наведени фразеолошки изрази кои покажуваат еквивалентност само на семантичко поле.

3. Нулова еквивалентност

Пример 7	Valls, <u>droit dans ses bottes</u> face au front social
Израз	<i>(se tenir/ être) droit dans ses bottes</i>
Буквален превод	стои исправен во своите чизми
Значење на изразот во ФЈ	garder une attitude ferme et déterminée, sans se plier être/ rester ferme/ résolu face aux difficultés

Израз во МЈ	не е пронајден
Значење на изразот во МЈ	<i>е нејоколеблив е нејојусџлив е решиџелен е џврсиџ е кайеџоричен</i>
Превод на примерот на МЈ	<i>Валс, <u>нејоколеблив</u> џрег социјалаџиџа</i>

Пример 8	Sarkozy, Mélenchon, les médias, ... Le Pen attaque <u>tous azimuts</u>
Израз	<i>(dans tous les azimuts) tous azimuts</i>
Буквален превод	сите азимути
Значење на изразот во ФЈ	dans toutes les directions, de tous les côtés, par tous les moyens
Израз во МЈ	не е пронајден
Значење на изразот во МЈ	напаѓа од сите страни
Превод на примерот на МЈ	<i>Саркози, Меланион, медиуми, ... Ле Пен напаѓа <u>од сите страни</u></i>

Пример 9	Euro 2016 : Panini <u>met Benzema sur la touche</u>
Израз	être mis sur la touche
Буквален превод	да се биде ставен на копче
Значење на изразот во ФЈ	être tenu à l'écart d'une activité, d'une entreprise, d'un match être mis (rester) à l'écart
Израз во МЈ	не е пронајден
Значење на изразот во МЈ	тргнат настрана отстранет од некоја активност
Превод на примерот на МЈ	<i>Еуро 2016: Панини <u>џо оџсиџрани</u> Бензема од иџра</i>

Во примерите под број 7, 8 и 9 не се пронајдени соодветни фразеолошки израз во македонскиот јазик. Како преводни еквиваленти во табелите се понудени повеќе решенија. При преведувањето на овие изрази преведувачот мора да го земе предвид толкувањето понудено во речниците бидејќи фраземот не носи никаква асоцијација врзана за неговото значење.

Заклучни согледувања

Врз основа на примерите презентирани во овој труд, но и врз основа на бројни примери од анализираниот корпус, би можеле да заклучиме дека, кога се зборува за еквивалентоста меѓу фразеолошките изрази во францускиот и во македонскиот јазик, се забележува дека и двата јазика избобилуваат со фразеолошки изразни средства. Во францускиот јазик може да се забележи дека фразеолошките изрази се многу често присутни во насловите во печатот. Ова е уште еден аргумент во прилог на неопходноста за постојани компаративни проучувања на фразеолошките изрази во францускиот и во македонскиот јазик.

Кога станува збор за преведувањето или толкувањето на фразеолошките изрази, неопходно е пред сè да се препознае и добро да се истражи значењето на изразот во добри еднојазични и двојазични речници, да се провери во различни извори на информации и да се разбере значењето на фразеолошкиот израз, а не да се преведува или толкува „збор по збор“. Последново би можело да се примени единствено во ретки ситуации кога се толкува, кога толкувачот воопшто не го разбира значењето на фразеолошкиот израз, а контекстот наложува тој да биде преведен. Мошне значаен елемент е и културниот трансфер на фразеолошките изрази без чие добро познавање не е можно да се обезбеди соодветен превод.

Во македонски јазичен контекст, постои потреба од изработка на добри фразеолошки речници, паралелни корпуси на македонскиот и други странски јазици.

Библиографија

Велјановска, К. (2006). *Фразеолошкиите изрази во македонскиот јазик: со осврт на соматската фразеологија*. Куманово: Македонска ризница.

- Конески, К. (уред.). (2003–2014). *Толковен речник на македонскиот јазик*. I–VI. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Мургоски, З. (2011). *Толковен речник на современиот македонски јазик*. Второ проширено и преработено издание. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Никодиновска, Р. (2009). *Дидактика и евалуација на преведувањето од италијански јазик на македонски и обратно*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.

- Bárdosi, V. (1999). Entre fil d'Ariane et tonneau des Danaïdes, *Revue d'Études Françaises* 4 : Université de Montréal, 23-33.
- Duneton, C. (1990). *Le Bouquet des expressions imagées. Encyclopédie thématique des locutions figurées de la langue française*. Paris : Editions du Seuil.
- Galisson, R. (1984). *Dictionnaire de compréhension et de production des expressions imagées*. Paris : Clé International.
- Gross, G. (1996). *Les expressions figées en français*. Paris : Ophrys.
- Gross, G. (1997). Du bon usage de la notion de locution. *La locution entre langue et usages*. M. Martins-Baltar (éd.) Fontenay/ Saint-Cloud : ENS éditions, 201-225.
- Kovačević, B. (2006). *Hrvatska somatska frazeologija*. Doktorska disertacija. Zagreb : Filozofski fakultet.
- Lédée, C. (2011). *L'interprétation des expressions figées du français vers la Langue des Signes Française. Le cas des expressions figées françaises relatives au corps humain*. Thèse de Master 2. Lille 3 : Université Charles de Gaulle.
- Mejri, S. (2008). Figement et traduction : problématique générale. *Meta : journal des traducteurs / Meta : Translators' Journal*, 53 (2): 244-252.
- Nikodinovski, Z. (2010). Ressources électroniques pour la phraséologie française. *Godišen zbornik*, 36. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“, 263-284.
- Rey, A., Chantreau, S. (1993). *Le Robert, Dictionnaire des expressions et locutions*, Paris.
- Schapira, C. (1999). *Les stéréotypes en français : proverbes et autres formules*. Paris : Ophrys.
- Svensson, M. H. (2004). *Critères de figement. L'identification des expressions figées en français contemporain*, Institutionen för moderna språk, Umeå universitet.
- Vaguer, C. (2009). Être aux anges, sortir de ses gonds... Comment les langues traduisent-elles des états émotionnels ? *Växjö*, Suède.
- Vaguer, C. (2011). « Expressions figées et traduction. Langue, culture, traduction automatique, apprentissage, lexique », in *Le figement linguistique : la parole entravée*, Jean-Claude Anscombe&Salah Mejri (Ed.), 391-411.

<http://www.cnrtl.fr>
<http://www.larousse.fr>
<http://dictionnaire.reverso.net/francais-definition>

<http://www.expressio.fr>

<http://www.linguee.fr>

<http://www.makedonski.info>

* Текстот е објавен под наслов „Непреводливото во преводот : фразеолошки изрази во наслови од францускиот печат“, XLIII меѓународна научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура. Охрид, 25-26 јуни 2016. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2017, 85-97.

ЗА НЕКОИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СО ОНОМАСТИЧКА КОМПОНЕНТА ВО ФРАНЦУСКИОТ, ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО СРПСКИОТ ЈАЗИК

Истражувањата во доменот на фразеологијата, особено оние од споредбен вид, во последните децении особено го привлекуваат вниманието на лингвистите. И во македонски контекст, во последнава деценија, може да се забележи зголемен интерес за оваа проблематика, особено во доменот на споредбените проучувања на фразеолошките изрази во македонскиот и во другите странски јазици. Со оваа проблематика се занимаваат голем број автори (Грос, Галисон, Динетон, Гонзалес-Ре, Клет, Драшковић, Оташевић и др.), а во македонски контекст: Велковска, Димитровски, Ширилов, Вељановска, Никодиновски, Никодиновска, Хаци-Лега Христоска и др.), а во последниов период и нашиот интерес е насочен кон контрастивни проучувања од овој домен (Трајкова 2012, Велевска, Трајкова 2016, 2017). Предмет на истражување во овој труд се фразеолошките изрази кои во својот состав содржат онимиска компонента. Онимиските фразеолошки изрази претставуваат посебен вид фразеолошки единици кои во својот состав содржат лично име, етноним, алетноним, топоним или друг ономастичен елемент.

Нашата цел е да дадеме преглед на онимиските фразеолошки изрази во францускиот јазик и нивните еквивалентни во македонскиот и во српскиот јазик. Францускиот ќе биде појдовен јазик во нашето истражување. Корпусот е составен од онимиски фразеолошки изрази ексцерпирани од еднојазични и двојазични речници, фразеолошки речници и различни електронски извори и содржи 210 единици, од кои, во овој труд, ќе биде разгледан само еден дел. Во предвид се земени антропоними, псевдоантропоними, етноними, топоними, псевдотопоними, хрематоними и ктетици.

1. Фразеолошки изрази со целосна еквиваленција

Анализата на корпусот укажува на тоа дека постои голем број интернационални фраземи, најчесто од античко и библиско потекло. Станува

збор за фраземи што се јавуваат во повеќе јазици, многу се слични и лесно препознатливи. Во овој случај може да се зборува за целосна еквиваленција во трите јазици, и на морфосинтаксички и на лексичко-семантички план. Како што може да се забележи од примерите подолу, структурата на изразите во францускиот јазик е следнава: *ојределен член + именка + конструкција со предлог de + лична именка со придавска вредност*. Во македонскиот и во српскиот јазик се забележува следнава структура: *присвојна придавка изведена од лично име + именка*.

француски	македонски	српски	значење
<i>Le talon d'Achille</i>	<i>Ахилова ѓеѓа</i>	<i>Ахилова ѓеѓа</i>	Слаба точка/страна на некој
<i>L'épée de Damoclès</i>	<i>Дамоклов меч</i>	<i>Дамоклов мач</i>	Се наоѓа во голема опасност
<i>Le supplice de Tantale</i>	<i>Танѓалови маки</i>	<i>Танѓалове муке</i>	Тешки страдања
<i>La tour de Babel</i>	<i>Вавилонска кула</i>	<i>Вавилонска кула</i>	Голема мешаница. Бркотница, безредие, општо недоразбирање
<i>La caverne d'Ali Baba</i>	<i>Алибабина ѓеѓѓера</i>	<i>Алибабина ѓеѓина</i>	Место на кое има многу богатство, многу скапоцени работи Место на кое не се знае што може да се најде
<i>L'oncle d'Amérique</i>	<i>Вујко од Америка</i>	<i>Ујак из Америке</i>	Има некој многу богат во семејството од кого се надева на помош
<i>Le fil d'Ariane</i>	<i>Нишкаѓа на Аријаѓна</i> <i>Црвена нишка</i>	<i>Аријаѓнина ниѓ</i> <i>Црвена ниѓ</i>	Основна мисла, основна идеја, нишка водилка
<i>L'âne de Buridan</i>	<i>Буриѓаново магаре</i>	<i>Буриѓанов магараѓ</i>	Неодлучен човек

<i>David contre Goliath</i>	<i>Давид ѿроѿив Голијатѿ</i>	<i>Давид ѿроѿив Голијатѿ</i>	Нерамноправна борба
<i>La victoire à la Pyrrhus</i>	<i>Пирова ѿбегда</i>	<i>Пирова ѿбегда</i>	Победа по многу висока цена за победникот

2. Фразеолошки изрази со делумна еквиваленција

2.1. Во поголем број случаи констатиравме делумна еквиваленција. Најчесто станува збор за семантичката еквивалентност, но различна лексичка и/или морфосинтаксичка структура. Фразеолошките изрази се идентични од семантички и морфосинтаксички аспект во трите јазици, лексемата е лично име идентично во македонскиот и во српскиот јазик, но поинакво од она во францускиот, како во подолу наведениот пример:

француски	македонски	српски	значење
<i>Riche comme Crésus</i>	<i>Богаѿ како Рокфелер</i>	<i>Богаѿ као Рокфелер</i>	Многу богат

Значи, во посочениот пример, од семантички аспект може да се констатира еквиваленција. Од синтаксичка гледна точка, во сите три јазици, се појавуваат споредбени структури кои, формално, содржат исти класи на зборови (*ѿридавка* + *ѿредлог* + (*член*) + *лично име, односно еѿноним*).

2.2. Меѓутоа, освен примери со синтаксичка еквиваленција, и во македонскиот и во српскиот јазик се среќаваат и делумни еквиваленти кои имаат иста семантичка вредност, но не содржат онимиска компонента односно содржат општа именка наместо лично име:

француски	македонски	српски	значење
<i>Être fier comme Artaban</i> <i>(Être fier comme un coq/ un paon)</i>	<i>Се дуе/ се ѿерчи како ѿаун</i> <i>Се дуе како жаба (ирон.)</i>	<i>Горд / кочоѿери се као ѿаун</i>	Се прави важен
<i>Être soûl (saoul) comme un Polonais</i>	<i>Пијан е како леѿва / ѿруѿ/ клен/ земја/ мајка</i> <i>Труѿ/ леѿва/ дрво/ мрѿов/ ѿреѿѿен / куѿѿук ѿијан (е)</i>	<i>Пијан је као смук/ свиѿа/ сѿѿока/ леѿва / земља/ мајка/ чеѿ</i> <i>Морѿѿус/ мр-ѿѿав/ ѿреѿѿен ѿијан</i>	Многу пијан
<i>Ça tombe comme à Gravelotte</i>	<i>Врне, исѿѿу-ра</i> <i>Исѿѿура</i>	<i>Лије као из кабла</i>	Многу силно врне дожд
<i>Faire /chercher une querelle d'Allemand</i>	<i>Бара закачка</i>	<i>Тражѿѿѿи кавгу (из чисѿѿа мира)</i>	(Се) задева, предизвикува некого со за-качки, задира, се закача Безразложна караница, кавга околу ситници
<i>Avoir l'œil américain</i>	<i>Оѿѿвори (че-ѿѿири) очи</i>	<i>Оѿѿвориѿѿи чеѿѿири ока</i>	Да се биде исклучително внимателен и претпазлив
<i>Être grand comme une tarte de Bray</i>	<i>Педа човек е Висок е меѿѿар и жилеѿѿ</i>	<i>Педа човек је Висок је меѿѿар и жилеѿѿ</i>	Многу е низок

<i>Être / Tomber dans les bras de Morphée</i>	<i>Сѝе како заклан / ѿоѿ / умрен</i>	<i>Сѿаваѿи к(а)о ѿоѿ / заклан / клада Уѿонуѿи у сан</i>	Спие многу цврсто, Заспива во длабок сон
---	--	--	---

Во некои еквиваленти со споредбена фразема, во македонскиот и во српскиот јазик, не се јавува предлогот *како/сотте* (за споредување), но лексичката еквивалентност е целосна, а структурата содржи *ѿридавка* или *именка* без онимиската компонента. Некои од овие фраземи, во францускиот јазик, содржат онимиски компоненти кои се препознатливи на прв поглед. Во последниов погоре наведен пример се појавува лично име (Морфеј, лик од грчката митологија, бог кој го менува обликот, син на Хипнос, богот на сонот и Никта, божица на ноќта). Во соодветните семантички еквиваленти во македонскиот и во српскиот јазик не се јавува лично име туку станува збор за споредбени конструкции со *придавка* или *именка*.

2.3. Во примерот наведен подолу среќаваме делумна семантичка еквиваленција поради фактот што во фразеолошкиот израз се јавува топоним што има локално значење (*Charenton*, во францускиот пример, *Бардовци* во македонскиот, *Доброѿа*, која се наоѓа во Црна Гора, близу до Котор и *Горна Тоѿоница* во Србија, во близина на Ниш, во српскиот). Овој вид фразеолошки изрази коишто содржат локализми може да бидат тешко препознатливи и не е лесно да се пронајде нивниот еквивалент во другиот јазик. Од синтаксички аспект, најчесто содржат (*придавка*) + глаголска синтагма со глагол *être/сум* + *ѿредлог* + *ѿоѿоним* (*реален или измислен*).

француски	македонски	српски	Значење
<i>Être bon pour Charenton</i>	<i>Е за (во) Бар- довци Зрел е за во Бардовци</i>	<i>Биѿи за у Доброѿу Биѿи за у Тоѿоницу</i>	Луд (фиг.)

2.4. Уште еден интересен пример кој би можел да доведе до неразбирлива ситуација, пред сè поради фактот дека, во македонскиот и во српскиот јазик, го среќаваме изразот *Тоа се шћански села за него. / То су за њега шћанска села*, со значење „непознати работи, нешто неразбирливо/ непознато или страно“. Во тој случај, еквивалент во францускиот јазик би бил *C'est du chinois/ C'est de l'hebreu*. Изразот *Faire (bâtir) des châteaux en Espagne* значи нешто сосема друго, како што е наведено во табелата. Од формален аспект, во трите јазици среќаваме глаголска синтагма дополнета со различни елементи.

француски	македонски	српски	значење
<i>Faire (bâtir) des châteaux en Espagne</i>	<i>Suga (гради) кули во воздух / ѝод облаци</i> <i>Си ѝрави Бајрам со умоѝ</i> <i>Живее (лебди) во облаци</i>	<i>Зидати / ѝравити куле у облацима</i>	Се занесува со големи, неостварливи планови, фантазира, мисли нереално

2.5. Онимските фразеолошки изрази што содржат локализми се прилично нетранспарентни и проблематични. Таков е примерот *Avoir un œil à Paris et l'autre à Pontoise*, што македонскиот читател тешко ќе го разбере. Сметаме дека како негов еквивалент можеме да го понудиме изразот што содржи топоним *Има очи Киѝка – Маѝка*, но можно е во некој друг дел од Македонија да постои поинакво решение што би било разбирливо во локален контекст.

француски	македонски	српски	Значење
<i>Avoir un œil à Paris et l'autre à Pontoise</i>	<i>Има очи Киѝка – Маѝка</i>	/	Има шашливи очи На кој очите му гледаат во насоки што се разминуваат

2.6. Одреден број изрази се резултат на игра на зборови базирана на сличност во изговорот, најчесто реален топоним, и друг збор што е носител на значењето на изразот. Како што може да се забележи во подолу наведените фразеолошки изрази, топонимите претставуваат псевдотопоними:

Aller à Argenton – *ѱрима ѱари, гобива ѱари*. Постои сличност при изговорот на именката *argent* (*ѱару*) и топонимот *Argenton* (општина во департманот Lot-et-Garonne).

Aller à Cachan - *оги да се сокрие*. Се работи за градот *Cachan*, а фонетската сличност со глаголот *se cacher* (*се крие*) била инспирација за самиот фразеолошки израз. Во зависност од контекстот, постојат други преводни решенија, на пример: *одам да ме нема, бегам*.

Aller à Niort – *одрекува, негира; лаже*. Изразот настанал поради фонетската сличност на топонимот *Niort* (град во Франција) и глаголот *nier* (*негира*).

Envoyer à Vatan – *ѱраќа некого бесѱпара*. Именката *Vatan* е изведена од императивната форма *Va-t-en!* (*Бегај од ѱука!*), но се совпаѓа и со името на град во Франција. Предлагаме и други преводни решенија, карактеристични за соодветен јазичен стил: *Магла! Ај гиѱла! Да ѱе нема! Ајде бриши! Бришка од ѱука! Марш од ѱука!*

Заклучок

Фразеологијата претставува домен каде што се среќаваат јазикот и културата и токму затоа предизвикува постојан интерес кај лингвистите кои се занимаваат со истражувања во оваа област. Во трудот се анализирани определен број француски онимиски фразеолошки изрази (антропоними, псевдоантропоними, етноними, топоними, псевдотопоними, хремотоними и ктетици) и дадени се нивните еквивалентни во македонскиот и во српскиот јазик. Родените говорители спонтано и релативно често се служат со фразеологизми. Токму затоа, и оние коишто изучуваат еден странски јазик би требало да ги познаваат, барем на ниво на разбирање, затоа што учењето на фразеолошките изрази во странскиот јазик го поттикнува откривањето на соодветни изрази и во мајчиниот

јазик, а тоа доведува до збогатување на јазичните и културолошките компетенции и во двата јазика.

Библиографија/Сајтографија

- Велевска М., Трајкова М. (2016). Преведувањето на фразеолошки изрази со глаголот METTRE од француски на македонски јазик. *Меѓународен научен собир „Зборот збор ојвор“*. Зборник на трудови, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 113-122.
- Велевска М., Трајкова М. (2017). Непреводливото во преводот: фразеолошки изрази во наслови од францускиот печат. *XLIII меѓународна научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура. Охрид, 25-26 јуни 2016*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 85-97.
- Велковска, С. (2008). *Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Велјановска, К. (2006). *Фразеолошкиите изрази во македонскиот јазик: со осврт на соматската фразеологија*. Куманово: Македонска ризница.
- Димитровски, Т., Ширилов, Т. (2003). *Фразеолошки речник на македонскиот јазик*. Том I, II и III. Скопје: Огледало.
- Милосављевић, Б. (2008). *Српско-француски речник идиома и изрека*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Мршевић-Радовић, Д. (2002). *Фразеологија и национална култура*. Београд: Друштво за српски јазик и книжевност Србије.
- Мургоски, З. (2011). *Толковен речник на современиот македонски јазик*. Второ проширено и преработено издание. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Никодиновска, Р. (2009). *Настава на италијанска фразеологија*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Толковен речник на македонскиот јазик* (2003–2014). Ред. Конески К., I–VI. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Трајкова, М. (2012). За некои фразеолошки изрази со броеви во францускиот јазик и нивни еквиваленти во македонскиот и во српскиот јазик. *Годишен зборник на Филолошкиот факултет „Б. Конески“*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Б. Конески“, бр. 38: 279-292.

- Bárdosi, V. (1999). Entre fil d'Ariane et tonneau des Danaïdes". *Revue d'Études Françaises* 4 : 23-33.
- Drasković, V. (1990). *Francusko-srpskohrvatski frazeološki rečnik*. Beograd : Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

- Duneton, C. (1990). *Le Bouquet des expressions imagées. Encyclopédie thématique des locutions figurées de la langue française*. Paris : Editions du Seuil.
- Galisson R. (1984). *Dictionnaire de compréhension et de production des expressions imagées*. Paris : CLE International.
- González-Rey, I. (2010). La phraséodidactique en action : les expressions figées comme objet d'enseignement. *La Clé des Langues*, Lyon : ENS. (<http://cle.ens-lyon.fr/espanol/la-phraseodidactique-en-action-les-expressionsfigees-comme-objet-d-enseignement-92012.kjsp>)
- Gross, G. (1982). Une classification des phrases figées du français. *Revue québécoise de linguistique*, vol. 11, n° 2: 151-185. (<http://www.erudit.org/revue/rql/1982/v11/n2/602492ar.html?vue=resume>)
- Gross, G. (1996). *Les expressions figées en français : noms composés et autres locutions*. Paris : Ophrys.
- Klett, E. (2009). Les délices de Capoue : comprendre des expressions idiomatiques avec un toponyme. *Études de linguistique appliquée*, 153 : 93-103
- Mejri, S. (2008). Figement et traduction : problématique générale. *Meta : journal des traducteurs / Meta : Translators' Journal*, vol. 53, (2): 244-252.
- Nikodinovski, Z. (2010). Ressources électroniques pour la phraséologie française. *Godišen zbornik*, 36: 263-284 Skopje : Filološki fakultet "Blaže Koneski".
- Rey, A., Chantreau, S. (1993). *Le Robert, Dictionnaire des expressions et locutions*, Paris.
- Vaguer, C. (2011). Expressions figées et traduction. Langue, culture, traduction automatique, apprentissage, lexicque. *Le figement linguistique : la parole entravée*, Jean-Claude Anscombe & Salah Mejri (Ed.) : 391-411.

* Текстот е објавен под наслов „За некои фразеологизми со ономастичка компонента во францускиот, во македонскиот и во српскиот јазик“, Имињата и фразеологијата, СЛОВОФРАЗ 2017, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 2018, 311-320.

**ПАРАЛЕЛЕН КОРПУС НА ОНИМИСКИ
ФРАНЦУСКИ – МАКЕДОНСКИ – СРПСКИ
ФРАЗЕОЛОШКИ ИЗРАЗИ**

* И-израз; З -значење; П-пример

*	француски	македонски	српски
И	Talon d'Achille	Ахилова пета	Ахилова пета
З	Le point faible, sensible, vulnérable	Слаба точка, слаба страна	Слаба тачка Слабо, рањиво место
П	<i>L'injustice fiscale est le vrai talon d'Achille de ce gouvernement.</i>	<i>Ахиловата ѝ пета на американската армија (наслов)</i>	<i>Ахилова ѝ пета хороскојских знакова. Где сѐе најтешки?</i>
И	En costume d'Adam/ En costume d'Eve	Во Адамов костум Во Евин костум Како од мајка роден	У Адамовом костиму У Евином костиму Као од мајке рођен
З	Complètement nu	Без облека, сосема гол	Без одеће, сасвим го
П	<i>Il est sorti de la salle de bain en costume d'Adam.</i>	<i>Медиумите веќе најавуваат нови фотографии кои би можеле да предизвикаат уште поголем скандал – со принцот Вилијам во „Адамов костум“.</i> <i>Преслононаследникот на британската круна „како од мајка роден“.</i>	<i>У Адамовом и Евином костиму (наслов)</i>

И	Caverne d'Ali Baba	Алибабина пеште- ра	Алибабина пећина
3	Lieu contenant diverses choses de grande valeur	1. Место на кое има многу богатство, многу скапоцени работи; 2. Место на кое не се знае што може да се најде;	Место на којем има свега и свачега
П	<i>Tour sur le Cata- logue d'Etoiles qui vous donnera ac- cès à une véritable caverne d'Ali Baba remplie de cadeaux exclusifs.</i>	<i>1. Како во волшеб- најта њешџера на најџознајџиџи разбојник, џака се чувсџвувајџе ... на џркала е висџинска Алибабина џешџера, џрејџлна со скајџџе- носџи. 2. Фондоџ за здрав- сџво - Алибабина џешџера. Ревизија во фондоџ за здрав- сџво - веднаш!</i>	<i>Дивџим коџањем и минирањем џећина у Сићевачкој клису- ри (....) она ми је делова- ла као Алибабина џећина било је свеџа и свачеџа.</i>
И	(Faire, chercher) une querelle d'Alle- mand	Бара закачка	(Из чиста мира) тражити кавгу
3	Chercher le conflit sans raison valable ; dispute sans cause sérieuse	(Се) задева, предиз- викува некого со закачки, задира, се закача Безразложна кара- ница, кавга околу ситници	Изазвати конфликт, кавгу без разлога
П	<i>Quelle est votre astuce pour éviter des que- relles d'Allemand ?</i>	<i>Само си бара закач- ка, со некои неџови саркасџични ко- менџари, џака да иџнџрирајџе џо. Жозе Муриџо џов- џџорно бара закачка со Арсен Венџер.</i>	<i>Искомџлесирани џуберџеџлија, бун- џџовник коџи џраџжи кавџу.</i>
И	Oncle d'Amérique	Вујко од Америка	Ујак из Америке

3	Oncle très riche qui arrive à point pour payer les dettes ou arranger les affaires de son neveu	Има некој многу богат во семејството од кого се надева на помош	Неко ко може да помогне или реши неки проблем; Спас која изненада долази издалека
П	<i>Notre “oncle d’Amérique”, la Région Bretagne !</i>	<i>Немам јас вујко од Америка.</i>	<i>Politika. Gaspromnjeft - kao uјka iz Amerike</i> <i>Сијурно бих лакше ѿоднио Париз да сам имао ујака из Америке.</i>
И	Avoir l’œil américain	Отвори (четири) очи	Отворити четири ока
3	Être vigilant et perspicace	Да се биде исклучително внимателен и претпазлив	Бити опрезан
П	<i>J’ai vu ça, moi, du premier coup en entrant. J’ai l’œil américain.</i>	<i>Шејѿајѿе во ѿприрода со чейѿири очи оѿворени.</i>	<i>Насѿавници ће оѿворити чейѿири ока кад ѿведу ѿаке на екскурзију.</i>
И	Aller à Argenton	Фаќа добра пара/ Ке падне пара	/
3	Recevoir de l’argent	Добива пари Ке има добивка	Добити новац
П	/	<i>Ќе ѿаѓне ѿара вечерва, иѿрав на Реал.</i>	/
И	Avoir les yeux d’Argus	Има око соколово	Имати Аргусове очи (имати) око соколово
3	Avoir des yeux très pénétrants	Остар вид	Имати очи које све виде Бистро, оштровидно око Имати оштар вид

П	<i>Parce qu'elle s'est concentrée sur la façon dont le pouvoir et les moyens étaient répartis le long de ces anciennes lignes de rupture, surveillant avec des yeux d'Argus qui avait reçu quoi et les détournant des nouveaux conflits, si urgents et oppresseurs soient-ils.</i>	Имате ли око соколово? Пронајдете 9 животни и човек со цигара на фотографијата.	Dragutin Matić iz okoline Gadžinog Hana, poznatiji kao Oko sokolovo, bio je izviđač u Prvom svetskom ratu.
И	Le fil d'Ariane	Нишката на Аријадна Црвена нишка	Аријаднина нит Црвена нит
3	Fil conducteur, la logique	Основна мисла, основна идеја, нишка водилка	Главни мотив, нит што повезује, идеја водилка
П	<i>C'est l'ouvrage qui recueille les arrêts de l'observation et du goût, élague les erreurs, concilie les opinions, et tient le fil d'Ariane dans le labyrinthe des sciences.</i>	<i>Може да се забележи дека во нејо како црвена нишка се вовлекува и идејата за една посебна Македонија.</i>	<i>Програмирање – црвена ниш бугућих професија</i>
И	Être fier comme Artaban (Fier comme un coq/ un paon)	Се дуче/ се перчи како паун Се дуче како жаба (ирон.)	Горд / кочопери се како паун
3	Être très fier, parfois même arrogant	Се прави важен	Прави се важен
П	<i>J'étais fière comme Artaban. Il a une intelligence très au-dessus de la moyenne.</i>	<i>А овој ја торг дека син му сакал кај нејо, се дуче како паун. Лидер кој се перчи како паун иако нема државна функција во моментот.</i>	<i>Челенгер се кочопери како паун који је добио награду на изложби.</i>

И	Les écuries d'Augias	Авгиеви коњушници (обори)	Аугијеве штале
3	Un lieu extrêmement sale	Многу валкано (фиг.), корумпирано	Много прљаво (фиг.), корумпирано
П	<i>Les Ecuries d'Augias animent à nouveau Du Sang dans les Rouages ! Venez prendre part à une enquête qui saura intéresser toute la famille.</i>	<i>Злајни коњи од Авгиеви штили.</i>	<i>Полиџика Online - Универзитетске Аугијеве штиале</i>
И	Nettoyer les écuries d'Augias	Чисти Авгиеви коњушници	Очистити Аугијеве штале
3	Apporter la propreté, l'honnêteté dans un milieu corrompu Faire un très grand ménage	Презема мерки да очисти (во преносна смисла) нешто валкано или корупирана средина	Довести у ред нешто што је у неред
П	<i>Ce ne sera pas parce que nous n'aurons pas tenté d'ouvrir les portes pour nettoyer cette écurie d'Augias qu'est le gouvernement fédéral.</i>	<i>Да ти исчислите тие „Авгиеви коњушници“ кои се изјрадија во нашиите билаше-рални односи.</i>	<i>Razmišljajući o današnjem stanju voljene nam domovine pomislio sam o Augijevim štalama koje nisu čišćene jako dugo te su pune balege.(...)</i>
И	Une tour de Babel	Вавилонска кула	Вавилонска кула
3	Un endroit où règnent le bruit et la confusion	Голема мешаница. Бркотница, безредие, општо недоразбирање	Велика збрка, неразумевање

П	EUROPE : une tour de Babel moderne	Македонија не е Вавилонска кула и никогаш тоа нема да биде! Градењето на новата Вавилонска кула на Водно претставува пропаст на човечкиот род.	Економија – нова Вавилонска кула
И	Être grand comme une tarte de Bray	Педа човек е (Висок е) метар и жилет	Педа човек (Висок је) метар и жилет
З	Être très petit	Многу е низок Човек со многу низок раст	Човек ниског раста
П	<i>Mon voisin, grand comme une tarte de Bray, passait souvent inaperçu.</i>	<i>Фудбалери од метар и жили: Ова се 10-те најниски играчи во историјата.</i>	<i>Пошито да кажем нисам ја ни приметио. Олафа Тона и да сам хтео да видим, не бих могао, јер има метар и жили.</i>
И	Faire l'âne de Buridan	Буриданово магаре	Буриданов магарец
З	Ne pas réussir à choisir entre deux solutions. Qui ne peut pas se décider entre deux partis	Неодлучна особа	Неодлучна особа
П	<i>Les élections de 2017 ou le choix de l'âne de Buridan.</i>	<i>Како Буриданово магаре, истајело денес стои помеѓу овие две можности: да се фрли во борба за принципите или да ја обработува својата трагедија</i>	<i>Политички животот Буриданов магарец или всушност неопределување како зла коб сриске политиките</i>
И	Aller à Cachan	Одам да ме нема	/
З	Se cacher	Се крие	Сакрити се

П			
И	Aller à Canossa	Го свитка грбот Падна на колена	Ићи у Каносу
З	Aller demander pardon à son ennemi, s'humilier, admettre la supériorité de son adversaire Céder complètement devant quelqu'un ; s'humilier devant quelqu'un ; s'avouer vaincu	Се покорува, се понижува	Покорити се пред неким
П	<i>Nous sommes allés à Canossa, avouons-le.</i>	<i>Со своите изјави игојив Русија црногорскиот премиер уиите еднаш „го свијика грбот“ иред раководството на НАТО.</i>	<i>Не треба увек веровати онима који се, ради свој сисења, подвргавају и ионижењима, који су, дакле, сиремни ићи у Каносу само да би се одржали на власи.</i>
И	Être bon pour Charenton	За (во) Бардовци е Зрел е за (во) Бардовци	Бити за у Доброту Бити за у Топоницу
З	Fou, bon pour l'hôpital psychiatrique	Тој е луд, за психијатриска болница	Бити за психијатриску болница
П	<i>Je ne vous cacherais pas que les passants le prennent pour un fou, bon à être enfermé à Charenton.</i>	<i>Не знае што прави, зрел е за во Бардовци.</i>	<i>Ма какви, није био луд и то су сви знали и онда када су ја уиуили у Тојоницу</i>
И	C'est du chinois C'est de l'hébreu	Тоа се шпански села Шпанско село	То су шпанска села

3	C'est complètement incompréhensible	Нешто сосема неразбирливо за неког	Нешто потпуно неразумљиво, далеко, или страно, непознато
П	<i>Les modes d'emploi c'est du chinois !</i>	<i>Тоа се шјански села за нејовише друјари.</i>	<i>Нисам био у јрилици да идем у шуму и сечем дрва, што су за мене шјанска села.</i>
И	Riche comme Crésus	(богат како) Рокфелер	(богат као) Рокфелер
3	Extrêmement riche	Многу богат	
П	<i>La plupart de nos clients ne sont ni riches comme Crésus, ni célèbres et nous pouvons offrir un service de base d'excellente qualité à un prix très abordable.</i>	<i>Од секојаш се велело да си бојаш како Рокфелер.</i>	<i>Дечко ми је Рокфелер.</i>
И	Être touché par la flèche de Cupidon	Погоден од Аморова стрела/стрела на Купидон	Погођен Аморовом стрелом
3	Tomber amoureux	Се вљуби	Заљубити се
П	<i>Qu'arrive-t-il lorsqu'une des flèches de cupidon vous touche ?</i>	<i>Сјрелајша на Купидон Мал и јривлечен - шјоа е новиош Audi Q2</i>	<i>О оном шјо је јојођен Аморовом сјрелом неју ни да јишем, он има ојравдање.</i>
И	(C'est) David contre Goliath	Давид против Голијат	Давид и Голијат Борба Давида и Голијата
3	Combat entre deux personnes de force inégale	Нерамноправна борба	Неравноправна борба у којој је правда и победа на страни слабијег

П	<i>Mais elle réagit avec des moyens tellement faibles et si peu de prévoyance qu'en fin de compte, c'est comme si elle envoyait David contre Goliath</i>	<i>Нерамнојравна ѿе- ѿачка: Давид ѿроѿив Голијатѿ</i>	<i>Ово је борба Дави- да и Голијатѿа.</i>
И	Tonneau des Danaïdes	Буре без дно	Буре без дна Подерана вреѿа
3	Tâche, dépense dont on ne voit jamais la fin Un travail à recommencer sans cesse	Нешто што нема крај, што не може да се задоволи	Расипништво, не-зајажљивост
П	<i>Pourquoi l'entreprise est comme le tonneau des Danaïdes ?</i>	<i>Државнаѿа каса не е буре без дно и мораме да водиме смеѿка. Германија не сака да фрла ѿари „во бунар без дно“.</i>	<i>Национални фонд за здравствено осигурање Буѿарске – буре без дна.</i>
И	Avoir une épée de Damoclès au-dessus de la tête	Дамоклов меч Му виси меч над главата	Дамоклов мач Виси му мач изнад главе
3	Risque qui peut arriver à tout moment. Danger imminent et constant	Се наоѓа во голема опасност	Стална, претеѓа опасност
П	<i>On fait abstraction de cela, on n'y pense pas, mais c'est une épée de Damoclès au-dessus de la tête de tous.</i>	<i>Тоа сѿанува ѿре-ѿолем ѿовар и меч кој виси над нечија ѿамеѿна ѿлава.</i>	<i>Повраѿак виза као Дамоклов мач над ѿлавом “евројске Србије”.</i>

И	Faire (Bâtir) des châteaux en Espagne	Сида (гради) кули под/ во воздух/облаци Си прави Бајрам со умот Живее (лебди) во облаци Со главата во облаците	Зидати/правити куле у облацима
З	Penser, imaginer des projets chimériques, des projets irréalisables	Се занесува со големи, неостварливи планови, фантазира,	Маштати, заносити се, имати нереалне планове
П	<i>Dans l'ancienne fabrique de savon sur l'aire Schnyder à Bienne, on ne construit pas de châteaux en Espagne, mais on développe des prototypes et des produits bien réels.</i>	<i>Иван е оџсекоџаш џознаџ џо џоа џџџо џрадел кули во облаци.</i>	<i>Боље је скромније џочетџи неџџџо конкретџно, неџо џравџџџи куле у облацима.</i>
И	À la Saint-Glinglin	Кога (на) врбата ќе роди грозје	Кад на врби роди грожђе На куково лето
З	À une date hypothétique, à jamais.	Никогаш	Никада
П	Ni aujourd'hui, ni demain, ni à la Saint-Glinglin !	Ќе ти ги врати парите кога врбата ќе роди грозје.	<i>Само се џџи нагај!</i> <i>Доџи џу кад на врби роди џрожђе.</i>
И	Trancher le nœud gordien	Пресекува Гордиев чвор	Пресеџи Гордијев чвор
З	Résoudre une difficulté qui paraissait insurmontable de manière radicale, par la force	Разрешџ спор, донесе одлука	Донети одлуку, решити неки проблем

П	<i>En effet, nous devons obligatoirement trancher un nœud gordien chaque fois que nous décidons d'apporter une modification à la Loi.</i>	<i>Тука мора да се и́ресече. Како Александар Македонски ко́ја то и́ресече Гордиевиот чвор. Лесно и едноста́вно, со ости́ра сабја.</i>	<i>Још једино у бесу и́рои́ив неи́равде и хроничном ои́и́ору и́рема и́ромоси́и админиси́рације видим мои́ив да заједничким сна́ама и́ду́ће то́дине и́ресечемо овај Гордијев чвор.</i>
И	Nœud gordien	Гордиев јазол	Гордијев чвор
З	Un problème compliqué, question très complexe	Многу сложен/тешко решив проблем	Нерешив проблем
П	<i>Il y a dans cette affaire un nœud gordien qu'il faut trancher.</i>	<i>Но се́йак ќе има разреши́ница на овој гордиев јазол кој и́олека, и́олека се закоми́лицира на и́оли́иичкаи́а сцена.</i>	<i>Гордијев чвор који заи́еи́ава неколико великих и́ирача.</i>
И	Tomber comme à Gravelotte	Врне, истура	Лије/пљушти као из кабла
З	Pleuvoir très fort	Многу силно врне Обилен дожд, обилни врнежи од дожд	Много јака киша
П	<i>Quand ça flotte, nos parents disent : ça tombe comme à Gravelotte !</i>	<i>Почна невремеи́о во Србија: врне, иси́ура.</i>	<i>Олуја и́ои́одила Нови Сад, киша лије као из кабла.</i>
И	Être dans les bras de Morphée	Спије како заклан/умрен/ топ	Спавати к(а)о топ /заклан Спавати као кла-да Утонуги у сан
З	Dormir profondément S'endormir	Спије многу цврсто, Во длабок сон	Спавати дубоким сном Заспати чврстим сном

П	<i>Pour que vous alliez dans les bras de Morphée avec ces citations !</i>	<i>И њокрај ѿлемаѿа желба и уѿорносѿ мачеѿо да ѿ разбу-ди својеѿо друѿарче за да си иѿрааѿи, ѿоа сѿије “како ѿоѿ”</i>	<i>Кажу да сам ноћас сѿавао као ѿоѿ.</i>
И	Aller à Niort*	Се прави наудрен	Прави се луд Прави се невешт
3	Nier qqch, prétendre ignorer, mentir *Niort est une commune du centre-ouest de la France, chef-lieu du département des Deux-Sèvres	Негира, одрекува, одрече, лаже	Негирати нешто
П	<i>On m'accuse. Je vais à Niort. Pas de preuves.</i>	<i>Twitter ѿагна, Маск се ѿрави наудрен: Мене ми рабоѿи.</i> <i>„Додека Еуровиа зема народни ѿари, ОСМАНИ СЕ ПРА-ВИ НАУДРЕН, знаел ѿа не знаел“</i>	
И	(Ouvrir) La boîte de Pandore	(отвора) Пандорина кутија	(отвара) Пандори-ну кутију
3	Chose d'apparence merveilleuse qui peut causer, contre toute attente, beaucoup d'ennuis si on y touche	Извор на многу непредвидливи зла, отвора проблеми	Отвара безброј про-блема
П	<i>Lorsque notre société a choisi d'ouvrir le débat sur tous ces problèmes, elle a ouvert la boîte de Pandore.</i>	<i>САД усвојувааѿи за-кон иѿѿо се заканува да биде „Пандорина куѿија“.</i>	<i>О случају амбаса-дорице Мирсаде Чолаковић и одлуци Дисциѿлин-ске комисије навео је да је оѿворена Пандорина куѿија.</i>

И	Être soûl (saoul) comme un Polonais	Пијан како летва/ труп/ клен/ земја/ мајка Труп/ летва/ дрво/ мртов/ мортус/ трештен / кутук пијан	Пијан као смук/ свиња/ стока/ летва / земља/ мајка/ чеп Мортус/ мртав/ трештен пијан
3	Être complètement ivre	Многу пијан	Бити многу пијан
П	<i>Et là, j'ai entendu quelqu'un dire à propos d'un jeune homme ivre : « Mais il est saoul comme un Polonais ! »</i>	<i>Морџус љијан му се заканувал дека ќе љо убие.</i>	<i>Džoni Dep pijan kao smuk: "Izgleda pijanije od pijandure koju je glumio!" Glumac jedva hodao po crvenom tepihu.</i>
И	Victoire à la Pyrrhus	Пирова победа	Пирова победа
3	C'est une victoire qui a coûté trop cher pour que l'on puisse s'en réjouir	Победа по многу висока цена за побе- дникот	Висока цена за по- стигнута победу Узалудна победа
П	<i>Code du travail : "Une victoire à la Pyrrhus pour Macron"</i>	<i>Пирова љобеда, љрва за љодинава. Маке- донската ракомејна рејрезенијација сла- веше љројџив Чиле.</i>	<i>Пирова љобеда Роме, Лаџио је у финалу.</i>
И	Tous les chemins mènent à Rome	Сите патишта во- дат во Рим	Сви путеви воде у Рим
3	On peut obtenir un même résultat de dif- férentes manières	Има повеќе начини да се дојде до целта	Има више начина да се постигне исти џиљ
П	<i>Cartographie : tous les chemins mènent vraiment à Rome !</i>	<i>Со Алиџалија сиџе џаџиџиџа водаџи кон Рим!</i>	<i>Mapa pokazuje: Svi putevi zaista vode u Rim</i>
И	Jugement de Salomon	Соломонско реше- ние	Соломонско ре- шење/одлука/пре- суда

З	Utiliser un stratagème qui semble cruel mais qui permet de révéler la vérité	Решавање на некоја комплицирана ситуација, која бара вештина, мудрост и знаење	Мудро довитљиво и праведно решење неког проблема или спора
П	<i>Un jugement de Salomon manifestement inspiré par le souhait de protéger un grand de ce monde sans que cela se voie trop, à cinq mois d'une échéance électorale majeure.</i>	<i>Соломонско решение за албанскиот проблем - нови тласачки куќини</i>	<i>Предложили су Соломонско решење и сви су били задоволни.</i>
И	Supplice de Tantale	Танталови маки	Танталове муке
З	Impossibilité d'atteindre malgré sa proximité, l'objet de ses désirs	Тешки страдања	Огромне тешкоће, патње
П	<i>L'indépendance restera le Supplice de Tantale pour les Catalans, le monde a changé.</i>	<i>Со Танталови маки до тасоши.</i>	<i>Склон је и замршеној нарацији и компликацијама збој којих и сам најчешће пролази кроз Танталове муке, ишто љовремено замара људе.</i>
И	Envoyer à Vatan	Му ја покажа вратата	Показати врата некоме
З	Congédier Mettre à la porte brutalement	Истера некого	Истерати некога
П	/	<i>Трамј му ја љокажа врајаша на прејисе-дајтелот од сенка</i>	<i>Нећу ти дозволиши да љовориш љако о мом добротвору. И љоказао му је врајаша.</i>

ФРАЗЕМИ СО СОМАТСКАТА КОМПОНЕНТА *MAIN* (*РАКА*) ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК И НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Познавањето на фразеологијата е значајно од повеќе аспекти затоа што овозможува да се разберат контексти кои може да бидат поинакви од оние што се својствени и вообичаени за јазикот што ни е мајчин. Фразеолошките изрази истовремено се и сведоштво за богатството на лексичките форми на еден јазик, а секој од нив носи сопствена експресивна вредност која го прави податлив за проучување и осознавање на изразните капацитети на еден јазик, како и за традиционалните вредности на една средина. Овие елементи јасно ни укажуваат на фактот дека проучувањето на фраземите го вклучува и културолошкиот аспект кој е незаобиколив кога станува збор за изучување на еден странски јазик и за преведување од еден на друг јазик.

Последниве неколку децении фразеологијата претставува една од областите што го привлекува вниманието на лингвистите. Терминолошката разновидност што се среќава – *гојлови изрази, зборовни формули, скаменети изрази, фиксирани изрази, идиоматски изрази, мултилексемични единици, фраземи, фразеологизми, фразеолошки изрази, идиоми* итн., укажува на различни приоди кон оваа проблематика. Според К. Велјановска, „*во литературата на македонски јазик, најчесто се користат термините фразеолошки израз (...) и фразеологизам. З. Никодиновски (1992) во својата докторска дисертација, (...) го употребува терминот фразема*“ (Велјановска 2006, 20). Во нашиот труд ги користиме термините *фразеолошки израз* и *фразема*.

Според Пјер Гиро, постојат три критериуми кои ги карактеризираат изразите. Пред сè, тие се „*единица со форма и значење*“ (Guiraud 1961, 5) односно претставуваат неразделна синтаксичка група (скаменета форма) која има свое сопствено значење и кое не произлегува од одделното значење на зборовите што ја сочинуваат. Според вториот критериум, кој е од синтаксичка природа, „*изразите се одвојуваат од граматичката и лексичката норма*“ (Guiraud, 1961, 5), а според третиот, кој се однесува на значењето, „*големиот дел од изразите имаат метафоричко значење*“ (Guiraud 1961, 7). Значи, станува збор за низи

од зборови чиешто значење е непредвидливо, кои не ги почитуваат секогаш граматичките правила, што може да се забележи од нивната форма, и кои секогаш имаат метафорично односно фигуративно значење. Неможноста да се препознае нивното значење на прв поглед произлегува од посебноста на синтаксичките структури кои немаат секогаш соодветна еквивалентна форма кога се преведуваат на друг јазик, а од семантичка гледна точка, овие структури се непредвидливи поради тоа што ретко постои поврзаност помеѓу значењето на секој од елементите кои го сочинуваат општото значење на изразот. За Лубаш (Лубаш 2003, 91), фразеологизмите претставуваат *„поврзани изрази што се формирани како синтаксички групи и реченици“* кои треба да бидат анализирани како лексички единици. Тој ги дефинира како *„повеќе членени изрази, со постојана или главно постојана конструкција чие значење не може да се добие преку значењето на секој одделен збор или што може да се најде само делумно.“* Според Вељановска (2006, 21), *„фразеолошкиите изрази се неслободни зборовни состави кои не се создаваат во говорниот процес, туку се репродуцираат во голева форма која се зацврстува со долготрајна употреба. Составните компоненти на фразеолошкиите изрази покажуваат поголем или помал степен на десемантизација, така што значењето на фразеолошкиот израз не е соодветно со значењата на оделните компоненти што го сочинуваат“*.

Речиси сите лингвисти кои се занимаваат со фраземите се согласуваат дека постојат неколку карактеристики што се знак за препознатливост на овие единици: постојаност/стабилност (формална и структурна неменливост), идиоматичност (значењето на целината не може да произлезе од значењето на посебните елементи кои го сочинуваат изразот), репродуцирање, експресивност (сликовитост), фреквентност, формалноструктурна сложеност (повеќе елементи), вклопување во контекстот, синтаксичко и семантичко единство.

Во однос на еквивалентноста, кај фраземите се среќава целосна (семантичко и функционално совпаѓање, идентичен морфосинтаксички и лексички состав), делумна (разлики од семантички или функционален карактер, во однос на морфосинтаксичкиот и лексичкиот состав) или нулта еквивалентност (нема еквивалент и не може да се преведе идентично или слично, најчесто поради културолошки разлики). Целосната еквивалентност ретко се среќава, односно ја среќаваме во случаи кога се работи за јазици што имаат заедничко културно наследство (на пример, словенските јазици или романската група јазици) или

кај интернационализмите. Многу побројни се изразите со делумна и со нулта еквивалентност. Треба да се нагласи дека постои и т.н. привидна еквивалентност каде што фразеолошките изрази покажуваат формално совпаѓање, но имаат различно значење. Овие изрази се познати како *лажни ѝарови/ѝријатели (faux-amis)*.

Во фразеолошките истражувања наидуваме на мислење дека соматските фраземи се најбројните единици од овој вид. Нивната застапеност не е подеднаква, односно некои се почести во однос на другите. Врз основа на консултираната литература, може да се заклучи дека, во францускиот јазик, на пример, најголемиот број соматски фраземи ги содржат компонентите *tête* (глава), *pied* (нога, стапало), *main* (рака), а во македонскиот јазик тоа се *глава, око, рака*.

Соматските фраземи формираат различни семантички групи во кои се застапени определени особини, состојби, начин на однесување кон други лица, однос кон околината и друго. Поради својата сложеност и структура, тие може да претставуваат проблем при преведувањето на текст или толкувањето на говор од еден на друг јазик. Таква е состојбата и кога ќе ги сопоставиме францускиот и македонскиот јазик.

Кога станува збор за дефинирањето на соматските фраземи, среќаваме различни ставови. Дел од лингвистите сметаат дека *“соматизмиите задолжително мора да содржат збор што означува дел од човечкото тело”* (Чермак 1998, 112), додека среќаваме и ставови според кои и фраземи што содржат делови од телото на животните би требало да се сметаат како дел од оваа фразеологија. Според Б. Ковачевиќ (2006, 15) соматските фраземи ги опфаќаат и емоционалните и менталните способности на луѓето, различните постапки, како и симболиката на деловите од човечкото тело. За овој вид фраземи се смета дека се засноваат на традиционалната симболика што е својствена за секоја културна средина, но и дека често пати може да имаат универзална симболика која е лесно препознатлива.

Во овој труд, нашиот интерес е насочен кон соматските фразеолошки изрази со лексемата *main / рака*, при што имаме за цел, преку компаративна семантичка анализа на изразите, да утврдиме постоење на целосна или делумна семантичка еквивалентност или, пак, отсуство на еквивалентност, и во тој случај да понудиме преводни решенија на фразеолошките изрази.

Францускиот претставува појдовен јазик во нашето истражување. Корпусот е составен од фраземи (околу 140 фраземи од францускиот

јазик) ексцерпирани од еднојазични општи и фразеолошки француски речници, кои го олеснуваат истражувањето бидејќи претставуваат валидна референца, но се одлучивме да користиме и примери од електронските медиуми сметајќи дека речниците не ги бележат сите фразеолошки изрази кои постојат во јазикот и поради тоа е потребно да се внесат и фраземи кои укажуваат на нивната прагматична, употребна вредност. Со тоа се обидуваме да го следиме развојот на јазикот кој постојано се збогатува со нови изрази. Во однос на македонскиот јазик, консултирани се толковни и фразеолошки речници, во печатена и електронска форма, а соодветни примери се пронајдени и во електронските медиуми.

Во однос на лексемата *рака*, наведуваме дел од постоечките дефиниции во македонски и француски речници.

Во *Речникот на македонскиот јазик* (Конески 1966, 48-49), за зборот *рака* го среќаваме следново:

1. Секој од двата горни члена на човека; делот од зглобот до врвовите на прстите (*Му бакна рака на ѝојој. Со нож в рака.*);
2. Човек како работник (*Минува низ многу раце. Цврста рака се бара.*);
3. Како симбол на трудот за означување на квалитетот, вештината на некој мајстор (*Се гледа - уметничка рака. Вешта рака.*);
4. Власт, посед (*Тешко ѝебе ако се најдеш во негови раце.*);
5. Имотна состојба или општествена положба на некого (*Тука има луѓе од секоја рака.*);
6. Момент, етапа при берење или обработка на нешто (*Го завршивме берењето на првата рака од ѝујуној.*);
7. Помош, поткрепа (*Тука се очекува мојата рака.*).

Наведени се над 40 фразеолошки единици со зборот *рака*: *Во најмала рака* - најмалку. *Во некоја рака* (раце) на некого е (се наоѓа). *Врзан (фатен) е во рацете*. *Врзе рацете некому* - не може да делува. *Горе рацете!* *Десна рака е некому* - голема помош. *Дига (крева) рака* - гласа со кревање рака. *Дига (крева) рака* - дава знак со рака дека сака да зборува. *Дига (крева) рака на (против) некого*. *Дига (крева) рака (раце) од некого или од нешто* - се откажува. *Долна рака; дуена рака; здрава (тврда, цврста)*. *Извалка рацете, со крв*. *Измие рацете* - невин. *Има долги раце* - големо влијание. *Има златни раце* - добар мајстор. *Има лесна рака*

- работи лесно и брзо. *Има лесна рака* - по народното сфаќање - постави успешен почеток на нешто. *Има ѝолни раце работѝа*. *Мавне со рака* - поздрави. *Минува низ раце(ѝе) на некого*. *Му се ѝпресе ракаѝа* (како на Евреин). *На брза рака; на своја рака*. *Носи некого на раце*. *Одврзе рацеѝе некому* - му даде слобода. *Од вѝора (ѝреѝа и сл.) рака* - од втор пат. *Оди, иде (се враќа), осѝане со ѝразни раце*. *Оди некому од (ѝо) рака*. *Оди ѝод рака*. *Осѝане (како) без раце*. *Падне в рака (раце) некому*. *Плукне на рацеѝе* - се зафати за работа. *Под рака; ѝодаде рака; ѝојде од рака*. *Полни очи - ѝразни раце*. *Пред, на рака (каже, најрави и сл.)*. *Рака му цуѝела!* - (благослов)! *Ракаѝа не е канѝар, ѝа да може ѝточно сѐ да измери. (ѝосл.)* *Своја рака како ѝѝо чеша, ѝуѓа не може. (ѝосл.)* *Со гола рака змија не се фаќа*. *Со две раце (со раце и со нозе) ѝоѝѝишува, гласа и сл.* *Сѝави (ѝури, кладе) рака на неѝѝо*.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* се дадени следниве толкувања на зборот рака:

1. Еден од горните екстремитети на човечкото тело, делот од прстите до горниот раменски зглоб. (*Десна рака. Лева рака. Момчеѝо си ја ѝовреди ракаѝа. Ме фаѝи за рака. Децаѝа високо ги креваа рацеѝе.*)
2. Крајниот дел од горниот екстремитет, од рачниот зглоб до врвовите на прстите, делот со кој се фаќа и се работи, дланка, шепа. (*Тријѝе со ракаѝа. Таа го масираше со двеѝе раце. Во знак на ѝоздрав му ја сѝегна ракаѝа. Тој ѝ ја бакна ракаѝа.*)
3. Како мерка за количество колку што опфаќа големина на една просечна рака. (*Во филоѝ се сѝава една рака ореви. Таа му даде две раце цреши. Една рака ориз.*)
4. Работа, вложен труд, умеење на човекот во изработка на нешто. (*И ѝреѝа рака го мина со боја за да обели. Овие ѝворби минале низ веѝѝѝѝе раце на работѝничкиѝе. Крисѝалоѝ се обрабоѝува од веѝѝѝѝе раце на гравериѝе. Оваа облека минува низ многу раце. Тој има ѝаќва рака за гоѝвење, до ракаѝа е јадењеѝо. Лесно ќе се ѝознае ракаѝа на умеѝникоѝ сѝоред големинаѝа на делоѝо.*)
5. Фаза, етапа при берење или при обработка на нешто. (*Ја обравме ѝрваѝа рака на ѝуѝуноѝ. Овие смокви се ѝреѝа рака.*)
6. Помош, поткрепа. (*Поѝребна е рака ѝѝо ќе го води семејсѝвоѝо.*)

Во речникот се наведени и 32 фразеолошки изрази / поговорки:

Во некоја рака – некако, на некаков начин. *Во најмала рака* – најнакрај, најпосле. *Цврста рака* – строгост, моќ, дисциплина. *Лева рака* – 1. неспособен, несмасен. 2. краде. *Десна рака ме јаде* – 1. ќе дава пари. 2. се лути и ќе се тепа со некого. *Лесна рака* – 1. способен е, сè што ќе започне успешно завршува. 2. привлекува и други каде што ќе започне со некаква работа. *Тешка рака* – силно удира. *Божја рака* – судбина, нешто подредено од повисоки сили. *Железна рака* – строга дисциплина, строгост. *Долга рака* – лакомост. *На брза рака* – набрзина. *Му фака раката* – краде. *Му оди (ѿојде, иде) од рака* – има способност, способен е, го бидува, успешно ги извршува работите. *Сѿави рака на нештѿо* – наметне своја контрола врз некого. *Држи в рака* – зависен е од некого, некој го уценува. *Држи конци во своја рака* – има моќ. *Оди од рака на рака* – се предава, се пренесува од еден на друг. *Од раката му (ми, ѿи...) јаде* – послушен е и станал зависен. *Рака за (ѿод) рака* – заедно, здружено. *Побара рака* – бара за жена. *Рака дава* – се колне, ветува. *Златни раце* – многу е вреден и успешен. *Си ги искрвава рацете* – се обесчести, стори нешто незаконско и неморално. *Остѿане со ѿразни раце* – остане без ветеното, без очекуваното. *Две леви раце* – неспособност за работа. *Чистѿи раце* – чесен, честност. *Врзани раце* – немоќ. *Со голи раце* – голорак, неподготвен со соодветни средства и за соодветна ситуација. *Вистѿински раце* – на вистинско место, кај некој што е заслужен. *Мие раце* – избегнува, отфрла одговорност. *Крене раце* – се откаже, се предаде. *Падне в раце* – се потчини, се стави под нечија моќ.

Од француските речници, најнапред го наведуваме толкувањето за зборот *main* (*рака*) во речникот на *CNRSF, Trésor de la langue française*, каде што *раката* (*main*), како орган на живо суштество, поточно *човечката рака*, означува краен орган во горниот дел од телото, составен од издолжен дел што продолжува со подлактица и завршува со пет додатни делови (прсти), кои и самите се составени од повеќе делови и од кои едниот (палецот) е противставено поставен на останатите четири, орган што претставува главен природен инструмент за допир и за фаќање и, поради тоа, специфично средство за спознавање и делување.¹

¹ Trésor de la langue française, [Organe d'un être animé]

I. – MAIN, subst. fém. [Organe d'un être animé] [Chez l'homme] Organe terminal du membre supérieur, formé d'une partie élargie articulée sur l'avant-bras et terminé par cinq appendices (les doigts), eux-mêmes articulés en plusieurs points et dont un (le pouce) est opposable aux quatre autres, organe qui constitue l'instrument naturel principal du toucher et de la préhension et, par là même, un moyen spécifique de connaissance et d'action

Во речникот на *Ларус* (Dictionnaire Larousse)², за лексемата *рака* (*main*) ги среќаваме следниве објаснувања: 1. Орган за фаќање и допир, снабден со пет прсти, кој го сочинува крајот од горните екстремитети на човекот; 2. Органот во функција на инструмент; 3. Претстава за сила, јакост при дејствување; 4. Претстава, симбол за определен чин, за оној што го врши дејството; 5. Парче ткаенина во форма на џеб што се употребува при одржување хигиена, или за одржување на јадењата топли итн.; 6. Единица за должина еднаква со должината на една рака; 7. Во Африка, порција од банани; 8. Дел од уздите што возачот ги држи во рака кога се наоѓа на седиштето; 9. Специфичност својствена на еден уметник, особено во сликањето и цртањето; 10. Збир карти поделени на секој играч (игра со карти); 11. Состојба на оној што ги дели картите за играње или е прв во играта по делењето на картите, последно делење; 12. Рачка (кај мебел); 13. Целина од 35 листови хартија; 14. Во фудбалот, грешка на играчот кој ја допира топката со рака.

Во *Речникот на Француската академија*³ ги наоѓаме следниве дефиниции на зборот *рака* (*main*):

- Горен екстремитет од човечкото тело.
- Дел од човечкото тело што се протега од рачниот зглоб до врвовите на прстите, и којшто е главен орган за допир и фаќање.

Кога станува збор за раката, како дел од човечкото тело, во францускиот јазик, лексемата *main* се однесува на раката/шаката, како краен

² MAIN - 1. Organe de la préhension et de la sensibilité, muni de cinq doigts, qui constitue l'extrémité des membres supérieurs de l'homme.

2. Cet organe est considéré comme un instrument : *Travailler de ses mains*.

3. Image de la force, de la vigueur d'une action : *Mener ses affaires d'une main de fer*.

4. Image, symbole d'un acte, de celui qui le fait : *Chercher une main secourable*.

5. Poche de tissu qu'on utilise pour la toilette, pour tenir les plats chauds, etc.

6. Unité de longueur égale à la largeur d'une main.

7. En Afrique, portion d'un régime de bananes.

8. Partie des guides que le conducteur tient à la main lorsqu'il est sur le siège.

9. Spécificité de manière propre à un artiste, surtout en peinture et en dessin. (Beaux-arts)

10. Réunion des cartes distribuées à chaque joueur. (Jeux)

11. Situation de celui qui donne les cartes à jouer ou de celui qui est le premier à jouer après la donne, les enchères ou le dernier pli.

12. Poignée de meuble. (Mobilier et décoration)

13. Ensemble de vingt-cinq feuilles de papier ou vingtième de rame. (Industrie du papier)

14. Au football, faute commise par le joueur qui touche le ballon de la main. (Sports)

³ I. Extrémité du membre supérieur du corps humain.

1. Partie du corps humain qui s'étend depuis le poignet jusqu'au bout des doigts, et qui est le principal organe du toucher et de la préhension.

дел од горниот екстремитет, од рачниот зглоб до врвовите на прстите, делот со кој се фаќа и се работи, додека лексемата *bras* претставува еден од горните екстремитети на човечкото тело, делот од прстите до горниот раменски зглоб. И едниот и другиот термин, во македонскиот јазик, се преведуваат единствено со зборот *рака* што не соодветствува на реалната состојба и може да создава тешкотии при преведувањето. Меѓутоа, имајќи предвид дека, според карактеристиките, и честата употреба на овие два термина, тие паралелно се употребуваат, можно е да се прави споредување меѓу фраземите во двата јазика. Нашиот корпус ги опфаќа единствено фраземите што го содржат зборот *main*.

Ако се осврнеме на симболиката на раката, може да се констатира дека таа е особено богата и варира во зависност од спецификите на определена културолошка средина. *Речником* на симболиите на Шевалие и Гербран (2005, 844-848) претставува вистинска ризница на податоци врзани за *рака* (*bras*) и *рака* / *шака* (*main*). Да наброиме дел од тие многубројни значења: *сила, влас*, *моќ, кралски знак, доминација, помош, заштит*, *права, дејствување, поштик, рамношежа, духовност, универзум, дарба, молење, претпазливост, поодреденост, пониженост, почитување, прифаќање, молба, магична вредност, присвојување, оружје, оружје, припадност итн.*

Во понатамошниот текст се поместени примери со соматски фраземи на француски јазик, илустрирани со пример, и соодветен превод на македонски. Понудени се и еквивалентни фразеолошки изрази на македонски јазик, проследени со пример. Со мало а (1а, 2а, 3а ...) се одбележани фразеолошките изрази на француски јазик, а со мало б (1б, 2б, 3б ...) оние на македонски јазик. Изразите се распоредени во три групи: целосна, делумна и нулта еквиваленција.

1. Фразеолошки соматски изрази со целосна еквиваленција

(1а) *Demander la main (d'une jeune fille).*

Il a demandé la main de Jeanne à ses parents.

Тој ја побара раката на Жана од нејзините родители.

(1б) **Ја бара раката (на девојка)** (= ја бара за жена)

Требало да го пошеи и да ја побара раката на неговата ќерка.

(2a) Tomber aux mains (de quelqu'un)

Aujourd'hui, nous avons la confirmation que le pouvoir est tombé aux mains de groupes qui cherchent non seulement le conflit [...]

Денес ни потврдија дека власта падна во рацете на групи кои не бараат само конфликт [...]

(2б) Падна в рака/ раце (некому)

Падна во раце на полицјата (наслов)

Фразеолошкиот израз *tomber aux mains (de quelqu'un)* го среќаваме во францускиот јазик со неколку различни глаголи, но со идентична структура. На пример: *être/demeurer/tomber aux mains de qqn (e/se наоѓа/осијанува/паѓа во рацете некому)*. Слична е состојбата и во македонскиот јазик, што се потврдува преку примерите од *Речникот на фразеолошки изрази*: *Во раката (рацете) му е на неког / Му паѓа в раце некому / Во раката (рацете) му се наоѓа / В рака му е / В рака му се наоѓа. Под рака (раката) му е / Под раката му се наоѓа*. Главно се работи за две значења: 1. Располага со неког или со нешто, го владее, го поседува, го има во своја власт; 2. Има доказ против неког.

Слично значење има и францускиот израз *Avoir/garder/ prendre/ tenir (bien) en main(s) quelque chose ou quelqu'un (tenir solidement quelque chose, exercer sur quelqu'un une autorité incontestée)* (*цврсто држи нешто во рацете*) и македонскиот: *Го држи (има) во рацете/Го држи (има) в рака/Го држи (има) под рака/Го има во раката/Го има в раце/ (Владее со нешто/некого)*. За илустрација, наведуваме неколку примери од корпусот:

BMW „ја држи во рака“ канцеларката Меркел.

Неговата смрт, многу веројатно нема да предизвика криза во Куба, со оглед дека Раул Касиро цврсто ги држи во рака конции на власта.

Американскиот претседател го обвинува Берлин дека Русија „ги држи во рака“.

(3a) Avoir deux mains gauches

Ce cher garçon est comme son père, il a deux mains gauches.

Ова мило момче е како татко му, има две леви раце.

(3б) Има две леви раце (= несмасен е, невешт е)

Како да научише да го пишате ако имате две леви раце.

(4a) Avoir la main lourde

Il m'arrive parfois d'avoir la main lourde, mais au fond, je t'aime.

Понекогаш ми се случува да имам тешка рака, но во суштина, те сакам.

(4б) Има тешка рака (= има силен удар, тепа многу силно и болно)

Тој има многу тешка рака!

Во францускиот јазик, толкувањето на фраземата е следново: 1. *Има силен удар, тешка многу силно и болно.* Тоа претставува целосен семантички и формален еквивалент. Меѓутоа, во поново време, изразот добива уште едно, сосема поинакво, значење : 2. *Става во големи количини, претерува во количина*, кое се среќава во доменот на гастрономијата, како на пример, во реченицата: *Elle a eu la main lourde sur le sel, c'est immangeable*, што значи *Таа претерала со солиа, ова не може да се јаде.* Во македонскиот јазик, како целосен еквивалент се среќава само значењето под број 1.

(5a) Avoir les mains liées

Il doit me confier les affaires diplomatiques, ou j'aurai les mains liées.

Тој мора да ми ги довери дипломатските работи, или ќе имам врзани раце.

(5б) Има врзани раце (= зависен е од некого, не може да работи како што сака, не може слободно да дејствува)

Рацете ми се врзани. Не можам ништо освен да пишувам.

(6a) Mettre sa main au feu

Je mets ma main au feu que la politique agricole commune et son budget sont justifiés.

Рака ставам во оган дека заедничката земјоделска политика и нејзиниот буџет се оправдани.

(6б) Става рака/ две раце во оган (= да се биде апсолутно сигурен во нешто)

[...] верува во своите играчи за кои ако треба, вели, дека е подготвен да стави и рака во оган.

(7a) S'en laver les mains

Il ne peut pas s'en laver les mains en disant qu'à cause de ceci, à cause de cela ou pour telle raison, les vaccins n'arrivent pas.

Не може да си ги мие рацете од тоа велејќи дека поради ова, поради она или поради некоја причина, вакцините не пристигнуваат.

(76) Мие раце (= избегнува, отфрла одговорност)

Мие раце од ѿаа рабоѿа.

2. Фразеолошки изрази со делумна еквиваленција

(8a) Avoir la main (à / pour quelque chose)

Super, je commence à avoir la main.

Супер, почнува да ми оди од рака.

(8б) Му оди од рака

Пишувањето му оди од рака.

(8в) Има рака (за нешто) (не е документирано во фразеолошките речници на МЈ)

Има рака за сликање.

Сметаме дека станува збор за делумна семантичка еквивалентност бидејќи во речниците не сретнавме толкување за овој фразеолошки израз што би го определило како целосен еквивалент. Од друга страна, во разговорниот јазик среќаваме изрази од типот: *Има рака за (цртање, боење, месење, ѿѿравање, ѿлејнење)* што дава можност да го толкуваме и како целосен еквивалент. Примерите од овој вид укажуваат на потребата за постојано проширување на фразеолошките речници на македонскиот јазик, со цел да се следат и бележат промените во развојот на јазикот.

(9a) Avoir le cœur sur la main (буквално: го има срцето на дланка; значење: дарежлив е, добродушен е)

Il cherche à aider tout le monde. Il a le cœur sur la main.

Тој сака да им помогне на сите. Има широко срце.

(9б) Има широко / големо срце (= дарежлив е)

Да си волонѿер ѿреба да си храбар и да имаш широко срце за да сѿасиш нечиј животи!

Кај овој пример има семантичка еквивалентност. Во суштина, акцентот во оваа фразема е ставен на лексемата *срце*, но го среќаваме и кај фраземите што ја содржат компонентата *рака*. Сè до крајот на 18 век, во францускиот јазик овој израз означувал *му се лоши, има желба за*

блуење, но потоа значењето било сменето во насока што води до современото значење на овој израз, т.е. *дарежлив е*.

(10a) Avoir les mains libres (буквално: има слободни раце; значење: има одвртани раце)

Ils ont les mains libres de faire ce qu'ils veulent...

Имаат одвртани раце да прават што сакаат.

(10б) Има одвртани раце. (= има можност за слободен избор, независен е при решавањето)

Пуџин и Ердоган имаат одвртани раце во Сирија.

(11a) Donner un coup de main à quelqu'un (буквален превод: задава удар со рака некому; значење: помага некому)

Tu pourrais nous donner un coup de main.

Би можел да ни помогнеш.

Овој израз би можел да се смета за т.н. *лажен пријател* бидејќи, во македонскиот јазик, би можел погрешно да биде преведен како **задава удар со рака некому, удира со рака*. Во македонскиот јазик постои израз *помага рака* (<http://drmj.eu>), кој, во зависност од контекстот, има повеќе значења: *сѝружи рака за по̀здрав; сѝружи рака за по̀росење; чесѝиѝа некому со ракување; по̀могне, даде по̀мош некому*. Последново значење претставува семантички еквивалент.

(11б) Подаде рака (= помага, дава помош некому)

Србија ѝ помага рака на С. Македонија (наслов)

(12a) Avoir la main leste (буквален превод: има брза и лесна рака; значење: лесно крева рака за да удри некого)

Tu n'es pas le seul à avoir la main leste ici, déclara soudain Massimo.

Не си единствениот тука што има брза рака, рече одеднаш Масимо.

(12б) Лесно крева рака на друг (= лесно крева рака за да удри некого)

Лесно се крева рака на друг (наслов)

3. Фразеолошки изрази со нулта еквиваленција

(13a) Avoir un poil dans la main (буквален превод: има влакно на дланката; значење: многу е мрзелив, ништо не работи)

Au quotidien, notre rôle est d'accueillir ces mêmes [...], de stimuler ces adolescents qui ont un poil dans la main.

Во секојдневниот живот, нашата улога е да ги прифатиме овие деца [...], да ги мотивираме адолесцентите коишто се многу мрзеливи.

Изразот е документиран уште во 17 век, со значење „мрзелив човек“, некој што не се служи никогаш со рацете, па таму почнуваат да растат влакна. Инаку, познато е дека, на човечкото тело, единствено на дланките и на табаните не растат влакна, па оттаму и невозможност на состојбата опишана во фраземата. Постои и пословица која го вклучува овој израз: *Au paresseux, le poil lui pousse dans la main* (буквален превод: на мрзеливиот, на дланката влакно му никнува.) и која во суштина претставува објаснување на изразот односно се однесува на некој што не работи ништо).

(14a) Ne pas y aller de main morte (буквален превод: да не се оди со мртва рака; значење: делува со решителност, со жестина; делува насилно)

En tant que journaliste, vous avez la réputation de ne pas y aller de main morte quand il s'agit de corruption.

Како новинар, имате репутација дека делувате со жестина кога се работи за корупција.

Се работи за многу сликовит израз кој е широко употребуван и денес иако датира уште од 17от век. *Мрџвајџа рака* симболизира неактивна рака, рака без сила во неа, рака што не мрда. Негативната форма на фразеолошкиот израз го засилува неговото фигуративно значење и дава сосема спротивна слика – да се делува со решителност, со жестина, или да се делува насилно.

(15a) Mettre la main à la pâte (буквален превод: става рака во тесто; значење: се зафака со работа, помага, интервенира во некоја работа, во нешто)

Il était incroyable de voir tous les intéressés accepter de mettre la main à la pâte.

Беше неверојатно да се види како сите заинтересирани прифатија да се зафатат со работа/ да помогнат.

Станува збор за често употребуван израз уште од 13от век, со значење *да се делува*. Додатокот, лексемата *pâte* (тесто) може да претставува алудирање на месењето тесто, постапка со определено траење. Денес, овој фразеолошки израз означува *да се ѝ помогне во некоја (сериозна или тешка) работа*.

(16a) Haut la main

Il s'attend à gagner les prochaines élections haut la main.

Тој се надева дека лесно ќе победи на следните избори.

Преводот на овој израз на македонски јазик би бил: *лесно, без ѝ проблем, без тешкотија*.

Заклучок

Поради својата сложеност и структура, фразеолошките единици воопшто, а со тоа и соматските фраземи, често претставуваат тешкотија при изучувањето на јазикот, при преведувањето на текст или толкувањето на говор од еден на друг јазик. Сè побројните проучувања во областа на фразеологијата во последните децении сведочат за интересот и препознаената потреба од истражувања во оваа област. И покрај тоа што македонскиот и францускиот јазик припаѓаат на различни јазични групи, се констатира целосна еквиваленција во определен број изрази. Во најголемиот број случаи се констатира делумна еквиваленција, а најмал број фразеолошки изрази покажуваат нулта еквиваленција. Корпусот содржи 140 фразеолошки изрази. Во овој текст се поместени 16 француски фразеолошки изрази поради ограничената должина на печатениот текст. Разликите помеѓу двата јазика наложуваа да се понудат преводни решенија за голем број изрази. Во суштина, контекстот во кој е употребен фразеолошкиот израз ја дава вистинската нијанса на значењето, што може да се забележи и во некои од погоре анализираните примери.

Сметаме дека резултатите од контрастивните проучувања помеѓу францускиот и македонскиот јазик во доменот на фразеологијата би биле од особена полза за изучувачите на двата јазика, и во таа насока ја истакнуваме потребата од изработка на глосари, бази на податоци и двојазични француско-македонски и македонско-француски фразеолошки речници.

Библиографија

- Велевска М., Трајкова М. (2016). „Преведувањето на фразеолошки изрази со глаголот METTRE од француски на македонски јазик“. *Меѓународен научен собир „Зборот збор ошвар“*. Зборник на трудови. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 113-122.
- Велевска М., Трајкова М. (2017). „Непреводливото во преводот : фразеолошки изрази во наслови од францускиот печат“. *XLIII Меѓународна научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, лингвистика и култура*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 85-97.
- Велјановска К., Делова-Силјанова Ј. (2018). Фраземи со компонента ‘ruka/рака’ во преводите од чешки на македонски јазик. *Зборник на трудови од VII македонско-чешка научна конференција*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Велјановска, К. (2006). *Фразеолошкиите изрази во македонскиот јазик со осврт на соматската фразеологија*. Куманово: Македонска ризница.
- Велковска, С. (2008). *Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник*, Скопје.
- Делова Ј. (2012). *Соматските фразеолошки изрази во преводите од чешки на македонски јазик и обратно* (Докторска дисертација во ракопис). Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Лубаш В. (2003). „Фразеологизам као врста речи“, *Српски језик*, 8/1-2, Београд, Никшић, 89-97.
- Макаријоска Л., Павлеска Георгиевска Б. (2020). *Прилози за македонската фразеологија*. Скопје: Графоден.
- Мургоски, З. (2011). *Толковен речник на современиот македонски јазик*. Второ проширено и преработено издание. Филолошки факултет „Блаже Конески“. Скопје.
- Никодиновска Р. (2016). *Miscelanea fraseologica*. Скопје: KA EL ES – Print.
- Никодиновска Р. (2017). „Соматската фразеологија во преводот“. *XLIII Меѓународна научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, лингвистика и култура*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 40-50.
- Речник на македонскиот јазик* (во редакција на Блаже Конески) (1966). Том III. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Толковен речник на македонскиот јазик* (во редакција на Кирил Конески (2003-2014). I–VI. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Шевалие, Ж., Гербран, А. (2005). *Речник на симболиите*, Скопје: Табернакул.
- Ширилов, Т. (2009). *Фразеолошки речник на македонскиот јазик*. Том трети - Р-Ш. Скопје: Огледало.

Bárdosi, V. (1999). „Entre fil d’Ariane et tonneau des Danaïdes“, *Revue d’Études Françaises* 4. Budapest : Université Eötvös Loránd, 23-33.

- Drasković, V. (1990). *Francusko-srpskohrvatski frazeološki rečnik*. Beograd : Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Duneton, C. (1990). *Le Bouquet des expressions imagées. Encyclopédie thématique des locutions figurées de la langue française*. Paris : Editions du Seuil.
- Fekete G., Krzyżanowska A. (2006). „Les phrasèmes concernant les parties du corps en français, en hongrois et en polonais“, *Synergies Pologne*, Revue du GERFLINT, Cracovie, 217-230.
- Galisson, R. (1984). *Dictionnaire de compréhension et de production des expressions imagées*. Paris : Clé International.
- Gledhill, C., Pierre F. (2007). „Collocation, phrasème, dénomination : vers une théorie de la créativité phraséologique“, *La Linguistique* 43, Paris : PUF, 65-90.
- González-Rey, I. (2010). „La phraséodidactique en action : les expressions figées comme objet d'enseignement“, in *La Clé des Langues*, Lyon : ENS. (<http://cle.ens-lyon.fr/espagnol/la-phraséodidactique-en-action-les-expressions-figees-comme-objet-d-enseignement-92012.kjsp>).
- Gross, G. (1996). *Les expressions figées en français : noms composés et autres locutions*, Paris : Ophrys.
- Gross, M. (1982). „Une classification des phrases figées du français, Revue québécoise de linguistique, vol. 11, n° 2, 151-185. (<http://www.erudit.org/revue/rql/1982/v11/n2/602492ar.html?vue>)
- Guiraud, P. (1961). *Les Locutions françaises*. Paris : PUF, coll. Que sais-je ?
- Klett, E. (2009). „Les délices de Capoue : comprendre des expressions idiomatiques avec un toponyme“. *Études de linguistique appliquée*, 153. Paris : Klincksieck, 93-103.
- Kovačević, B. (2006). *Hrvatska somatska frazeologija* (doktorska disertacija). Zagreb : Filozofski fakultet.
- Mejri, S. (2008). „Figement et traduction : problématique générale ” in *Meta : journal des traducteurs / Meta : Translators' Journal*, vol. 53, n° 2. Montréal : Les Presses de l'Université de Montréal, 2008, 244-252.
- Mel'čuk, I. (2013). „Tout ce que nous voulions savoir sur les phrasèmes, mais ...“, *Cahiers de lexicologie* 1, Paris : Classiques Garnier, 129-149.
- Nikodinovski, Z. (2010). “Ressources électroniques pour la phraséologie française”, *Godišen zbornik*, Filološki fakultet «Blaže Koneski», Skopje, kn. 36, 263-284.
- Rey, A., Chantreau, S. (2003). *Dictionnaire des expressions et locutions*. Paris : Dictionnaires Le Robert.
- Vaguer, C. (2011). „Expressions figées et traduction. Langue, culture, traduction automatique, apprentissage, lexique“, in *Le figement linguistique : la parole entravée*, J-C Anscombe & S.Mejri (Ed.), 391-411.

<http://www.cnrtl.fr>
<http://www.larousse.fr>
<http://dictionnaire.reverso.net/francais-definition>
<http://www.expressio.fr>

<http://www.linguee.fr>
<http://www.makedonski.info>
<https://www.dictionnaire-academie.fr/article/A9M0222>
<http://drmj.eu/>
<https://www.europe1.fr/culture/>
<https://www.cp-formation.com/actualite/>
<https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/> <https://dictionnaire.reverso.net/francais-definition/>
<https://www.dictionnairedesfrancophones.org/>
<https://www.expressions-francaises.fr/expressions-p/>
<http://drmj.eu/>
<https://makedonski.gov.mk/>

* Текстот е објавен под наслов „Фраземи со соматската компонента *main (рака)* во францускиот јазик и нивните еквиваленти во македонскиот јазик“, Меѓународен научен собир 100 години Блаже Конески и 75 години Филолошки факултет, Скопје, 13-14 декември 2021 г. Универзитет „Св.Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2023: 93-106.

